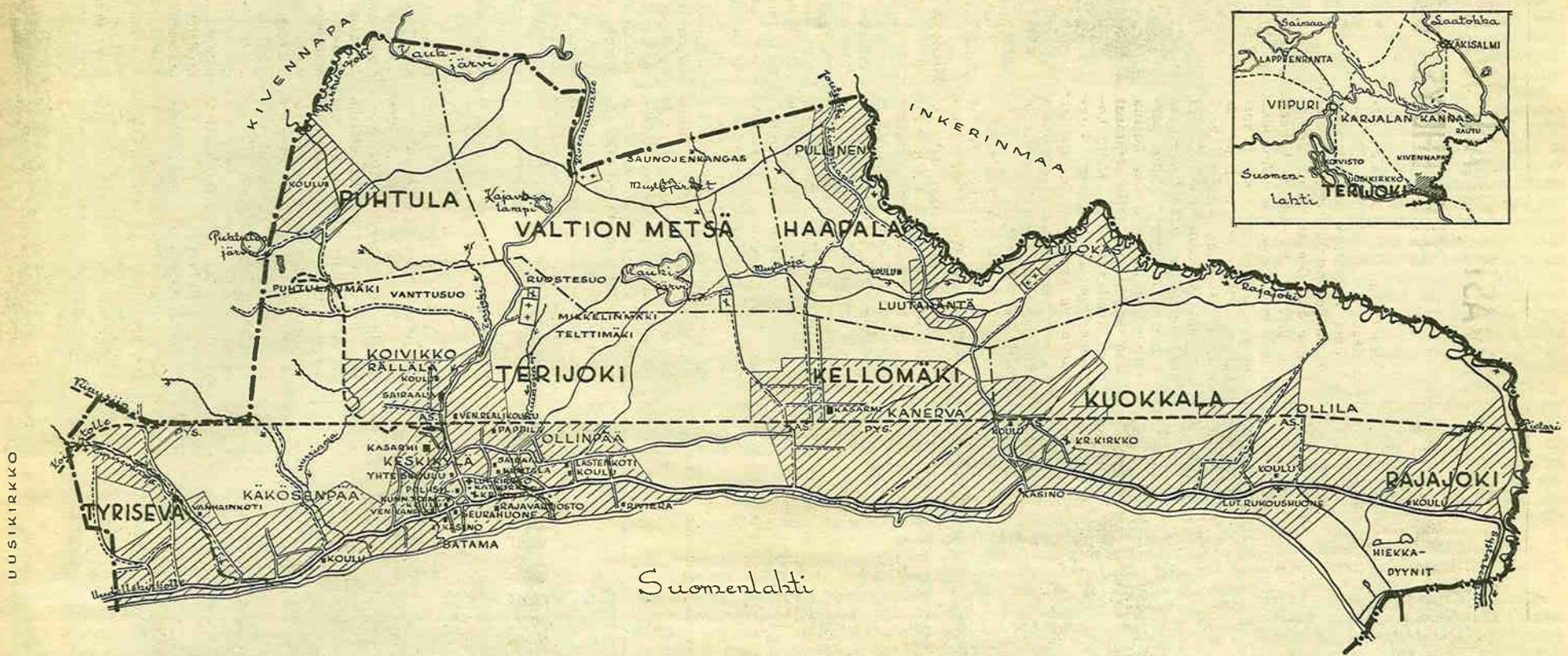

Pitäjä pitäjältä

TERIJOKI

... OLI PITKÄ, KAPEA JA ILOINEN

Terijoki sijaitsi, kuten yllä olevasta valokopiosta näkyy, aivan kaakkoisella rajalla, josta Leningradin kaupunkiin Rajajoen sillalta oli matkaa noin 35 kilometriä.

Terijoen kuntaa rajoittivat lännessä Uudenkirkon kunta, pohjoisessa Kivennavan kunta, idässä Rajajoen takana Neuvostoliitto ja etelässä Suomenlahti. Siinä Terijoen kehukset.

Terijoen kunta ei voi kerskua pitkällä iällä, sillä Terijoen kylä erosi Kivennavan kunnasta itsenäiseksi kunnaksi v. 1910 ja sen muut kylät vielä sen jälkeen, joten kunnalla oli ikää v. 1939 näetisti 30 vuotta.

Seurakunnallisesti toiminta alkoi kuitenkin jo 1. 12. 1903 ja itsenäiseksi kirkkoherrakunnaksi määrättiin Terijoen kylä 1. 5. 1909. Asukkaita oli Terijoella syyskesällä v. 1939 noin 7.200 henkeä, näistä muutamia satoja ulkomaalaisia ja ehkä enemmän kuin puolet heistä venäläisiä (emingranteja ym.), joilla ei ollut kansalaisuutta ja näitä kutsuttiin virallisestikin »ei minkään maan kansalaisiksi».

Terijoen pitäjä oli pitkä ja kapea, pituus länsirajalta, Tyrisevältä Rajajoen sillalle noin 24 kilometriä ja keski-leveys 6—7 kilometriä, kapein Luutahännän kohdalta 4 kilometriä. Halki pitäjän sen pituussuunnassa kulki Viipuri-Pietarin välinen rautatie, joka valmistui käyttöön v. 1870. Rautatien asemat olivat lännessä lukien Tyrisevä, Terijoki, Kellomäki, Kanervan pysäkki, Kuokkala, Ollila ja Rajajoki.

Valtateistä mainittakoon halki pitäjän kulkeva Rantatie Tyrisevältä Rajajoelle ja Kuokkalassa yhtyen Haapalan kautta Kivennavalle johtava maantie sekä Terijoen kylästä Kivennavalle Lintulan kautta kulkeva maantie. Mainitut päätiet olivat varsinkin kesäisin erittäin paljon käytössä n.s. turistiteinä ja yleisenä liikenneteinä muutenkin läpi vuoden.

Virallisia kyliä oli Terijoella 7, eli seuraavat: Terijoki, johon virallisesti kuului myös Kellomäen asemaseutu, Tyrisevä, Puhtula, Haapalan kylät n:o 1, 2 ja 3 (Pullinen, Luutahäntä ja Tulokas) sekä Kuokkala. Viimeksi mainittu kutsuntaniminä jakaantui vielä seuraavasti: Uusikylä, Vanassi, Ollila ja Rajajoki. Asukastiheys kun-

Teri-Säätiö jakanut avustuksia 20 vuodessa yht. 98.690 mk

Kun hoitokuntien toiminta 31. 12. 1948 lakkautettiin ja siirtoseurakuntien vuotta myöhemmin, jäi terijokelaisten yhteyden pitäjäksi ja perinteiden vaalijaksi Teri-Säätiö.

Tammikuun alkupuolella v. 1949 vahvisti sisäasiainministeriö Teri-Säätiön säännöt ja määräsi samalla ensimmäisen hallintoneuvoston, johon kuului silloin, ja kuuluu vieläkin, 9 vakinaista ja saman veran varajäseniä. Ensimmäiseen hallintoneuvostoon määrättiin: rehtori Martti Salokas, rovasti Väinö Mutru, maanviljelijät Sakari Sipiläinen, Martti Vaittinen ja Emil Nikkanen, tehtailija Isakki Lahtiharju, suutarimestari Jussi Heiskari sekä kirkomiehet Paavo Luukkonen ja Jooseppi Kannus, kaikki entisiä terijokelaisia.

Säätiön kotipaikaksi tuli silloin Tuusula, joka edelleenkin on sama. Säätiön tarkoituksena, sen 2. §:n mukaan, on tukea ja edistää entisen Terijoen kunnan asukkaiden ja heidän jälkeläistensä henkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia pyrintöjä.

Teri-Säätiön pääoman muodostus

Jäljelle jääneet kunnan varat, jotka hoitokunnan lakkautuksen yhteydessä jouduttiin luovuttamaan sisäasiainministeriölle, luovutettiin perustetulle säätiölle arvopaperineen heinäkuun 28. päivänä 1949. Varojen määrä tällöin oli nykyarvoiksi muutettuna mk 67.623.—. Saadut lahjoitukset: 30. 7. 1949 Olga ja Vilho Linnamo 3.000 mk ja Terijoen Maatalouskerhoyhdistys 100 mk, 15. 8. 1949 Ollilan Vapaaehtoinen Palokunta 1.772 mk, 15. 12. 1949 Terijoen Tarkastusyhdistys 32

Maanviljelijä Sakari Sipiläinen.

mk, 1. 1. 1950 Terijoen Maamiesseura lahjavarojen toim. 5.468 mk, 20. 2. 1950 Kuokkalan rukoushuoneen jäännösvarat 45 mk, 20. 2. 1950 Terijoen Kirkkokuoro 112 mk, ja ent. Terijoen Seurakunta 318 mk, 21. 3. 1950 Terijoen Sähköosakeyhtiö 4.318 mk, 31. 3. 1950 Terijoen Merikylpylä Osakeyhtiö 1.500 mk, 15. 5. 1950 Haapalan Koneosuus-kunta 125 mk, 13. 8. 1950 Kuokkalan Maidonmyyntiosuuskunta 264 mk, 1. 12. 1950 Pellervon Tietoikunta 32 mk, 18. 3. 1951 Mannerheimliiton Terijoen osasto 322 mk, 17. 8. 1951 Terijoen Keskikylän ompeluseura 2 mk, 20. 7. 1951 Terijoen Tuote Osakeyhtiö 2.390 mk, 31. 10. 1953 Terijoen Kiisto r.y. 2.588 mk, 4. 2. 1955 poliisimest. Harry ja Bertha Blohm 15.000 mk, 15. 10. 1958 ent. Terijoen Koneosuus-kunta 255 mk, ja ent. Terijoen Matkailuyhdistys 15 mk, 6. 8. 1959 Elin Sofia Strömsten 3.687 mk, 22. 8. 1960 ent. Terijoen Maamiesseura 1.324 mk, 21. 2. 1962 maanviljelijä Antti Nokkonen 1.000 mk, 25. 3. 1965 Hanna ja Antti Paloposki 100 mk, 30. 3. 1969 filtri Toivo J. Paloposki 500 mk ja 15. 7. 1969 Haapala N:o 1 kyläosasto 263 mk eli peruspääoma ja lahjoitukset yhteensä 102.155 mk.

Säätiön pääoman suhteen on mainittava, että edellä esitetyt tuloerät eivät ole suoraan verrannollisia tilien kirjanpidon kanssa, sillä lahjoituksiin liittyi osa erilaisia arvopapereita, jotka oli merkitty nimellisarvoisina lahjakirjaan, on niiden käypä arvo ollut nimellisarvosta poikkeava ja siitä johtuu huomattavia eroja.

Säätiön peruspääomasta sen tulo vuosittain käytetään säätiön sääntöjen mukaiseen tarkoituksen huomattavasti suurin osa kuitenkin opintoavustuksiin. Kun varat ovat olleet hyvin tuottavasti ja luotettavasti sijoitettu, on Teri-Säätiö toimintansa aikana, vuosina 1949—1969 jakanut avustuksia sivistysjärjestöille, kouluille, Terijoki-kirjan painatuksen ym. kustannuksiin, Vanha-Äyräpää-teoksen avustukseen ym. yht. 21.260 mk sekä opintoavustuksiin 77.430 mk, eli yhteensä 31. 12. 1969 mennessä 98.690 mk.

Terijoen vliri.

tamme alueella oli noin 59 henkeä neliökilometrillä. Edellä mainittu asukastiheys neliökilometrillä kuvaa tavallista normaaliaikaa, mutta kesäisin ja parhaina sesonkiaikoina oli asukastiheys moninkertainen, puhumattakaan ennen ensimmäistä maailmansotaa vv. 1910—1914, jolloin se oli lähes 20-kertainen.

Asutustiheyttä tavallaan lisäsivät vielä Terijoen kunnan alueelle sijoitetut joukko-osastot, nim. Jääkäripataljoona 1 Terijoen kylässä ja Erillinen Pioneerikomppania Kellomäellä sekä vähäiset rajavartiostojoukot. Näistä kuten muustakin erillisissä kirjoituksissa enemmän.

Emil Nikkanen.

Edellä esitetyn lisäksi ovat säätiön menoina olleet jokakesäisten Terijoki-juhlien kulut, vähäiset hallinto-, edustus- ym. menot, mutta hyvin sijoitetuista varoista johtuen ei rahaston pääoma ole kuitenkaan vähentynyt, vaan viimeisen tilinpäätöksen mukaan ovat varat 31. 12. 1969 olleet arvopaperineen yhteensä 104.000 markkaa. Tätä kirjoittaessa Teri-Säätiön hallintoneuvostoon kuuluvat puheenjohtajana maanvilj. Sakari Sipiläinen, varapuheenj. dipl.ins. Nikkanen sekä muina jäseninä tehtailijat Isakki Lahtiharju ja Viljo Kunnas, toimitusjohtaja Antti Hirvi, maanvilj. Viktor Huuonon, raudoittaja Yrjö Torkkeli, teknikko Martti Inkinen ja liikkeenharjoittaja Olli Torkkeli.

Teri-Säätiön hallituksen kokoonpano on seuraava: puheenjohtaja ja säätiön sihteeri herastuomari Emil Nikkanen sekä hallituksen muina jäseninä opetusneuvos Vilho Hänninen, pankkivirkailija Anneli Packalen, kaupunginsihteeri Pentti Honkanen ja johtaja Iivari Hallenberg.

Säätiön rahastonhoitajana ja kirjanpitäjänä on koko säätiön toiminnan ajan ollut ent. osuuskassan hoitaja, maanvilj. Juho Sipiläinen, tilintarkastajana ekonomi Anssi Porvali ja muurari Arvi Seppänen.

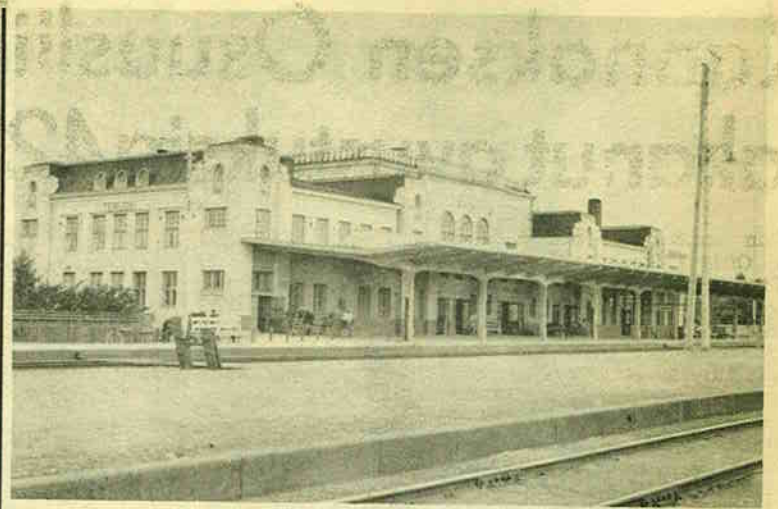
Kaikkella edellä kerrotulla on haluttu antaa Teille, hyvät terijokelaiset, edes jonkinlainen kuva Teri-Säätiön toiminnasta ja sen merkityksestä. — Useat sadat terijokelaiset nuoret ovat saaneet rahallista tukea opinnoilleen ei vain Teri-Säätiöltä, mutta myöskin Ent. Kannaksen Osuul. säätiöltä. Me terijokelaiset olemme onnellisessa asemassa siinä, että meillä on kaksi säätiötä. — Kun Kannaksen Osuul.-Säätiöstä on erillinen kertomus, en kajoa enemmälti siihen.

On ehkä syytä mainita, että yliopistoissa ja muissa korkeakouluissa sekä monissa erilaisissa ammatikouluissa on terijokelaisia opiskeluita ja valmistuneita eri ammattialoille niin paljon, ettei heidän lukumääräänsä pystytä enää luettelemaan.

Heitä toimii nykyisin johtavissa asemissa monissa eri laitoksissa, itsenäisinä yrittäjinä, korkeakoulujen opettajina, liikemiehinä, puolustusvoimissa, lääkäreinä, juristeina, insinööreinä ja joukko eri alojen kysytyinä ammattimiehinä ja naisina, joten tulokseen saamme olla erittäin tyytyväisiä. — Avustukset eivät tosin ole olleet suuria, mutta niistä on ollut huomattavaa apua ja ne ovat useimmissa tapauksissa olleet kannustavina, jotka vuosien mittaan on tullut näkyviin ja käynyt selville. Tämän vuoksi on meillä kaikilla syytä tuntea syvä kiitollisuutta ja kunnioitusta niitä edesmenneitä sukupolvia kohtaan, jotka ahkeralla työllä ja säästäväisyydellä ovat tämän peruspääoman meille perinnöksi ja hyvään käyttöön jättäneet. Meidän on syytä kiittää myös kaikkia lahjoittajia, jotka ihailtavalla tavalla ovat muistaneet lahjoituksilla ja muistaneet näin nuorisoomme. Nuorisoa, jonka hyväksi vuotuiset tuottovarat on pääasiassa käytetty ja tullaan vastedeskin käyttämään.

Vähäinen ei ole myöskään se työ, minkä Teri-Säätiön hallintoelimet ovat säätiön asioita hoitaessaan joutuneet suorittamaan. Vähäinen ei ole myöskään Terijoen Marttojen suorittama työ ja apu aina kesäisin Terijoki-kesäjuhlien aikana. Heille kaikille kohdistamme kunnioittavan suuret kiitoksemme.

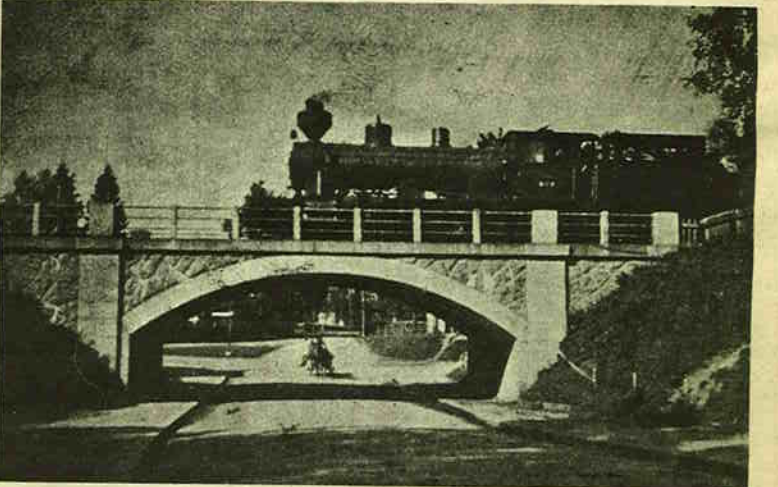
Kuten edellä on ilmennyt, on Teri-Säätiö saanut tähän mennessä 26 eri suuruisia lahjoitusta. Jokainen lahjoittaja merkitään komeaan Terijoki-lajakirjaan, josta lahjoittaja saa oman sivunsa merkintöineen. Teri-Säätiö rohkenee edelleen toivoa, etteivät lahjoittajat ole vielä loppuneet, vaan että heitä tulisi lahjakirjan sivuille lisää. Ple-

Terijoen asema ennen sotia.

Terijoen nykyinen rautatieasema. Entiseen verrattuna siitä puuttuu laiturikatos ja kattorakennelma on muuttunut.

Tuttu alikäytävä mullallekin kuin kallelle terijokelaisille. Rautatieasemalle kääntyi tie tunnelin altse vasemmalle.

— Kuka oli autoilija jota äsken tervehdit?

— Hänkö? Hän on pyöräilykerhomme puheenjohtaja.

netkin lahjoitukset otetaan kiitollisuudella vastaan. Entisten terijokelaisten jälkeläisiä on paljon ja heillä tuntuu olevan hyvää halua opiskeluun, joten antakaa heille tilaisuus siihen ja kartuttakaa lahjoituksillanne terijokelaisten omaa säätiötä. Tulkoon tässä vielä mainituksi, että uuden perintökaaren mukaan eivät serkut ja muut sukulaiset peri jäämistöä. Tämä tulisi muistaa ja ellei siis lähiomaisia ole, pitäisi testamentti laatia hyvässä ajoin, joko johonkin hyväntekeväisjärjestöön tai mielummin omalle säätiöllemme, jolloin saadut varat tulisivat käytetyksi entisten terijokelaisten opiskelijanuorisoon hyväksi.

Valitettavasti on tiedossamme jo monta sellaista tapausta, että entinen terijokelainen ei ole tästä huolehtinut ja niin varat ovat menneet valtiolle. — Varat ovat tietysti tarpeen myös valtion kassassa, mutta vielä tarpeellisempat ne olisivat terijokelaisten, meidän nuorisomme käytössä ja omia pitäisi aina muistaa. Tätä rohkenee toivoa Teri-Säätiö.

Tuusulassa, huhtikuulla 1970.

Emil Nikkanen.

Terijoen suomalainen yhteiskoulu — Terijoen yhteislyseo — Kannaksen yhteislyseo

(toimitt. Ester Kähönen)

Nimestään huolimatta tämä teos on muutakin kuin koulun muistojulkaisu. Se on kappale Kannaksen kulttuurihistoriaa. Se kertoo suomalaiskansallisen hengen noususta rajaseudulla vuosisadan vaihteessa. Se kuvaa venäläisvaaraa, joka uhkasi hukuttaa Kannaksen, se kertoo siitä miten Mikko Uotinen Terijoen kuntakokouksessa "pani hanttiin" kun yhdenvertaisuuslakia yritettiin soveltaa Terijoella ja miten Kuokkalassa, Terijoella ja Kivennavalla vastattiin suunnitelmiin yhdistää rajapitäjät Venäjään. Ja siitä saimme tietää millaisin uhrauksin Terijoen yhteiskoulu perustettiin ja ylläpidettiin. Se kertoo oppilaista ja heidän harrastuksistaan, muistelmia koulusta ja opettajista jne. Henkilötietojen parista löytyy varmasti monta tuttua. Kuvat lisäävät kirjan mielenkiintoisuutta. — Harvalla koululla lie-nee tämän veroista matrikkelijulkaisua.

Kirjaa voi tilata (30 mk:n hinnalla) Kannaksen yhteislyseon kansliasta, os. Kannaksen yhteislyseo, Lahti.

Kannaksen Osuusliike-säätiö jakanut avustuksia 422.450 mk

Kun osoittautui, ettei Kannaksen Osuusliikkeellä ollut mahdollista aloittaa liiketoimintaa uusilla alueilla kotiseudun menestyksen jälkeen, päädyttiin sellaiseen tulokseen, että Kannaksen Osuusliike on purettava ja varojen vastaisesta käytöstä päätettävä, mihin ja millä tavalla ne si-joitetaan.

Liikkeen edustajisto päätti kokouksessaan maaliskuun 14. p:nä 1948, että liike puretaan. Toinen edustajiston kokous pidettiin 27.p:nä kesäkuuta 1948, jossa purkamispäätös toisen kerran hyväksyttiin ja niin oli asia siltäpuolen selvä. Liikkeen hallintoneuvosto ja johtokunta velvoitettiin hoitamaan käytännölliset järjestelyt ja nämä puolestaan valtuuttivat hallintoneuvoston puheenjohtajan ja toimitusjohtaja Antti Hirven ottamaan vuosihaasteen ja viemään asiaa eteenpäin.

Liikkeen edustajisto oli jo tehnyt periaatepäätöksen, että Kannaksen Osuusliikkeen jäljellejäävistä varoista, kun kaikki asiat on loppuun käsitelty, perustettaisiin Kannaksen Osuusliikkeen nimeä kantava säätiö, jonka tarkoituksena olisi Kannaksen Osuusliikkeen nimen säilyttäminen ja sen ja kannakselaisten perinteiden vaaliminen.

Kannaksen Osuusliikkeen hallintoneuvoston kokouksessa 27. p:nä kesäkuuta säätiön nimeksi päätettiin ottaa Kannaksen Osuusliike-säätiö ja tälle säätiölle ja sen säännöille anottiin vahvistusta, joka saatiin vuonna 1949 ja sääntöjen muutos erinäisten asioiden vuoksi, joka vahvistettiin 20. p:n. syyskuuta 1952.

Säätiön toimintapiiriin tulivat kuulumaan ne kunnat, joiden alueella Kannaksen Osuusliike oli toiminut, siis: Terijoki, Kivennapa, Muolaa, Uusikirkko ja Kanneljärvi. Säätiön tarkoituksena on jakaa vuosittain ylijäämävaroista sääntöjen määräämällä tavalla yllämainittujen kuntien nuorille opintoavustuksia ja samoista kunnista kotoisin oleville vanhuksille vanhuusavustuksia.

Säätiön ensimmäiseen Valtuuskuntaan nimesi Kannaksen Osuusliikkeen hallintoneuvosto seuraavat henkilöt:

Ent. Terijoen kunnasta: lehtori Juho Aleksanteri Pimiä, maanviljelijä Matti Vaittinen, kirvesmies Paavo Kurvinen, ja konstaapeli Jooseppi Sipiläinen, varalle herastuomari Emil Nikkanen, kirvesmies Jooseppi Kannus, suutarimestari Jussi Heiskari ja leipuri Juho Lemettinen.

Ent. Kivennavan kunnasta: maanviljelijä Tuomas Rautiainen, maanviljelijä Juhon Leskinen, maanviljelijä Johannes Hämäläinen, ja kirjakauppias Taavi Keinänen, varalle Juhon Kostiainen, Antti Kuortti, Johannes Moisander ja Oskari Tanner. Muolaa kunnasta: pankinjohtaja Mikko Mäkirinne ja ratamestari Yrjö Sevola, varalle maanviljelijä Tuomas Sintonen ja Esa Henttinen.

Uudenkirkon kunnasta: opettaja Brynolf Takarhu, varalle Antti Nurmiainen.

Kanneljärven kunnasta: Yrjö Rautio, varalle Oiva Koukku

Säätiön hallitukseen: valittiin puheenjohtajaksi ja säätiön asiamieheksi Antti Hirvi, varapuheenjohtajaksi kunnallisneuvos Eemil Luukka ja jäseniksi Sakari Sipiläinen, Armas Tolonen, Mikko Helppolainen, varalle Iivari Hallenberg, Jooseppi Kanus ja Paavo Montonen.

Nykyisin kuuluvat säätiön valtuuskuntaan puheenjohtajana Sakari Sipiläinen, varapuheenjohtaja Tuomas Rautiainen ja jäseninä, herastuomari Emil Nikkanen, johtaja Iivari Hallenberg, kaupunginsihteer Pentti Honkanen, dipl insin. Rudolf Tolonen, herastuomari

Kannaksen Osuusliike Terijoella

Ent. Kannaksen Osuusliikkeen toimitalo nykyisessä asussaan. Kolmannen kerroksen ikkunat muuttavat rakennuksen ulkonäön.

Antti Seppänen, maanviljelijä Jussi Kukkonen, pankinjohtaja Mikko Mäkirinne, maanviljelijät Esa Henttinen ja Antti Nurmiainen, ja myymälänhoitaja Joonas Nupponen. Varajäseninä ovat maanviljelijät Vihtori Huuonen, Joonas Himmonen, opetusneuvos Vilho Hänninen, laidoittaja Yrjö Torkkeli, maanviljelijät Kalle Ilvonen, Johannes Kostiainen, Viljo Seppänen, Viljami Veijalainen, Mikko Miettinen, Eenokki Hänninen, Toivo Mannonen ja Joonas Vesterinen.

Valtuuskunnan puheenjohtajina ovat olleet lehtori J. A. Pimiä säätiön perustamisesta vuodesta 1949 vuoteen 1953, ylikonstaapeli Jooseppi Sipiläinen vv. 1953—1965 ja lääkintäneuvos Nino Leppälä vv. 1965—1969, kaikki tekivät tehtävänsä kuolemaansa saakka. Maanviljelijä Sakari Sipiläinen on puheenjohtajana tämän vuoden alusta.

Säätiön hallitukseen kuuluvat tällä kertaa puheenjohtajana ja säätiön asiamiehenä Antti Hirvi ja varapuheenjohtajana ministeri Eemil Luukka äskettäin tapahtuneeseen kuolemaansa saakka, molemmat säätiön perustamisesta asti ja jäseninä maanviljelijä Mikko Helppolainen, myös alusta saakka, agrologi Jooseppi Kruus ja teknikko Martti Inkinen, varalla ovat toimittaneet Paavo Montonen, maanviljelijä Juhon Kuisma ja varatuomari Henrik Lemettinen.

Säätiön valtuuskunta on pitänyt yleensä yhden sääntöjenmääräämisen kokouksen vuodessa, jos ei ole ollut erikoista tyytä kokoontua ylimääräiseen kokoukseen. Näissä sääntöjen määräämissä kokouksissa tavallisten toiminta- ja tilikertomusten lisäksi jaetaan vuosittaiset avustusrahat. Hallitus kokoontuu tarpeen vaatiessa.

Tähän mennessä on tämän kahdenkymmenen vuoden aikana, kun avustuksia on jaettu, myönnetty opinto- ja vanhuusavustuksia sekä erilaisille järjestöille kuten Karjalain Liitolle ja Eteläkarjalaisten

N.S. Liitolle yhteensä 422,450:— markkaa eli vanhassa rahassa 42.245.000:—. Kun säätiön alkupääoma oli 14.180.000:— eli nyky- markkoissa 141.800:—, ei kai säätiön toiminta ole mennyt hukkaan. Kun otetaan huomioon ettei säätiö ole saanut yhtään markkaa lahjoituksina. Vuoden tilinpäätös ja omaisuustase osoitti säätiön varojen olleen 31. 12. -69 markkaa 344.570:— eli vanhassa rahassa 34.457.000:—. — Antti Hirvi

KOMISARIO SADVOI

Ensimmäisen maailmansodan alkaessa 1914 määräsivät venäläiset viranomaiset Kuokkalaan, joka kuului Kronstadtin linnoitusalueeseen, poliisikomisaarioksi venäläisen santarmiupseerin Sadvoin. Tämä jo vanhanpuoleinen partanienka santarmiupseeri oli omalaatuisen virkamies. Kohta virkaan astuttuaan hän karkoitti kotikylästään emäntä Helena Huuhtasen ja hänen poikansa Sakari Huuhtasen.

Kerran, luultavasti talvella 1915, komisario Sadvoi nähdessään halkopinoja Kuokkalan asemalla, tiedusteli paikalla olleilta kuka omisti halot. Kuultuaan, että halot olivat posteljooni Adolf Tokoin, joka sivutoimenaan harjoitti halkokauppaa, käski Sadvoi hakemaan Tokoin paikalle. Tokoin saavuttua Sadvoi tiedusteli olivatko halot hänen. Saatuaan Tokoilta myöntävän vastauksen, hän kysyi halkojen hintaa. Kuultuaan hinnan Sadvoi kysyi, miksi hinta oli korkeampi kuin Kronstadtin komendantin määräämä rajahinta. Tokoi selitti, että ostohinta oli niin ja niin paljon ja kun siihen lisätään rahti ja muut kulut ja yrittäjävoitto ei halkoja voitu myydä halvemmalla. En tahdo kuulla mitään selityksiä, olette syyllystynyt rikokseen ja tästä seuraa ankara rangaistus, sanoi Sadvoi. Minä laadin tästä raportin, tulkaa huo-

Kannaksen laulu. Kaapro Moilanen.

Ryhdykkästä. mf

1. Kar - ja - lan kau - ni - hin Kan - nak - sen kan - saa
oom - me me lap - set lah - jo - tus - maan.
J - säm - me kan - toi - wat or - juu - den taat - ka,
tus - ta wei äi - tim - me tuo - re - laan.
Suo - jaam - me suo - me - na Ka - ja - jo - en ran - taa,
wie - ras ei wal - loi - ta suo - men - lah - den san - taa;
fäi - ly - täm - me it - sem - me, war - je - lem - me maan - me,
fan - te - lees - ta, au - ras - ta on - nem - me saam - me!

2. Mämme ankara rajatuul' raiwoo,
Ja vielä pyrkivi sydämiin,

Waanivi wierahat mieltä ja maata,
Kullalla kufuu kätymykseen.
Suojaamme Suomena Rajajoen rantaa,
Wieras ei walloita Suomenlahden fantaa;
Säilytämme itsemme, warjelemme maamme,
Kanteleesta, aurasta onnemme saamme.

3. Restämme kantana Kannaksen kalliin,
Rehtinä lapsina Suomenmaan,

Noujemme waloon, kaswamme kuntoon
Henteä, peltoa perkaamaan.
Suojaamme Suomena Rajajoen rantaa,
Wieras ei walloita Suomenlahden fantaa;
Säilytämme itsemme, warjelemme maamme,
Kanteleesta, aurasta onnemme saamme.

Mikko Itonen.

menna kello kuusi kuulemaan Tokoilte. Keskustelu tapahtui venäjäksi, sillä komisario oli täysin ummikko ja Tokoi taas puhui hyvin venäjää.

Posteljooni-halkokauppias Adolf Tokoi, tuntien komisario Sadvoin karkoitus- ja muut ankarat toimenpiteet, saapui seuraavana iltana poliisikomisarille pahojen aavistusten ja pelon vallassa kuulemaan tuomiotaan. Komisario ei nyt näyttänyt niin vihaiselta kun edellisellä tapaamisella, vaan kehotti istumaan ja selitti Tokoilte, ettei tämä aavistanut kuinka ankaraan rikokseen hän oli syyllystynyt. Tästä voi aiheutua erittäin ankara rangaistus, jopa karkoitus Siperiaan. Tulkaa huomen illalla kello kuusi kuulemaan, hän kirjoittaa raportin puhtaaksi siihen mennessä.

Seuraava päivä oli Adolf Tokoilte synkkää odotusta mahdollisista seurauksista ja rangaistuksista, joilla Sadvoi oli häntä uhanut. Tokoi puhui asiastaan esimiehelleen, asemapäällikkö Bromsille, joka oli myös postinhoitaja.

Asemapäällikkö, joka tunsikin virkamiesten menettelytavat, lohdutti Tokoi, että tämä selviäisi kolmella sadalla ruplalla koko jutusta. Tokoin jännitys kasvoi sitä suuremmaksi, mitä lähemmäksi määräaika lähestyi. Ennen määräaika tapahtui kuitenkin sellaista, joka muutti koko tilanteen. Kello viiden tienoissa soitettiin Terijoen asemalta Kuokkalan asemalle, että tulkaa korjaamaan komisario Sadvoin ruumis Terijoen asemalta, jossa hän oli saanut sydänhalvauksen. Näin selvisi tämä Adolf Tokoin raskas painajainen ilman mitään jälkiseurauksia.

Sadvoin kuolema oli varsinkin Kuokkalan poliisilaitoksessa palvelleille suuri helpoitus. Kerrotaan hänen erikoisesti kiusanneen ja vainonneen konstaapeli Mäkistä. Huhuiltiin Sadvoin hautajaisissa, jossa poliisit joutuivat kantamaan hänen arkkuaan Kuokkalan hautausmaan portilta hautapaikalle, ratsukonstaapeli Mikko Mutan, joka oli hyvä laulemies, laulaneen arkkua kantaessaan »Miksi sä kultani kylmenit.» — E. R.

JUHANI KOUKKU:

Terijoen seurakuntaoloista

Terijoen luterilaisen seurakunnan toiminta itsenäisenä seurakuntana alkoi 1. 5. 1909, jolloin seurakunnan kirkko oli valmistunut ja hautuunsa saatettu asianmukaiseen kuntoon. Oma seurakunnallista toimintaa oli Terijoella ollut jo vuoden 1903 joulukuun alusta lukien siinä muodossa, että Kivennavan kirkkoherran apulainen siirtyi Terijoelle, johon myös kylän asukkaita koskevat kirkonkirjat siirrettiin. Jumalanpalvelukset, joiden yhteydessä saatiin viettää myös H. p. Ehtoollista, pidettiin Keski kylän kansakoulun juhlasalissa.

Kun ajatus itsenäisen Terijoen seurakunnan perustamisesta herättettiin vuosisadan vaihteessa, oli tarkoituksena, että Terijoen kylän lisäksi siihen tulisi kuulumaan eräitä muitakin Kivennavan seurakunnan kyliä, kuten Raivolan ja Puhtulan kylät länsipuolelta ja itäpuolelta Haapalan ja Kuokkalan kylät sekä Tyrisevän, Vammelsuon ja Metsäkylän kylät Uudenkirkon seurakunnasta. Asian johdosta pidetyissä kokouksissa vastustivat kuitenkin muut kylät, Tyrisevää ja Puhtulaa lukuunottamatta, uuden seurakunnan perustamista. Näin jäi Terijoen kylä yksin hankkeen taakse ja muodosti aluksi yksin uuden seurakunnan. Myöhemmin liittyivät asiaa vastustaneista kyläkunnista ensin Puhtulan ja Haapalan kylät Terijoen seurakuntaan ja sittemmin myös Tyrisevän ja Kuokkalan kylät vuonna 1923.

Kuokkalan kylällä oli tällä välin ollut oma seurakuntahankkeensa, jopa niin pitkällä, että itsenäisen Kuokkala-nimisen seurakunnan piti alkaa toimintansa vuonna 1924. Sillä oli tätä varten jo oma hautuumaansa Tulokkaan kankaalla ja kirkon piirustuksetkin oli hyväksytty. Kirkon paikasta syntyi kuitenkin, kuten tavallista, vakavaa erimielisyyttä. Toiset tahtoivat kirkon paikaksi Muldanovskin mäkeä Ollilan aseman paikkeilla.

Kirkkoherra T. A. Brummer.

Toiset taas katsoivat, että paikka oli aivan seurakunnan toisessa päässä, etenkin kun myös Haapalan kylän piti liittyä uuteen seurakuntaan. Sen vuoksi he ehdottivat kirkon paikaksi Rüdingerin mäkeä Kuokkalan aseman paikkeilla. Kun Haapalan kylä liittyikin Terijoen seurakuntaan, raukesi koko Kuokkalan seurakunta hanke ja perustamispäätöskin purettiin vuonna 1922. Seuraavana vuonna liittyi Kuokkalan kyläkin Terijoen seurakuntaan. Näin käsitti Terijoen seurakunta yhtenäisen alueen rautatielinjan varrella Tyrisevän aseman kohdalta aina Rajajoen asemalle saakka.

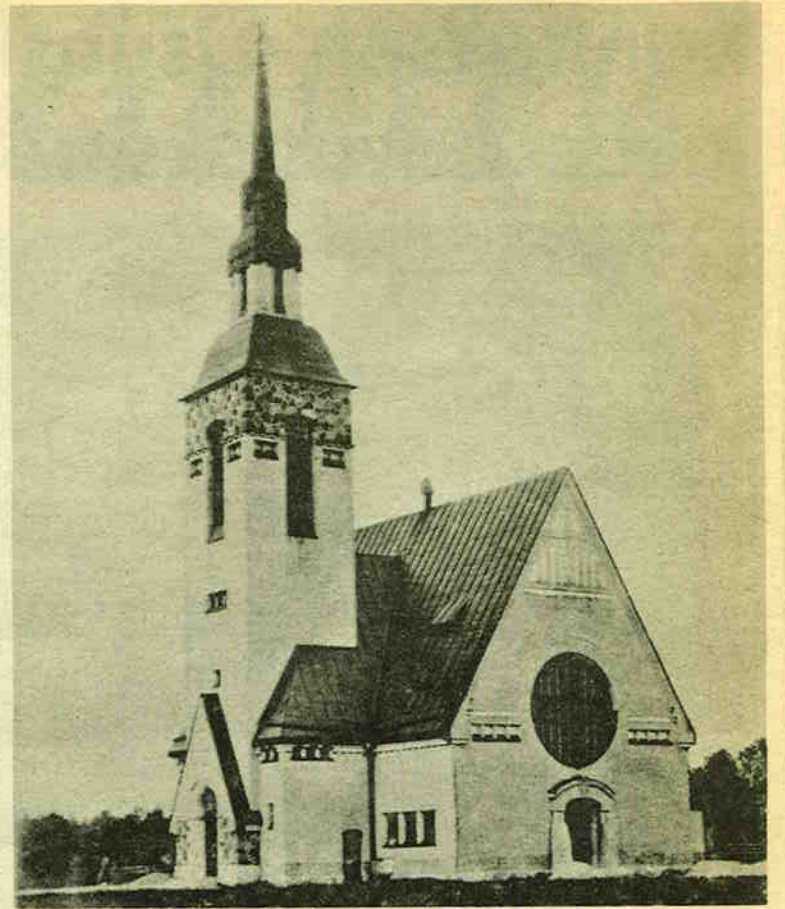
Seurakunnan kirkko oli hyvin edullisella paikalla ison Viertien varrella, lähellä asemaa. Tämä oli tärkeää sen vuoksi, että kun seurakunnan suurimmat asuntoalueet olivat asemien lähellä, voitiin käyttää juna kirkkomatkoihin. Kirkon peruskivi laskettiin juhannuksena 1907 ja oli valmis lokakuussa 1908. Kirkon piirustukset oli laatinut arkkitehti Josef Stenbäck ja hän huolehti myös rakennustöiden suorittamisesta. Kirkko oli vanhaa kivikirkkotyyliä, kellotapuli ehkä liian raskas kirkon kokoon verraten. Savonlinnan hiippakunnan piispa Colliander toimitti kirkon vihkimisen toisena adventtina 1908. Vihkiäispuheen aiheena oli piispalla 2. Moos. 20: 24 sanat: "Mihinkä paikkaan ikinänsä minä säädän nimeni muiston, sinne minä tullen sinun tykösi ja siunaan sinut." Kirkkoon oli saatu saksalaisvalmisteiset, kaksitoistaäänikertaiset urut. Seurakuntalaiset olivat innolla osallistuneet niiden hankkimiseen. Tornissa oli kaksi kelloa, saksalaista valmistetta nekin. Alttaritaulu oli taiteilija Ilmari Launoksen maalaama ja esitti Vapahtajan ristiltä ottamista. Talvisodan syytyessä jäi kirkko sellaisenaan vihollisen haltuun. Kun Terijoki vuonna 1941 joutui joukkojemme käsiin, oli kirkko muutettu elokuvateatteriksi, torni purettu, urut, alttaritaulu ja kellot viety pois. Kirkko kunnostettiin uudelleen jumalanpalvelusten pitoa varten, hankittiinpa uusi alttaritaulukin. Kun Terijoki jouduttiin uudelleen luovuttamaan viholliselle, otettiin alttaritaulu ja ehtoollisvälineet mukaan ja ovat ne nykyisin Kärkölän rukoushuoneessa.

Seurakunnalla ei ollut pitkään aikaa omaa pappilarakennusta, vaan kirkkoherra joutui asumaan vuokralossa. Seurakunta maksoi vuokran korvausta. Kun sopivan huoneiston löytäminen ei ollut helppoa, joutui ensimmäinen kirkkoherra koko toimiaikansa asumaan hyvinkin epämukavasti. Vasta vuonna 1924 ostettiin pappilaa varten huvila, joka kunnostettiin kirkkoherran virka-asunoksi.

Sen kolmen vuosikymmenen aikana, jonka Terijoen seurakunta oli olemassa, oli sillä kolme vakinaista kirkkoherraa. Ensimmäisenä oli Kivennavan kirkkoherran apulaisena Terijoelle vuonna 1903 siirretty pastori Toivo Aleksander Brummer. Seurakunnan itsenäistyttyä toimi hän kirkkoherrana vuoteen 1923, jolloin siirtyi Muuruveden kirkkoherraksi. Hän oli hyvin pidetty niin ihmisenä kuin saarnamiehenäkin. Hän sai kokea alkuaan vaikeudet niin seurakunnan kuin yksityisessä elämässäänkin. Kun hän lyhyen toimikauden jälkeen uudessa seurakunnassaan kuoli, haudattiin hänet seurakunnan kustannuksella Terijoen vanhaan hautuumaahan ja seurakunta pystytti muistokiven haudalle. Toisena kirkkoherrana oli Onni Os-kari Hämäläinen vuosina 1924 - 1935. Hänen aikanaan seurakunta sai pappilan ja uuden hautuumaan. Muutenkin seurakuntaelämä kehittyi jatkuvasti vakiintuneissa muodoissaan. Kolmantena ja viimeisenä vakinaisena kirkkoherrana oli Väinö Taavi Mutru. Hänen työ kautensa Terijoella jäi kuitenkin lyhyeksi. Sodan uhatessa sai hän lähteä seurakuntalaisineen evakotielle ja jakaa heidän kanssaan kaikki siirtolaisuuden vaikeudet. Työlleen uskollisena koetti hän pitää yhteyttä hajallaan oleviin seurakuntalaisiin seurakunnan lakkauttamiseen saakka. Seurakunnat lakkautettiin 31. 12. 1949.

Kanttoriurkureita oli kolme, kuten kirkkoherrojaakin. Ensimmäisenä oli A. E. Elfvingren, sitten Uljas Hakkarainen ja viimeisenä Toivo Valter Viro. Pisimmän ajan toimi Uljas Hakkarainen vuosina 1916 - 1938. Hän oli tunnettu paitisi hyvänä laulajana myös etevänä kuoronjohtajana.

Huomattavan panoksen seurakunta elämälle antoivat myös Kannaksen rajaseutupastorit, joiden asuin-

Terijoen kirkko.

paikkana oli Kuokkalan kylä. Silloinen Viipurin hiippakunnan piispa Erkki Kaila tarjosi rajaseutupastorin virkaa ensin Terijoen seurakunnalle. Asian johdosta pidetyssä kokouksessa asetettiin enemmistö vastustamaan tarjousta peläten siitä aiheutuvia lisäkustannuksia. Piispa tarjosi sitten rajaseutupastoria suoraan Kuokkalan kyläläisille ehdolla, että kyläläiset kustantaisivat asunnon, mutta hiippakunta maksaisi palkan. Kyläläisten enemmistö suostuikin tähän ja niin sai Kuokkala rajaseutupapin. Asuntokulujakaan ei kyläläisten tarvinnut suorittaa, sillä seurakunta suoritti ne. Pastorit avustivat tästä hyvästä kirkkoherraa virkatoimien hoidossa. Raja-

seutupastoreina toimivat pastorit Topi Vapalahti, Immo Aatolainen, Tauno Vuorinen ja Väinö Hotti. Pisimmän ajan toimi pastori Vuorinen, vuosina 1933 - 1939. Jumalanpalvelukset pidettiin rukoushuoneessa ja muu toiminta tapahtui kodeissa ja kansakouluilla.

Vapaata seurakuntatyötä ei siihen aikaan vielä ollut nykyisessä muodossaan palkattuine työntekijöineen eri työmuotoja varten. Lasten keskuudessa pidettiin pyhäkoulu vapaaehtoisin voimin. Diakoniatyössä avustivat ompeluseurat palkattua työntekijää. Varsinaista nuorisotyötäkään ei ollut kuin vasta aivan loppuaikoina, vaikka työ tapahtui eri yhdistysten piirissä. Terijoella toimi innokkaasti NNKY opettaja Hilja Hästeskon puheenjohtajana. Kuokkalassa taas oli jo vuonna 1907 perustettu saarnaaja Aatu Heiskasen toimesta Rukoushuoneyhdistys, joka rakensii vapaaehtoisin voimin ja lahjoituksin rukoushuoneen. Yhdistys liittyi myöhemmin Suomen Lähetysseuraan. Yhdistyksellä oli elvyttävä vaikutus paikkakunnan hengelliseen elämään. Rukoushuone lahjoitettiin myöhemmin seurakunnalle, joka korjautti sen ja hankki siihen kellon.

Suomen kirkon piirissä vaikuttavista herätysliikkeistä oli seurakunnan alueella ehkä enimmän kannatusta lestadiolaisuudella. Sitä olivat tuoneet huvilakautena rakennustyöläiset Pohjanmaalta, mutta myös Inkerinmaalta oli sitä tullut. Myös evankelisella liikkeellä oli kannattajia.

Paitsi luterilaista seurakuntaa, oli Terijoella myös muihin kirkkokuntiin kuuluvia seurakuntia.

Huomattavimpia näistä olivat ortodoksiset seurakunnat. Tunnetusti uskonnollisena väkenä rakensivat huvila-asukkaat kirkkoja miltei jokaiseen kylään. Niitä oli ainakin Ollilassa, Kuokkalassa, Kellomäellä, Terijoella, Vammelsuussa ja Puhtulassa. Kun raja sulkeutui, jäi paljon venäläisiä Suomeen ja useat seurakunnat toimivat edelleen. Kirkoista oli suurin ja kaunein Terijoen kirkko. Se oli lisäksi hyvin näyttävällä paikalla lähellä luterilaista kirkkoa. Ortodoksisen seurakunnan tärkein pyhä on pääsiäinen. Silloin oli myös paikallisilla luterilaisilla tapana käydä seuraamassa juhlasta yöjumalanpalvelusta.

Myös roomalaiskatolisilla oli oma seurakuntansa. Huvila-asutuksen aikana oli Kannaksella paljon puolalaisia, etenkin ojankeiväjä ja tietöläisiä. Myös diplomaattien keskuudessa oli kesällä

Kreikkalaiskatolinen kirkko.

Kirkkoherra O. O. Hämäläinen.

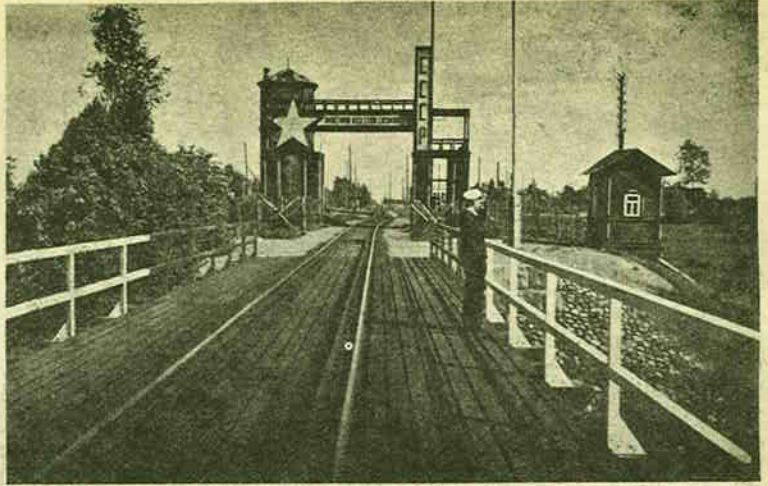
Kirkkoherra V. T. Mutru.

Kuokkala — Finland

Kuokkalan nuorisoseuran talo. Mikko Uotinen kirjoitti talon vihkiäisiin juhlarunon.

Rajajoen silta.

Terijoki — Kannaksen kaupunki

Terijoki oli, niin kai on sanottava, että oli kun ei ole enää, minun ja kaikkien länsikannaksen eteläisen osan kyläläisten ja asemaseutulaisten kaupunki. Viipuri — Pietari rataa kahteen suuntaan: Perkjärvelle ja Rajajoelle. Terijoki — Koiviston rataa jonnekin Humaljoelle saakka. Myös niiden kylien asukkaille, jotka jäivät ratojen väliin ja sivuille. Terijoki oli meidän kaupunkimme jo pietarilaisen huvila-asutuksen aikana. Joku voi sanoa, että silloinhan se sitä oikein olikin. Muistan pikkupoika-ajoltani, kun kotikyläni isännät iltapäivisin toivat halkokuormat metsästä voidakseen aamuvarhaisella pimeänaika-

tähän uskontokuntaan kuuluvia. Seurakunta kuului aluksi Viipurin katoliseen seurakuntaan, mutta itenäistyi vuonna 1927. Kun suomalaisyntyinen monsignore Carling tuli kappeliseurakunnan papiksi, vilkastui seurakunnan toiminta. Seurakunta sai oman rakennuksen sekä kirkkoa että pappilaa varten. Seurakunnan väkiluku väheni kuitenkin jatkuvasti poismuuttojen takia. Seurakunta lakkautettiin vuonna 1949.

Myös Muhammedin uskoon kuuluvia oli huvila-asutuksen mukana tullut Terijoelle. He olivat pääasiassa turkkilaisia ja toimivat vaatetusliikkeiden omistajina. Heidän lukumääränsä pysyi pienenä koko ajan muulle siirtymisten johdosta. Talvisodan alkaessa laskettiin heitä olleen vain noin 30 henkeä. Suomen itsenäistyttyä pyrkivät turkkilaiset yleensä Suomen kansalaisiksi, toisin kuin esim. venäläiset, ja lapset kävivät suomalaisista koulua. Yhteyttä omaan uskuntoon ja kansallisuuteen pidettiin nuorille järjestetyillä kesäkursseilla, joissa perehdyttiin Koraaniin ja turkkilaiseen kirjallisuuteen.

Myös nk. vapaisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvilla liikkeillä oli kannatusta. Niinpä vapaakirkollisia oli siellä täällä, enimmänsä Kellomäellä. Myös helluntaiherätykseen kuuluvia oli, yhteen aikaan esim. Kuokkalassa. Näiden vapaiden toiminta perustui enimmäkseen kiertävien puhujien tilaisiin vierailuihin tai kokouksiin. 1930-luvulla sai Ollilassa Evankeliset ystävät nimen herätysliike kannatusta. Heillä oli oma rukoushuoneensakin.

Vanhimman nyt elossa olevan seurakuntaväen mielissä liittyvät seurakuntamuistoihin lisäksi Kivennavan kirkko, pitkät kirkkomatkat, ja vainajien saatot Kivennavan hautumaahan. Seurakuntaelämällä oli silloin omat hankaluutensa, mutta myös oma viehätyksensä.

na lähteä Terijoelle niitä kaupitsemaan. Näin kesällä niinkuin talvellakin. Ajaa röyryttivät oikotietä, kunnes pääsivät valtatielle. Mutta ei näistä kylistä Terijoelle vain halkoja viety, vietiin perunaa, heinää ja olkeakin. Toisen matkani sinne minäkin tein perunakuorman päällä.

Lähdettiin isän kanssa varhain, hämärässä oltiin jo Tyrisevällä, jossa isä poikkesi ostamassa leipurilta sinä aamuna paistettuja vesirinkeleitä. Tähän Tyrisevän kylään, joka Kuokkalan, Ollilan, Haapalan ja Kellomäen ohella kuului Terijoen kuntaan, liittyi varhaisempikin muistoni. Olimme mamman kanssa, mummaksi meillä äitiä yleisesti nimitettiin, kyläreissulla. Mustamäen enolta Terijoen enolle ajoimme junassa, mummakin ensimmäistä kertaa. Ja niin sekosimme asemista ja jääimme jo Tyrisevälle. No, pianhan me siitä Terijoelle lippasimme. Ja siellä sitä nähtiin ihmettä jos minkälaista. Maroosinan, siis jäätelön, myyjän muistan erikoisesti Viertotien ajoneuvojen, valtoja lennättävien vossikoiden, vihanneksikauppiaiden, käsikärren työntäjien ja senkin seitsemänlaisten kulkuneuvojen joukosta. Pitkäpartainen, nuhriseen valkoiseen takkiin sonnustautunut mies. Miksi muistan juuri tämän? No, sen vuoksi että enoni Juhana Lempiäinen osti häneltä minulle ensimmäisen jäätelötöteröni.

Mutta tästä Tyrisevän kylästä. Tässä me mamman kanssa Vammelsuon sedälle maantietä matkatessamme näimme kummat karrit. Mennä hyrräsivät mäkeä ylös, vaikkei edessä ollut hevosta.

— Piru sitä vetää, sanoi mamma ja nykäisi minut kauas tienvarseen. Kun kerroimme sedälle tästä, hän nauroi ja sanoi: — Sehän oli vain Noopelin automopinili. Mistä me tiesimme, ei niitä piilejä silloin montakaan Suomen teillä liikkunut, sillä vuosi taisi olla 1896.

Tämän minä muistin kun rouskuttelin lämpimiä, kireäkuorisia vesirinkeleitä isän alkaessa huviloiden kohdalla huudella: Kartohvel, kartohvel. Se tarkoitti samaa kuin Espoon ukko huudellensa nykyisellä pihallamme: Peerunoita, peerunoita.

Näin minä siis kyläily- ja kauppatkalla tutustuin Terijokeen. Ja niin tekivät monen monet ympäristökylien isänsä matkaan päässeet pikkupojat. Heistä useimmista tuli miehiä, jotka aikuisina toivat kalaa, maitoa, voita ja halkoja Terijoelle. Minulle se jäi ainoaksi kauppatkaksi. Ja vaikka sitten raja sulkeutui ja pietarilaiset jäivät tulematta, Terijoki imi tavaraa jatkuvasti, sillä suomalaiset löysivät sen omaksi kesänviettopaikakseen. Terijoki oli Kannaksen kaupunki syksyyn 1939.

Laulujuhlavieraana

Kului vuosia, olin kai viidentoistaikäinen, kun kotikyläni erään aitan seinään ilmestyi värikäs plakkaatti, jossa kutsuttiin Terijoen laulujuhlisiin. Lie ollut vuosi 1908 tai 1909. Ei ole lähettä, josta tarkistaisin, sillä Terijoki-kirjassakaan ei puhuta kuin vuoden 1910 juhlista. Meidän kylästä ei juhlisiin mitään lähtenyt kuin minä. Tuskin minäkään olisin lähtenyt, jos enoa ei Terijoella olisi ollut. Pääsin matkaan Isralin Taavetin kaleskoissa, hänen kun piti kyyditä eräs kotiopettaja Mustamäen asemalle. — Saat istua kuin herra mamselin vieressä peräistuimella, Taavetti sanoi. Ja jonkinlainen kupetsa minä tunsinkin olevani, koska kaulassani oli ensimmäinen kovetettu kiiltokalaus.

Junaa oli täynnä juhliin menijöitä. Ikkunoissa koivun ja tuomen oksia ja vaunuissa kansallispukuaisia naisia, jotka pyhäpukuisten miesten kanssa virittivät laulun toisensa jälkeen. Siinä se juhلاميeli jo minuunkin tarttui säilyäkseen ne kaksi päivää, jotka juhlit kestivät, siihen hetkeen saakka kun jalan kotiin kävellessäni heitin kuluneen ja tyhjäksi käyneen rahakukkaroni Tyrisevän ojaan.

Asuin taas enolla ja nukuin silloisen salapoliisin, myöhemmin Terijoen apulaisnimismiehenä toimineen Mikko Porvalin kanssa. Hän oli enoni vaimon, Massan, poika ensimmäisestä avioliitosta.

Mutta vielä Terijoelle tulemisesta. Juhlaväkeä tuova juna pysähtyi sille vanhalle rautatieasemalle, jossa oli pitkä lautalaituri. Jo ennen junan pysähtymistä näin ikkunas- ta vastaanottajien joukossa Kannaksen runoilijan Mikko Uotisen vaikuttavan hahmon. Tunsin hänet lehdistä näkemistäni kuvista. Keskkikokoinen mies muodikkaassa puvussa, vaikuttavat erikoislaatuiset kasvot, auringossa kullalle hohtava tukka, leveälierinen taiteilijahattu ja ruskeat sandaalit. Käveli kevein askelin ikäänkuin vain laiturin palkeja sipaisten vaunuihin ikkunoista kurkistellen. Ja niin kauan seisoin ikkunan edessä, että näin hänen löytävän ne, joita haki. Kun hän saatteli pitkää, sulkahattuista naista ajurinkärryihin, joku toisesta ikkunas- ta kurkkiva sanoi: — Katsokaa, siinä on maailmankuulu laulajattaremme Aino Ackté.

Kun tulin laiturille, kajahti tungoksesta erilleen vetäytyneen kuoron laulu. Ja pian toisellakin suunnalla laituria laulettiin. Se oli minusta näiden juhlien sykähdyttävän hetki niin monenlaista esitystä kuin sen ohjelmaan kuuluikin. Mikko Uotinen oli näiden ja seuraavienkin Terijoen laulujuhlien sielu, toimeenpaneva voima, vaikka monet muutkin kantoivat kortensa kekoon. Aino Ackté lauloi, Uotinen puhui ja lausui juhlarunonsa. Oli joku muukin puhuja, mutta hänet olen unohtanut. Siitäkään en ole varmassa vai seuraavissako juhliissa saapasjalkainen, pitkäpartainen, mahakas Pasi Jääskeläinen kanteleella itseään säestäen lauloi: »Kun ei lehavat laula, laulan minä laihan poika.» Jommissa kummissa juhliissa hän esiintyi. Myöhemmissä 1910 pidetyissä P. E. Svinhufvudin pittejä jyrisevän puheensa ja Dagmar Parmas lauloi. Terijoen laulujuhlissa näin myös ensi kerran Kansallisteatterin näyttelijäin esiintyvän. He näyttelivät kylpylaitoksen Kasinolla virolaisen näytelmän Niinkuin lehdet tuulessa. Sekin esitys oli maalaispojalle valtava elämys.

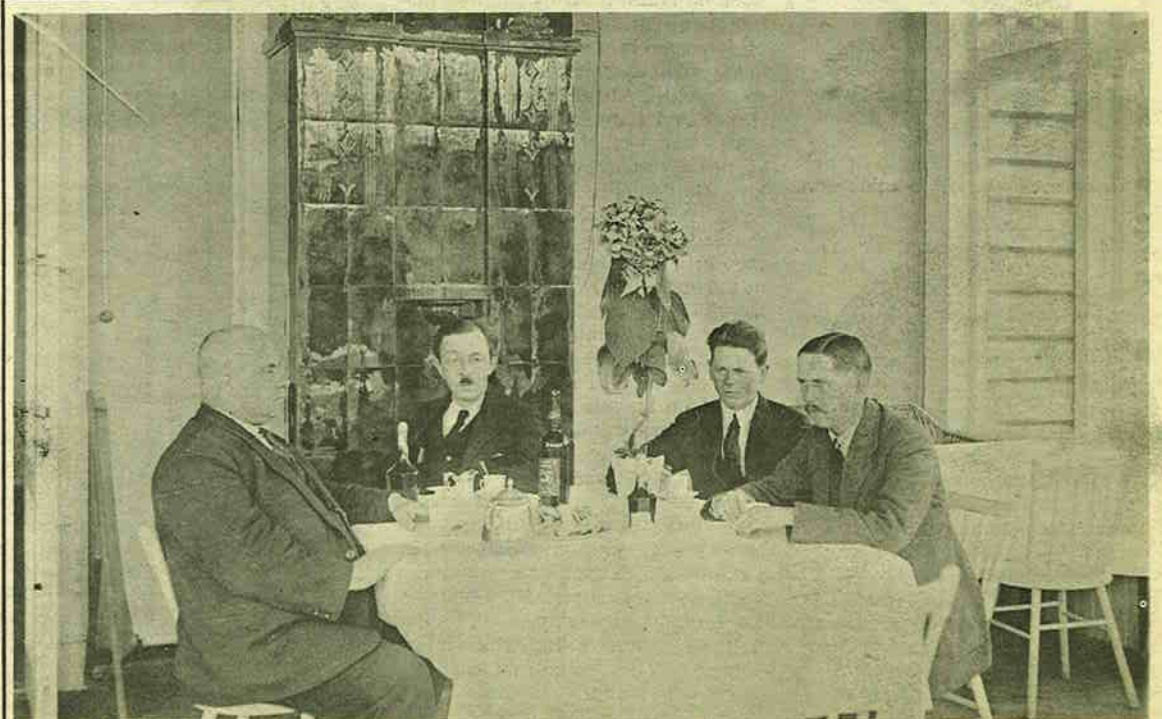
Noiden v. 1910 juhlien jälkeen oli sanomalehdissä pieni uutinen otsikoituna: Inon patterit valveilla. Venäläiset katsoivat sen loukanneen armeijaansa ja nostivat oikeusjutun. Mikäs siinä, lehdet saivat sakkoo.

Terijoen laulujuhlat oli tarkotettu jatkuviksi, vuosi vuodelta vietettäväksi. Ja epäilemättä niitä olisi tarvittu. Ne näet olivat kansallisesti innostavat. Kymmenien tuhansien pietarilaisten kesäiselle Terijoelle antama vieras leima pyyhkiytyi noiksi juhlapäiviksi näkymättömiin, tai ainakin laimeni huomattavasti.

Miksi ei jatkettu? Kysymykseen vanhat terijokelaiset tuskin osaavat tyhjentävästi vastata. Tulivat Uudenkirkon, Kivennavan ja Terijoen eroittamishankkeet muusta Suomesta. Uotinen touhusi adressia tsaarille, johti nimienkeräystä siihen. Tuli Yhdenvertaisuuslaki. Uotinen vangittiin 1914 ja vietiin Krestyyn sekä karkoitettiin vapaututtuaan Terijoelta. Myös teokset Kannaksen koteihin ja Uhatut pitäjät, lukemattomat puheet ja juhlarunot, sekä omat runokokeumat veivät hänen aikansa. Hän joutui Viipuriin sanomalehti Karjalan toimittajaksi ja teatteriarvostelijaksi, lopulta Sortavalaan Laatokan päätoimittajaksi.

Vielä Mikko Uotisesta

Uotinen ei ollut koko Terijoki. Hän oli vain sen palava liekki, runoilija ja profeetta. Joku rivi vielä edellisen jatkoksi. Hän syntyi varakkiaan kauppiaan poikana 1865. Toimi Terijoen nuorisoseurassa, näytteli ja täytti sen seuralahden runoillaan. Julkaisi toistakymmentä runokokeelmaa, näytelmän Sairas soittaja, melkein kaikki omalla kustannuksellaan. Teki ulkomaanmatkoja, oli Viipurissa perustamassa Nuorisoseura-lehteä, toimi sen toisena toimittajana ja oli Etelä-Karjalan nuorisoseuran johtokunnan jäsen. Poliittiselta kannaltaan hän oli sosialidemokraatti, olisi

Neljä tunnettua terijokelaista tuomaanassa tulevaisuutta. Kuva otettu runsas puoli vuosisataa sitten Terijoella. Vasemmalta: liikemies Pekka Vuori, kirjailija Mikko Uotinen, postiljooni Onni Ruokonen ja kirjakauppias Juhon Seppänen.

Rantaelämää Terijoella pietarilaisen huvilakauden aikana. Taustalla näkyy purjehdusseuran veneiden mastoja. Sen ajan uimakopit muodostivat kirjavan kokoelman.

varmaan saanut siinä puolueessa huomattavan aseman, jos ei olisi ollut niin palava kansallisuusasian ja isänmaallisuuden julistaja. Iän karttuessa ja perityn omaisuuden haihduttua hän kääntyi konservatiiviksi. Useimpien ihmisten kohdalla köyhtyessä päinvastoin.

Muistiini ei ole jäänyt milloin tutustuin Uotiseen henkilökohtaisesti. Olin lukenut hänen kirjojaan, kuunnellut puheitaan, nähnyt hänet näyttelemässä työväentalon näyttämöllä näytelmässä Pirun kirkko. Luultavasti tapasimme henkilökohtaisesti, kun Etelä-Karjalan nuorisoseuran sihteeriksi tultuani haeskelin Terijoen nukahtaneen nuorisoseuran arkistoa. Kävin talossa, jossa hän asui äitinsä kansa, joka oli Uudenkirkon Nikkasia. Pengoimme hänen paperikasojaan, mutta löysimme vain seuralehden numeron, joka sisälsi melkein yksinomaan Mikko-nimimerkillä varustettuja runoja.

Hän arveli, että arkistoa voisi olla tohtorinna Matikaisella, joka oli syntynään Paavolaisten, jos en väärin muista. Mikko saatteli minut keskikylälle ja näytti tien varressa olevan aika laajan peltonsa, sekä kertoi suunnitelmistaan sen kunnostamiseksi. Se olikin ainoa jäänne isältä perityistä maista. Uotisen koti paloi ja peltokin meni, mutta silloin molemmat olivat vielä olemassa. Arkistoa en löytänyt, tohtorinna Matikainen sanoi luovuttaneensa sen jollekin.

Olin muuttanut asumaan Mustallemäelle. Terijoesta ja Kuokkalasta muodostui minulle paikka, josta löysin ystäviä ja jossa nuoremiehen aika meni mukavasti. Pikkuserkkuni vei minut yhteiskoulun juhliin, siellä tutustuin koulua käyviin ikätovereihini. Siinä ensimmäisessä tilaisuudessa näyttelijänä myöhemmin tunnettu Rosi Rinne piti esitelmän, ihme kun se on jäänyt muistiini. Näiden yhteiskoululaisten joukosta muodostui pieni piiri. Makailtiin ranta-hietkilla, käytiin juhlissa. Muutamista tuli ystäviä, joiden elämäntulkua ja kohtaloita olen jatkuvasti seurannut, vaikka harvoin on tavattu. Monet heistä ovat jo kuolleet.

Mikko Uotinen oli vanhempaa polvea, mutta hän kävi samoissa juhlissa, milloin oli puhujana, milloin vain muuten kihlattunsa Elli Paavolaisten seurassa. Kuokkalan aseman odotussalissa odottelimme monesti yhdessä Pietarista saapuvaa yöjunaa, joka tiputteli meitä sitten asema-asemalta.

Viimeisiin tapaamisiimme kuului kohtaus Mustanmäen nuorisoseuran talossa valtiomuoatistelun aikana. Siellä oli tilaisuus, jossa Mikko Uotinen ja Erich todistivat kuninkaan puolesta. Viimeksimainitusta tuli myöhemmin sosialisti. Viimeinen se kerta ei kuitenkaan ollut, tapasimme Uotisen kanssa vielä Sortavalan Anjalassa, olimme puhumassa kurssien päättäjaisissä. Silloin Mikko oli Laatokan päätömittaja ja mukana hänellä oli myös nuori rouvansa. Se ensimmäinen kihlaus oli viittisen vuotta kestänyttä näet purkautunut.

Ja vihoviimeksi tapasin Uotisen taas Terijoen viertotielä. Hän oli palannut Terijoelle. Oli kokenut tavallisen runoilijakohtalon, palanut luoppuun, myi minulle toimittamansa Terijoen oppaan.

Olin mukana kun hänen tomunsa v. 1931 kätettiin kotiseutunsa multiin. Siinä tilaisuudessa muistettiin taas kaikkea sitä, mitä Mikko oli parhaina päivinä ollut ja mitä hän oli tehnyt Kannaksen ja koko maan hyväksi.

Terijoki ei unohdu

On luonnollista, että Terijoki elää kantaterijokelaisten ja vanhempiensa kertomana heidän lastensa ja lastenlastensakin muistissa. Se elää myös meidän muiden kannakselaisten mielissä, joille se oli Kant-

naksen kaupunki. Kun vaimoni kesämökillä kävellee lähtäkseen käymään Lappeenrannassa, hän usein erehtyy sanomaan: Pitää käydä Terijoella. Mutta Terijokea muistellaan niidenkin helsinkiläisten, viipurilaisten, turkulaisten ja muiden kaupunkiemme asukkaiden piirissä, jotka ennättävät siellä viettää kesänsä, makailla merenrannan kuumassa hiekassa ja uida meren lämpimän pehmeässä vedessä sekä haaveilla vanhojen huvilain lehtevien puiden alla kiertelevillä puuilla. Terijokea muistetaan Pariisin, Lontoon ja Rooman katu-kahviloissa, sillä ympäri Eurooppaa elää vielä niitä, jotka siellä ennen vuotta 1917 kokivat sen onnen, jota Terijoki Nevan kaupungin sumuista sinne kesäksi paennelle tarjosi. — Paavo Montonen.

KOULUPOJAN MUISTELMIA HAAPALAN KYLÄSTÄ

Haapalan kylä sijaitsee Terijoen itärajalla Rajajoen ja Joutselan kylän kulumassa. Virallinen Haapalan kylä jakautui kolmeen asutusalueeseen, joita kutsuttiin: Pullinen, Luutahäntä ja Tulokas. Kaikki sijaitivat aivan Rajajoen rannassa. Minun muistikuvani ulottuvat lähinnä Pullisen kylään, mutta vastaavanlaista on ollut myös muissa osakylissä.

Koulupojan elämä rajan pinnassa oli samanlaista kuin yleensäkin maaseudulla. Kuitenkin rajan läheisyyteen liittyvät seikat aiheuttivat joskus elämään ylimääräistä jännitystä ja sydämentykytyksiä. Muistan hyvin ajat 1930-luvun alkupuolella, jolloin inkeriläiset vielä olivat Rajajoen takana lähinaapureita. Heinäaikaoina inkeriläiset kokoontuivat joenvarsinllyille tekemään heinää. Jos vartijat eivät olleet lähellä, tiedusteltiin joen takaa puolin ja toisin kuuluisia. Puhuminen tapahtui kuitenkin hyvin vaihikka, sillä ilmeisesti keskustelukielto oli inkeriläisillä hyvinkin ankarasti voimassa. Kun heinät oli saatu korjatuksi, järjestivät inkeriläiset ja venäläiset joen rannalle juhlia, jossa oli laulua, tanssia ja äännekkäistä huo-doista päätellen myös vodkaa, vaikkei lapsen silmät tätä silloin tajunnut. 1934 paikkeilla alkoi rajan pinnassa tapahtua muutakin. Venäläiset rakensivat joen varteen moninkertaiset piikkilankaesteet, rajan takaa alkoi kuulua rakennustöiden ääniä ja siviiliväestö hävisi. Me pojat emme luonnollisesti takaan tienneet, mistä oli kysymys, mutta jälkikäteen selvisi, että linnoitustyöt olivat alkaneet ja siviiliväestö oli evakuoitu 20 kilometrin etäisyyteen rajan pinnasta. Meidän poikien elämään tämä ei vaikuttanut mitään. Rajajoki oli edelleenkin kesäisin jokapäiväinen uintiti- ja onkipaikkamme. Paras uimapaikka oli Pullisen kylässä Pi-

miän pellon kohdalla. Joki oli tällä kohtaa n. 10 metrin levyinen. Suomen puolella joessa oli vettä 1—1,5 metriin ja joen Venäjän puolella matalaa hiekkarantaa. Suomalaiset rajavartijat olivat kieltäneet ankarasti menemästä joen yli, mutta pitiähän meidän poikien käydä näyttämässä rohkeutemme menemällä Venäjän puolen hietkalle istumaan. Kun venäläisillä vartijoilla kuitenkin oli aina suuri vahtikoira mukanaan, istuttiin hiekalla kuitenkin hyvin sydän läpättäen ja paljon ei metsässä tarvinnut risahtaa, kun rannalta rynnättiin veteen ja Suomen puolelle.

Rajajoessa oli pikkukalojen lisäksi myös harjuksia, mutta niiden onkiminen vaati suurta kärsivällisyyttä ja taitoa, sillä harjuksot olivat hyvin arkoja. Pullisen Pentti oli meistä pojista paras onkimies. Ravustusajana taas taisi jokin kissakin päästä hengestään, sillä Rajajoessa ja samoin lähellä sijaitsevassa Haukijärvessä oli varsin runsaasti rapuja. Paikkakuntalaiset eivät juuri rapuja syöneet, mutta kesävieraille niitä sai viedä vaikka kuinka paljon ja me pojat saimme tästä mielestämme hyvät taskurahat. Oopperalaulaja Viljo Jussi Hukari oli innokas ravustaja ja tietysti me pojat kilpailimme siitä, kuka sai lähteä kuuluisuudelle rapumertojen kantajaksi ja valon näyttäjäksi. Tästäkin palvelusta taisi taskun pohjalle aina ilmestyä karamellitö-terö tai muutama kolikko. Jos Rajajoki tuntui joskus liian pieneltä uimapaikaksi, suunnistimme metsien läpi Haukijärvelle. Matka tapahtui jylhien metsien läpi. Ensimmäinen pysähdyspaikka oli Mustalammen luona. Tämän vesi oli mielestämme aivan mustaa, eikä kukaan uskaltanut lammessa uida. Meille oli lisäksi kerrottu, että lampi on pohjattoman syvä.

Joskus yritimme siellä onkia ja saimekin aina jonkin ahvenen. Ne olivat niin mustia, että kalat annettiin aina kissalle. Haukijärvi taas oli oikea riemujen paikka. Siellä oli hiekkarantoja ja hyvin lämmin vesi. Siellä oli myös yleinen uimaranta, johon oli rakennettu uimalaiturit ja ponnahduslauta. Matkaa Haapalasta Haukijärvelle oli kuitenkin noin kolme kilometriä, joten sinne ei viitsinyt joka päivä juosta.

Kesäaika ei kuitenkaan ollut pelkkää uimista ja onkimista. Oli hoidettava kerhomaat ja osallistuttava muihinkin maatalojen töihin voimien ja iän mukaan. Elävimmät muistot kuitenkin jäivät paimenpojan hommista. 1930-luvun alkupuolella lehmät olivat avolaitumilla ja kylän lehmiä oli paimentamassa kaksi poikaa. Monta kertaa lehmiä saatiin tällöin hakea iltamyöhään ja ne saattoivat löytyä kaukaa Salo-ojan korvista tai jopa Kellomäeltä. Myöhemmin laitumet aidattiin ja niitetyä käytettiin heinänteon jälkeen laitumina. Kun useat niityt rajoituivat Rajajokeen, oli lehmissä vartioimista, etteivät ne menneet rajan yli. Kun Venäjän puolella heinät lisäksi jäivät leikkaamatta, oli lehmillä suuri halu mennä yli rajan. Vartiointista huolimatta näin joskus tapahtuikin ja lehmien takaisinsaaminen vaati runsaasti paperisotaa ja se vei aikaa useita päiviä. Lehmät jouduttiin hakemaan n. 12 kilometrin päässä sijaitsevan Rajajoen tulliaseman kautta.

Syksyn tullen saivat vehmaat uimamaiset jättää ja siirryttiin koulupojiksi. Koulu sijaitsi Luutahäntä-nimisessä kylän osassa. Koulussa oli opettajana ankaruudetaan tunnettu opettaja August Hakkarainen. Ei siihen aikaan paljon opettajalle vastalauseita esitetty, vaan tehtiin se, mitä käskettiin. Syksyn ensimmäisiin koulutehtäviin kuului pilkottujen puiden kantaminen ja latominen talven varalta liiteriin. Puita olikin paikalla mahtavat pinot, mutta kun työ tehtiin suurella joukolla, tuntuu puusouvi koululaisen mielestä melkein lomalta. Puunkanto päättyi aina mehunjuontiin — ja se maistui. Koulun oli Haapalasta (Pullisen kylästä) matkaa parisen kilometriä, mutta varsinkin koulusta tulo vei aikaa joskus kaksikin tuntia. Matkan varrella käytiin monet käpysodat ja eräänlaista sotaa taidettiin käydä puhe-lyllyväiden eristämiseksi vastaan, sillä vain harvat eristimet säilyivät ehjinä »vahingossa» tolppiin heitettyiltä kivilta. Matkan varrella tutkittiin tarkoin myös Luutahännän läpi menevä puro ja maantiesilta. Harvemmin taidettiin matkasta selvitä kuvin housuin.

Talvisin Haapalasta löytyi hienoja hiihtomaisemia. Rajajoki sijaitsi verrattain syvässä laaksossa ja laakson rinteet olivat sopivia hiihtomäkiä. Kun taas oikein haluttiin hurjastella, riitti Somerikon harjulla mäkeä vaikka minkälaiselle hurjapäälle. Hiihto olikin kaikkien poikien mieluisin urheilulaji. Somerikon mäki oli vasta-päästä surullisen kuuluisaa Mainilan kylästä. Kevään tullen Rajajoki muodostui uljaaksi nähtävyydeksi. Normaalisti 7—10 metrin levyinen jokipahanan paisui kevätkuivien aikana jopa 200 metrin levyiseksi joeksi. Virta oli niin voimakas, että jolle ei silloin ollut asiaa. Muistini mukaan Haapalan tienoilla Rajajoessa ei ollut yhtään venettä eikä kanoottia, koska niitä ei kesäisin pystytty käyttämään.

Syksy 1939 alkoi levottomasti ja kun suomalaisia lentokoneita lensi noin 2 kilometrin päässä rajasta, kuulimme Venäjän puolelta ensimmäiset laukaukset lokakuun alkupuolella — ja ensimmäinen evakokojuna lähti. Sodan kauhujen läh-
tölaukaukset ammuttiin siten mar-raskuun lopussa Haapalan itäiseltä puolelta, Venäjän puolelta. Niiden putoamispaikkaa emme tiedä, mutta vaikutukset tuntuvat vieläkin. — Erkki Nikkanen.

Viale ei maha mitään, ko ois tapa ni sais heittää pois. (Terijoki)

HUUMORMIES KUOKKALASTA

Kuokkalainen kalasta ja itseoppinut muurari Esa Pulla oli harvinaisilla luonnonlahjoilla varustettu armoitettu humoristi ja vitsinikkari. Hän näki vakavissakin tilanteissa sen huvittavan puolen ja osasi leikata tilanteeseen sopivan vitsin. Kaikkein mehevimmätkin vitsinsä hän esitti haudantavakavalla naamalla. Useimmat vitsinsä hän kohdisti itseensä ja omaan elämäänsä. Hyväsydämisensä ja rauhaa rakastavansa ihmisenä ei hän yleensä yrittänyt vahingoittaa tai tehdä naurunalaiseksi lähimmäisiään.

Kieltoain aikana syytettiin Pullaa käräjillä juopumuksesta. Pulla väitti nauttaneensa alkoholia ainoastaan lääkärin määräyksestä ja esitti todisteeksi reseptin, jonka mukaan hänen oli otettava alkoholi-pitoista lääkettä ruokalusikallinen ruuan päälle. Tuomarin tiedusteluun, että väittääkö Pulla tulleensa humalaan ruokalusikal-lisesta, Pulla vastasi syyttäjän niin väittävän. Tuomarin tiedusteltu millainen hänen ruokalusikansa oli, veti Pulla saapasvarresta ison puukauhan, jota väitti ruokalusikakseen. Kun tuomari halusi tietää syyn miksi Pulla käytti niin suurta lusikkaa, selitti Pulla, että hän on köyhä mies ja suurriperheinen, ellei hänellä olisi näin suurta lusikkaa, ei hän ehtisi syödä itseään kylläiseksi. Oikeuden mielestä selitys oli niin hyvä, että hän sai mahdollisimman pienen muodollisen sakon.

Eräänä kesäisenä iltana pastori Tauno Vuorinen tuli polkupyörällä joltain virkamatkaltaan ja näki maantienojassa makaavan jonkun humalassa. Vuorinen mousi pyörältään ja kysyi, "kuka te olette?" Pulla teki vastakysymyksen, "kukas työ ootta?" "Minä olen tämän seurakunnan pastori", selitti Vuorinen. "Ja mä olen taimi sun tarhastasta".

Kerran oli Pulla muuraustöissä apteekari Hilmanin huvilassa. Huvilassa oli pidetty kanoja, jotka olivat lianneet ulosteillaan hellan pahoin. Pulla valitti apteekkarille, ettei muurausta voi tehdä ennenkuin hella on puhdistettu, eikä sitä voi puhdistaa muulla kuin spriiillä. Apteekkarin oli annettava sprii-
liä, jonka voimalla alkoi työkin luis-taa.

Ollessaan muurarina Maks-lahdessa Pulla matkasi päihtyneenä poliisin kuljettamana kohti putkaa. Kun oli pyhäpäivä ja paljon näkijöitä, ei Pulla jättänyt tilaisuutta käyttämättä, vaan lauloi kul-
kissaan: Maan korvessa kulkevi lapsosen tie, hänt ihana enkeli ko-tihin vie.

Toisen kerran ollessaan humalassa näki hän erästä toista humalasta talutettavan putkaan, silloin hän istuutui ojan penkalle ja sanoi, viekää minuakin, minä olen niin humalassa. Poliisit uskoivat Pullan tapansa mukaan vitsailevan ja jättivät hänet istumaan.

Kun ansiot kuluivat Maks-lahdes-sa niin, ettei niitä kotiin liennyt, kirjoitti vaimo Esalle ja kehoitti häntä tulemaan kotiin. Esa vastasi, ettei hän tule, ellet tule hakemaan. Vaimon saavuttua oli Esalla nyt vaatimuksena, että hän lähtee vain, jos panet hänelle narun kaulaan ja talutat. Vaimon oli toteltava ja talutettava miestä narusta asemalle.

Esa Pullan ja Esa Veijalaisen välille oli syntynyt riitoja tieasioissa, jolloin Veijalainen oli lyönyt Pullaa. Pulla pyysi lautamiestä manaamaan asiasta Veijalainen käräjiin. Lautamies koetti sovittelaa naapureita ilman käräjille menoa. Pulla asetti sovinnolle ehdon, että kun hän sanoo Veijalaiselle päivää on tämän siihen vastattava. — E. R.

Mil se köyhä ostaa ko sil ei oo ko sielu. (Kivennapa)

Oma tupa, oma tapa. (Kannas)

Terijoen verkkopallokentällä solmittiin helposti tuttavuuksia ja ystävyyksiäkin paikallisen väestön ja kesävieraiden kesken. Tämä kuva on otettu Palokunnan puiston verkkopallokentällä 1920-luvun lopulla. Näistä 43 verkkopallopelajasta on runsas neljännes kesävieraita.

TAUNO SUTINEN: TENNISTÄ TERIJOELLA

Lapsuuteni varhaisimmat muistot liittyvät erottamattomasti Kesäkylän kansakoulun pihassa olleen kotini vastapäiseen silloiseen »Palokunnan puistoon». Eräitten kiinnekohtien nojalla tiedän näitten muistikuvien yltävän ainakin vuoteen 1912, jolloin olin 4-vuotias. Voin vieläkin mielestäni nähdä puiston valkoiseksi maalatun aidan, koivukujanteisiin johtavat koristeelliset portit, vihreät nurmikot, tenniskentät klubirakennuksineen, urheilukentän, laululavan ja sen takana olleen jännittävän metsikön vaapukka- ja mansikkapaikkoineen.

Vaikka liikunnan harrastus Kannaksen silloisille pietarilaisille kesävieraille olikin nykyielessä tuntematonta, toivat he sinne kuitenkin tenniksen. Kenttiä oli lukuisten vauraitten huviloitten yhteydessä ja Terijoen Palokunnan puistossa toimi venäläinen tennisseura kuusine kenttineen ja klubirakennuksineen.

Kesävieraitten määrä laski sodan puhjettua 1914 kesästä, kunnes se yhteyksien katkettua 1918 luonnollisesti täysin tyrehtyi.

Kesti jonkin aikaa ennenkuin viipurilaiset, helsinkiläiset ym. »keksivät» Kannaksen, mutta sitten ilmaantuinkin vähitellen puiston edes jollain tavalla säilyneille kentille jokunen mailanheiluttaja. Merikylpylä lienee ostanut ne 1924 hoiviinsa, varusti portin munalukolla ja antoi kenttiä vuokralle. Paikkakuntalaisista harrastivat tennistä ensimmäisinä Sulo Mustonen, Einari Kunttu, Meeri Vuori (sittemmin rva Luukko) ja »Voke» Vuori, joitten seurassa minäkin pääsin tenniksen makuun. Ahkerimmaksi kilpaveikokseni tuli sitten Aarre Saarnio, säännöllinen viipurilainen kesävieras. Ei pelimme häppöistä ollut, uusia välineitä ei Terijoelta saanut ja tuskinpa meillä niihin olisi rahaakaan liiennyt. Mutta kun into oli kova, niin hankimme osto- ja myyntiliikkeestä vanhat mailat, korvasimme puuttuvat jänneet päällystetyllä sähköjohdolla, ostimme yhden mustan kumipallon, jota sitten Aarren kanssa löimme verkon yli edestakaisin, kuten olimme nähneet muittenkin tekevän. Pelisäännöistä ei meillä alkuun ollut aavistustakaan, mutta pianhan nekin selvisivät. Joukkoomme liittyi paikkakuntalaisista edellämaintittujen lisäksi mm. Väinö Bruun, »Topi» Saksi, Helena Kjollerfeldt, Etsivän Keskuspoliisin päällikkö »Sascha» Muurman rouvineen, jäsenet Georg Bäckman (esikuvamme pitkän aikaa), »Pitkä-Poika» Vikman, Pekka Toivola jne., yhteiskoulun lehtorit Reino Makkonen ja Arvo Suominen rouvineen, Tahvo Vainikka Manuja ja Erkki-poikineen samaten kuin

PPP 1:n upseeristo melkein järjestään, etunenässä silloiset luutnantit T. H. Luukko ja »Repe» Honkanen. Merikylpylän lääkäri, tri Lauri Tanner oli meille arvokkaana oppisänä. Kentillä nähtiin myös Merikylpylän intendentti, kirjailija Antti Halonen.

Kesävieraitten määrän jatkuvasti nousussa kenttien lisätarve kävi ilmeiseksi etenkin kun vain yksi kenttä oli suunnilleen pelattavassa kunnossa ja muut kaksi aitauksessa olevaa muodostivat käytännöllisesti ottaen voikkaviljelmän. Kun kunnalla, joka kentät omisti, sen enempää kuin Merikylpylälläkään, ei ollut edellytyksiä kenttien kunnostamiseen, syntyi itsestään ajatus tennisseuran perustamisesta, joka ottaisi asian huolekseen. Meeri ja Voke Vuoren, Topi Saksin ja tämän kirjoittajan yhteistuumin pantiin liikkeelle lista seuran perustamista kannattavien nimien keräämiseksi ja siihen saatiinkin niitä runsaasti joukossa »silmäntekeviäkin» ja luullakseni Sulo Mustonen kävi asian esittelemässä kunnan isille. Nämä suhtautuivat asiaan myönteisesti ehdolla, että seura parhaansa mukaan hoitaa kenttiä ja vuokraa niitä kesävieraille. Seuran perustava kokous pidettiin sitten Meeri ja Voke Vuoren vanhempien johtamassa hotelli-ravintola Puistolassa. Ajankohtaa sen enempää kuin tarkkaa tietoa läsnäolleista ei minulle ole, paperitakaan ei ole lainkaan säilynyt. Kokous lienee kuitenkin pidetty syksyllä 1926 tai 1927. Niin oli Terijoen Verkkopalloseura (TjVS) perustettu.

Seuraavana keväänä pantiin käyntiin talkoot kenttien kunnostamiseksi, jossa niin nuoret kuin vanhemmatkin olivat innolla mukana. Muualla Suomeen vietyjen huviloitten raunioista saimme vapaasti tiiltä, joka murskattuna on erinomainen kosteuden tasoitaja. Voikukat kitkettiin, tiiltä piennettiin lekoin ja vasaroin, murskalla täytettiin epätasaisuudet ja entisiltä isänniltä perityllä jyrällä kenttiä tasoitettiin. Klubirakennuksen vintistä löydettyjä peliverkkoja paikkattiin. Vuosien mittaan saatiin siten pelikuntoon viisi kenttää. Ollisiin rahamenoakin, kuten esim. ulkoverkkojen hankinnassa. Talous saatiin kuitenkin tasapainoon ja seura tuli toimeen »omillaan». Tuolälhteinä olivat paikkakuntalaisten jäsenmaksut 50 mk kaudelta (nuorisolta vähemmän) ja kenttien vuokrat. Tilattu tunti kenttää kohti maksoi kesävierailta 4 mk ennen klo 16 ja 8 mk sen jälkeen. Jäsenet saivat tilata kenttiä puoleen hintaan ja pelata tilaamattomina tunteina maksutta, annettiinpa myöhemmin, — kun kilpailuista kertyi

käytettyjä palloja, — pallotkin käytettäväksi. En usko, että Suomessa on missään niin huokealla tennistä pelattu. Tämä merkitsi sitä, että nuorisosta saatiin joukko mukanaan. Mieleeni tulevat koululaisista Ritva, Helga ja Pirkko Ristolainen, Anja Lankinen, Ulla Wahlbeck, Ilmi Saksi, Tamara v. Schmidt, Olavi, Erkki ja Eeva Oksanen, Erkki Leppälä, Ville Seilonen, Erkki ja Liisa Seppänen jne. Seuran jäsenmäärä nousikin pitkälti yli sadan.

Jäsentenvälisiä kilpailuja järjestettiin ja pelikauden kokokohdan muodosti TjVS:n ja Kellomäki-Kuokkalan tennisiipiirin välinen »seuraottelu». Viimemainitun sieluna oli kirjailijatar Elsa Soini-Hagan ja jäsenistä muistuvat mieleeni ainakin isä ja poika Sandin, Christian Rosenbröijer ja monet muut, joitten nimet ovat valitettavasti mielestäni häipyneet, ovathan kyseessä yli 40 vuoden takaiset ajat.

Kun parhaana pelikautena seurasi hyörinää kentillä ja niitten äärellä, ei voinut ilman pienoista ylpeyden ja tyytyväisyyden tunnetta olla toteamatta, että vaivamme eivät olleet menneet hukkaan ja että kunta oli tehnyt oikean ratkaisun antaessaan kentät TjVS:n huostaan. Tenniksestä oli tullut paikkakunnan vetonaula. Niinpä esimerkiksi pilvisinä päivinä, jolloin ei ollut »rantailmaa», silloinen Seurahuoneen puisto (Seurahuone rakennettiin 1920-luvun alussa) nimettiin tenniskenttien lähistöllä, suorastaan kuhusi väkää, eikä yksistään tenniksen pelaajia vaan muitakin. Vaiktuinen kesävieras, kirjailija Ernst Lampen »Iso-Keisari» rouvineen nähtiin siellä usein. Aktiivisista kesävierastennispelaajista mainittakoon tunnettu diplomaatti, valtioneuvos Rafael Hakkarainen, pankinjohtaja Joonas Laherma perheineen, Klaus

Veikkola sisarineen, Bebs Heikel, Fred Geitel sisarineen, eversti J. O. Hannula, Ake Mattas sisarineen unohtamatta tyriseväläisiä Motzki-neita, Vaprinseja, Livsoneita ja Islerien viehättävää englantilaista vierasta Alice Proctoria ym., ym. Ja vierailihan siellä moni Helsingin Verkkopalloseuran nimeäkin pelaaja, kuten Sulo Hyvärinen Annukka-rouvineen, Kaisu Axelson, Erik Lojander, Hannes Koskinen, Raimo Karviala, Tauno Karvonen, V. J. ja Olavi Lahonen jne.

Muistan hyvin, millä kiihkolla odotin Terijoen kesää sitten kun syksyllä 1926 olin aloittanut opintoni Helsingissä. Omalta osaltani tuon lomaparatiisin ihanuus loppui elokuussa 1935, jonka jälkeen ulkoministeriön palvelukseen tultuani siirryin ulkomaille. Kuten monilta seuravereiltani olen kuullut, jatkui TjVS:n toiminta nousevana kaarena aina siihen saakka, kun sota 1939 pani lopullisen pisteen ainakin 12 vuotta kestäneelle vireälle seuralle.

Sotien jälkeen pääsin pistäytymään noilla tutuilla paikoilla heinäkuussa 1954 ensimmäisen kerran. Matkustin silloin ulkoministeriön kuriirina Moskovaan ja takaisin. Juna pysähtyi Terijoella mennessä tullen kaksi tuntia. Oikoteitä, jotka vain syntyperäinen terijokelainen voi tuntena, melkein juoksujalkaa kiiruhdin asemalta tavara-aseman kautta entisen raunioituneen ja pajuukkoa kasvavan kasarmialueen vierustaa, yhteiskoulun raunioitten ohi muuten hyvin säilynyttä Antinkatua Viertotien kulmaukseen, jossa meidän palamatta jääneet huvilamme vielä muistuttivat menneestä. Viertotietä asemalle palatessani saatiin todeta, että tenniskenttien paikalla oli kävelypuisto penkkeineen ja sadekatoksineen. Lähempään tarkasteluun ei ollut aikaa. Sama oli tilanne pääsiäisenä 1968, jolloin tein bussimatkan Leningradiin, joskin asutus oli moninkeräistynyt, jopa niin, että se paikotellen muistutti pikemminkin siirtolapuutarhaa, niin tiheässä sielä asuttiin.

Yli 50 vuoden takaisten muistikuvien myllertäessä mielestäni saatoin vain todeta, että poissa olivat jäävämmättömästi lapsuuteni näkyvät. Poissa olivat kaikki silloisen ympäristöni kiinnekohdat, kuten kotini, kansakoulu muine rakennuksineen, naapurissa sijainnut apteekki, Poschehonoffin myymälärakennukset, Seurahuone ja Kesäkylän napa, »Kultasen putkan» nimellä tunnettu kioski Vierto- ja Rantatien risteyskässä. Poissa olivat niinkään isäni aikoinaan istuttamat kansakoulun aita myötäilevät koivut samaten kuin itse aitakin, myös puiston puolella. Kaikki oli niin muuttunut, etten enää voinut saada kosketusta lapsuuteni ja nuoruuteni näkymiin. Siinä lienee selitys siihen, että ilman minkäänlaista tunnetta takaisinpaluun tarpeesta nousin bussiin paluumatkalla Helsinkiin. Jäivähän minulle sentään ajan kultaamat muistot ja tietoisuus siitä, että ainakaan niitä ei mikään mahti maailmassa voi minulta anastaa.

ILMAPOMMITUS KUOKKALASSA 1919

Elettin kesää 1919. Suomi oli saavuttanut itsenäisyyden, mutta rauhaa ei Venäjän kanssa oltu solmittu. Koivistolla oli Englantilainen laivasto-osasto ja lentolaitos, ne pitivät vihaa venäläisiä vastaan ja suorittivat partioretkiä Kronstadtin lentokoneilla sekä vesitse torpedoveneillä. Usein kirkkailla ilmoilla voitiin Suomen rannikolta seurata kuinka englantilaisten ilmahyökkäysten aikana Kronstadtista ampuu tykistö kivasta ilmatorjuntatulta. Ensin alkoi taivaalle ilmestyä pieniä tummia pilkkuja, aivan kuin karpäsiä, jotka pian kasvoivat suuremmiksi ja joita ilmestyi taivaalle yhä uusia. Joskus lensi Kuokkalaan räjähtämättömiä ammuksia, vai lienevätkö olleet räjähtäneiden srappnellien kuoria.

Tämä kahden suuren välinen vihanpito oli meille syrjästäkatsojille vaaratonta vaikkakin mielenkiintoista katseltavaa. Tällaisena tilanne ei kuitenkaan jatkunut, vaan alkoivat venäläiset tehdä kostonhyökkäyksiä, ja kun Kuokkala oli lähin paikkakunta Suomessa, vain noin 17 - 18 kilometriä Kronstadtista, niin ilmahyökkäykset suunnattiin Kuokkalaan. Eräänä kauniina aamuna auringon noustessa heräsivät kuokkalaiset ankaaraan räjähdykseen, joka kuului aseman seudulta. Samalla kuului lentokoneen ääni, joka aikansa paikkakunnan yläpuolella risteiltään poistui meren suuntaan. Kävi selville, että pommi oli osunut kauppias Albert Tabermanin omistaman Merkurius - nimisen kaupparakennuksen pihaan. Ilmanpaine särki kaikki akkunat, pudottaen niistä monet raameineen pois paikaltaan. Muuta vahinkoa ei pommitus aiheuttanutkaan. Tien vastakkaisella puolella oli Koirasen perikunnan liiketalo, jossa sijaitti puhelinkeskus ja suojeluskunnan esikunta. Suojeluskunnan esikunta siirrettiin heti noin neljänneskilometrin päässä sijaitsevaan Hildebrantlin huvilaan. Parin päivän kuluttua seurasi uusi aamupommitus. Nyt putosi kaksi pommiä uuden esikunnan pihaan aiheuttamatta mitään vahinkoa. Paikkakunnalle sijoitetut Uudenmaan rykmentin sotilaat ja kylän suojeluskunta tulitti nyt kiivaasti lentokonetta kväritulella. Suojeluskunnalla ollut konekivääri yhtyi myös tulitukseen rautatieaseman rullavaunun päältä. Vielä ainakin kolmantena aamuna saapui lentokone herättämään kuokkalaisia, mutta saatuaan heti kiivaasti tulta poistui tällä kertaa pudottamatta pommeja. En muista olisiko useampia lentohyökkäyksiä kylään tapahtunut ja näistäkin selvitettiin pienellä säikähdyksellä. - E. R.

SYÖ KANNAKSEN MAKARONIA ...PYSYTT KUNNOSSA

50 VUOTTA
makaronin valmistusta

KANNAKSEN MAKARONI

TERIJOKI—HYVINKÄÄ

Sutisen huviloiden pietarilaisia kesävieraita noin vuodelta 1912. Kuva löytynyt Sutisen huviloilta ja sen otti talteen Tauno Sutinen noin 1930.

Mikä tupu, se tapa. (Sakkola)

Sitähä Musti mitä muutkil kolrat. (Vuoksenranta)

Terijoen urheiluelämästä 1911-1939

Kannaksen pitäjien joukossa ei Terijoki ollut suuri pinta-alallaan, mutta monessa mielessä laadullisesti ensimmäisten joukossa, kuten esim. urheiluaavutuksissa. Kun Terijosta muodostui vuonna 1911 itsenäinen pitäjä, alkoi samalla oma kehityskulku. Tarkasteluni kohteeksi olen valinnut vain palkkakuntamme urheiluelämän ja tätäkin asiaa käsittelevän pintapuolisesti suppean palstatilan rajaamana.

Heti pitäjän itsenäistymisen jälkeen kirjakauppias Juho A. Sepänen, poliisikomissaario Mikko Porvali ja Kalle Perhola perustivat voimistelun- ja urheiluseura Ryhdin. Nämä Terijoen urheiluelämän silloiset suuret johtajat näkivät, että urheilulla on mahdollisuus yhdistää palkkakuntamme nuoret hyvien harrastusten pariin. Seuran perustajista Kalle Perhola oli palkkakunnan paras urheilija monipuolisuutensa ansiosta. Oma-kohtaisesti olen Kallen ihailija, koska hänen miehutensa aika osui poikavuosiini. Urheiluseura Ryhdin toiminta päättyi 1917 lopussa rauhattomien olojen vaikutuksesta. Ryhdin rinnalla samanaikaisesti toimi Kellomäellä urheiluseura Luikkarit 1911-1917. Seuran vahvat miehet olivat O. Kopperi, F. Nordling, V. Rainio, E. Mantere, A. Bernitz ja A. Kurko. Kuokkalan alueella toimi nuorisoseura ns. Pisara ja raittiusseura Rajala, jolla myös oli hyviä urheilijoita. Rautatievirkamies V. Rainio Kellomäeltä alkoi yhdistää kaikki seurat yhteen ja niin syntyi Rajaveikot. Rajaveikkojen tehtäväksi tuli valikoida ja valmentaa kaikista seuroista parhaat miehet, jotka edustaisivat pitäjäämme suurilla kilpailuilla. Rajaveikkojen suurimpiin voittoihin kuuluu seuran alkuvuonna voittama Karjalan Aamulehden toimeenpanema viestinjuoksu kilpailu Viipurissa. Suuri ja hieno yhdistämisyhteistyö toteutumatta, mutta seura toimi uterasti pitäjän urheilun kohentamiseksi. Rajaveikkojen vanhinta kaartiä olivat mm. P., E. ja M. Vaittinen, A. ja J. Porvali, E. Kaulio, K. Kokkonen, J. Saario (Skytz), J. Kärhä, E., V. ja M. Huuonen, A. Karlsson, E. Öhgren ja H. Koukku. Nuoremman polven edustajista mainittakoon Porvalien veljessarja, J. Veljalainen, O. Kähönen ja O. Porvali. Rajaveikkojen joukossa oli voimakas jalkapalloharrastus ja poimin joitakin nimiä. Vanhemman polven edustajina V. Lietola, A. Porvali, J. Porvali, V. Nykänen, V. Maksimov, A. Maailamaa (Maksimov), A. ja V. Blank, E. Sahlbom, V. Mutta, J. Teräväinen ja E. Reinikainen. Nuoremmista A., V., T. J. Porvali ja E., I. ja H. Pitkäpaasi, E. Nykänen, E. Kuplainen, E. ja I. Kähönen, O. Pukki, J. ja E. Kostainen.

Seuran vahvaa voimistelujoukkuetta johti E. Kääpä vuonna 1930 Suomen Voimisteluliiton X yleisillä voimistelujuhilla.

Naisurheilukin alkoi jo varhaisessa vaiheessa, vaikka seura ei ollut rekisteröity eikä sillä ollut aluksi nimeä. Innokkaat nuoret naisopettajat Hilja Hästesko (Heporauta) ja Anni Hyvönen kokosivat naisia yhteiskoulun voimistelusalisiin harjoituksiin ja tämän urastuksen tuloksena nähtiin naisten voimistelunäytös keväällä 1914. Tämä rekisteröimätön naisten voimisteluseura sai lisävoimia, kun syksyllä 1918 neiti Alli Sutinen tuli yhteiskoulun tyttöjen voimistelunopettajaksi. Vuonna 1919 rekisteröitiin hänen johdolla Terijoen naisvoimistelijat. Tämän seuran suuruuden loi sitten 1921 Terijoen yhteiskoulun tyttöjen voimistelunopettajaksi valittu opettaja Helmi Ruuth (Saarenpää). Entiset johtajat antoivat kaiken tukensa uudelle johtajalleen ja esim. opettaja Alli Sutinen toimi vuoteen 1931 varajohtajana. Terijoen naisvoimistelijoille kävi samoin kuin aikanaan Ryhdille ja Luikkarille, sillä sen toiminnan lopetti epävakaiset ajat 1939. Uupumaton

Vilho Hänninen 1940 Tampereella.

ja tarmokas voimistelunopettaja Saarenpää ei lannistunut, vaikka rakas Terijoki oli siirtynyt muistojen joukkoon, vaan perusti Lahteen edellisen jatkajan Salpausselän naisvoimistelijat. Terijoen naisvoimistelijain monipuolisesta toiminnasta en pysty antamaan kuin kalpean kuvan, koska en ole naisvoimistelun erikoistuntija, mutta muutamilla hajanaisilla tiedoilani yritän hahmottaa rajat heidän ulkopuolisille saavutuksilleen. Vuonna 1929 seura osallistui kansainväliseen voimistelujuhlaan Helsingissä. Ennenkuin tuollainen matka oli rahoitettu, oli nähty monet vaivat ja tuskat, mutta kova urastus oli tuonut tuloksen. V. 1930 osallistui pieni joukkue seurasta Tukholman voimistelujuhille. V. 1932 oli vuorossa Turun voimistelujuhlat ja samana vuonna käytiin ystävyysottelu pesäpallossa Enson naisvoimistelijoiden kanssa. Vieraat voittivat 7-5. Vuonna 1934 järjestettiin Terijolle hihtokurssit voimistelun vastapainoksi. Seuran viimeinen suuryritys oli Helsingin voimistelujuhlat 1938. Seuran työ oli mittavaa ja ei pysähtynyt vain oman pitäjän rajojen sisälle, sillä monilla näytöskierroilla yritettiin herättää harrastusta myös ympäristökunnissa, kuten Kivennapa, Uusikirkko jne. Naisurheilulla oli Terijolla erittäin vahva asema ja kunnia siitä voimakkaalle johtajille.

Kuten muistamme, Ryhdin voimat uupuivat 1917 rauhattomiin oloihin. Rauha oli palannut ja elämä virkosi uudelleen ja sen mukana myös urheilu. Vuonna 1920 perustettiin Terijoen Urheili-

jat. Seura sai urheilun ja voimistelun ohjaajaksi Emil Söderlingin. Hän oli erinomainen voimistelija ja loistava urheilija. Kesäisin tämä pirteä seura järjesti rata- ja kenttäurheilukilpailuja, joihin osallistuivat monet maankuulut urheilijat. Mieliinpainuvien muisto näiltä ajoilta oli kuuluisan Hannes Kolehmainen kilpailu Palokunnan puistossa. Me pikkupojat juoksimme näiden kilpailujen jälkeen kentän kierroksia joskus jopa 30. Meistä ei kehittynyt pitkämatkajuoksijoita. Kun komea Erik Aström juoksi samaisella radalla pikajuoksua, mittasimme hänen askeleensa pituuden aivan cm:n tarkkuudella. 1920-luvun alkupuolen suuruuksista on jäänyt mieleeni poikien ihanteet Perhola, Söderling ja Vanonen. Nuorten harjoituksia johtivat T. Koho ja E. Turunen. Seuran omat kilpailut olivat ainakin yhtä jännittäviä kuin myöhemmin maastotulot ja mestaruuskilpailut. 1920-luvun loppupuolella seura esiintyi laajalla rintamalla, sillä jalkapallossakin olimme piirin johtavia seuroja. Jalkapallojoukkueen kapteeni Mikko Murtamo loi sellaisen hengen, että jopa Viipurin Sudetkin saivat poistua tappiolukemin palkkakuntamme. Seuran parhaisiin pelaajiin kuului myös Pekka Toivola, joka uhrasi hyvin alkaneen yleisurheilijansa jalkapallon hyväksi.

Monipuolisesta ja tuloksia tuottavasta toiminnasta olemme kiitollisia Emil Söderlingille (Suokolle), joka valoi innostuksen omalla esimerkillään meihin nuoriin. Terijoen Urheilijain valiohurheilijoista ovat nimekkäimmät A. Vanonen ja V. Hänninen, josta edellinen voitti Suomen mestaruuden seiväshypyssä ja jälkimmäinen myöhemmin useampia Suomen mestaruuksia kiekonheitossa. E. Rahikainen ja A. Hacklin saavuttivat piirinmestaruuksia. Rahikainen oli 1930-luvulla maamme parhaita moukarinheittäjiä.

Terijoen urheilijain reservien kasvattajana oli yhteiskoulun voimisteluseura Terä, jonka riveistä nousivat mm. Rahikainen ja Hänninen. Terä perustettiin 1921 voimistelunopettaja Kaarlo Tikan tultua koulun opettajaksi. Seuran ensimmäinen johtokunta, johon kuului mm. E. Rahikainen, oli laatinut määrätyn vaatimustason seuran pääsyyntä edellytykseksi. Muistat vielä kymmenien vuosien takaa miten lujasti me ensiluokkalaiset teimme töitä päästäksemme mukaan, sillä voimistelussa vaadittiin arvosana 8. Seuran ohjelma oli monipuolinen, sillä kenttäurheilun lisäksi kilpailtiin hiihdossa, mäenlaskussa, murtomaajuoksussa,

Luikkarit, Kellomäellä 1910.

vauhdittomissa hypyissä ja voimistelussa. Vuonna 1926 perustettiin SOU ja Terä liittyi heti jäseneksi. SOU:n ensimmäiset kilpailut sai Hyvinkää ja siellä ratkottiin vauhdittomien hypyjen mestaruudet. Karsintojen voittaja V. Hänninen lähetettiin mukaan kokemusta saamaan. Hänninen voitti yllättäen pituushyppyn tuloksella 311,5 cm ja jakoi korkeushypyssä ensisijan Ape Janhusen kanssa tuloksella 149 cm. Palkkioiksi hyvästä menestyksestä otti voimistelunopettaja Tikka suojattinsa retkelle Helsinkiin ja maksoi kaikki kulut. Terällä oli alkanut ensimmäinen menestyksen kausi. Samana keväänä voitti Terä Viipurissa SOU:n 3-ottelumestaruuden (V. Rinne, O. Syväri ja V. Hänninen). Hänninen voitti seuraavana vuosina 1927, 1928 ja 1929 SOU:n mestaruuksia vauhdittomissa (321,5 cm - 145 - 951,5), kiekossa, kuulassa ja seiväshypyssä. Terän menestys oli taattu yleiskilpailuissa, vaikka Rinne ja Syväri olivat jo jättäneet koulun. Viimeisenä kouluvuotenaan Hänninen voitti esim. Viipurin piirin 10-ottelumestaruuden. Terän elämänsä alkoi hiljaiskausi, kunnes kasvoi uusi polvi jatkamaan maineikasta alkua. V. 1933 rävytti

Martti Kokko voittamalla SOU:n mestaruuden keihäänheitossa uudella ennätystuloksella ja hän jatkoi vauhdittomien perinteitä.

Tapasin henkilökohtaisesti Martti Kokon, nykyisen Vallilan ammattikoulun rehtorin työpöytänsä ääressä. Kysyin tältä kiireiseltä johtajalta: »Voisiko uhrata tuokion työntäyteisestä ajastasi siirtyäksemme hetkeksi kouluaikamme tapahtumiin ja ennenkaikkea urheilun pariin.» Vastaus oli heti myönteinen, vaikka aika oli rajoitettu.

Yhteiset koulumuistot herkistivät mielet ja niin elivät vanhat tapahtumat uudelleen kirkkaina ja selvinä. Keskustelun aikana sain selville, että Martti Kokko oli jo kansakoulussa pitäjän koulujen mestari 3-ottelussa ja pituushypyssä. Mieleeni jäi 11-vuotiaan pituushyppytuloksella 470 cm, joka vielä 1970-luvulla oikeuttaisi koko maata ajatellen mitallisijoille. Kokko ja minä kilpailimme samoissa kilpailuissa jo vuonna 1928. Koulumme sisähyppymestaruuskilpailut olivat keväällä 1928 ja tällöin kiinnity huomiointi nuoreen, vaaleaan ensiluokkalaiseen, joka hypäsi mielestäni vallan ilmiömäisesti pituutta ja 3-loikkaa. Tuloksetkin muistan vielä 269 ja 805. Vaikka itse hypäsin koulun ennätyksen pituushypyssä 333, niin tuo ensiluokkalaisen suoritus oli mielestäni vielä parempi. Vuonna 1931 Kokko oli Viipurin poikapäivien paras urheilija. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, niin Kokko v. 1933 heitti SOU:n ennätyksen keihästä ja tulos oli 59,13 cm. Lupaava heittäjänura katkesi kyyräräpään revähtymään.

Kokon jälkeen tulemmekin Terän historian kolmanteen loistokauteen ja suurin urheilijanimi oli varauksetta Unto Huuhtanen, joka 1939 voitti SOU:n henkilökohtaisen 3-ottelu- ja pituushyppymestaruuden ja oli korkeushypyssä toinen voittajan kanssa samalla tuloksella. Huuhtasen loistava urheiluura katkesi samasta syystä kuin monen hänen ikäluokkansa urheilijan, sillä isänmaa tarvitsi hyväkuntoisia miehiä jättäjämittelöön. Sota oli ohi, mutta parhaat urheilijavuodetkin olivat menneet sen mukana.

Terän voimistelijoista 1920-luvulla oli Toivi Kirkkomäki paras ja 1930-luvulla Hannes Toivonen, Reino Turkki ja Pauli Kandelin saivat saman kunniamaininnan. 1930-luvun teräläisten parhaimmistoon kuuluvista tulokoon mainittua myös hiihtäjänä mainetta saanut Tauno Kirjavainen ja ulmareista J. Hellsten ja O. Porvali. Porvali ui jo yli kolmekymmentä vuotta

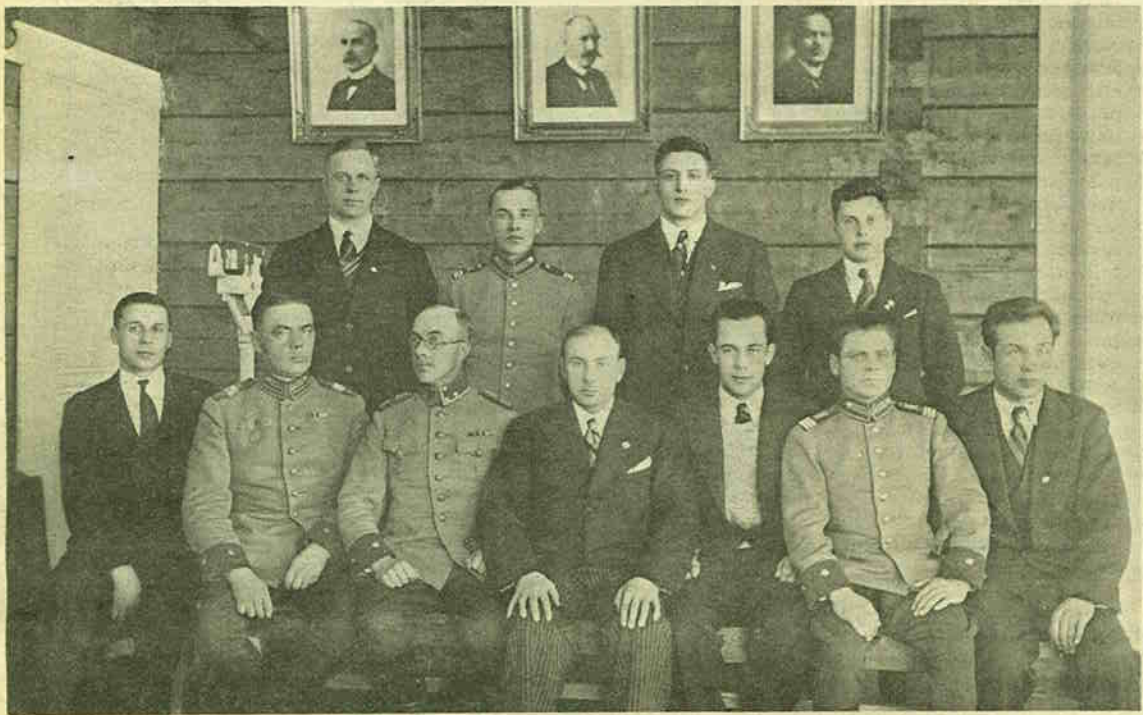

Terijoen sk:n jalkapallojoukkue 1931 saatuaan vuosikymmenen kilpailtavana olleen Suomen Sotilaan kiertopalkintokellon viidestä voitosta omakseen, voitettuaan Kuokkalan kentällä Säiniön vastusti »susipitoisen» joukkueen 3-0. Säiniöllä oli kiertopalkintoon neljä voittoa. Takarivissä vasemmalta: Vilho Mäkinen, Antti Porvali, Voke Vuori, nimi unohtunut, Grundström ja erotuomari Reivainen. Viipurin Reippaasta, keskirivissä vasemmalta: Valo Mäkelä, Pekka Toivola ja Viki Hyttinen, edessä vasemmalta: Kalervo Kuokkanen, Lauri Blomberg (Arlo) ja Mikko Murtamo.

Terijoen Urheilijain jalkapallojoukkue Kuokkalassa suoritetun jalkapallo-ottelun jälkeen 1921.

Urheiluseura Terijoen Kiiston johtokunta, edessä keskellä puheenjohtaja, tehtailija Aunio.

sitten Viipurissa 100 m ajassa 1,02,6. Tulos on sitä luokkaa, että se vielä näin hallikautenakin on huomiottava. Terän suuruus katosi sotien ja Karjalan mukana, mutta SOU:n historiaan sen urheilijat piirtivät nimensä lähtemättömästi.

Söderlingin rinnalle nousi toinen suuri johtaja, tehtailija, urheiluseenaatti A. J. Aunio. Tehtailija Aunion panos paikkakuntamme urheilun hyväksi ei rajoittunut uurrattuun vapaa-aikaan, vaan hän tuki rahallisesti urheilua, jopa siinä määrin, että pystyimme saamaan oman urheilutalon. Aunion sydäntä lähellä olivat voimaurheilut, mutta hän ei kääntänyt selkäänsä muillekaan urheilun aloille. Me silloiset nuoret esitimme yleisurheilua Terijoen painiseuran ohjelmaan, koska Söderling vetäytyi pois työesteiden vuoksi kenttätyöstä ja Terijoen urheilijain toiminta tyrehtyi samalla. Näin oli annettu sysäys uuden seuran synnylle. Seuran nimikilpailussa voitti ehdottamani Kiisto I palkinnon. Henkilökohtaisesti jouduin vetämään seuraa vuosina 1932—1937. Puheenjohtajana-aikanani oli helppo, koska tuki ja turva oli vierelläni koko ajan johtaja Aunio hahmossa. Rajakomendantti I. E. Schroeder oli myös mukana alusta alkaen loistavana asiantuntijana ja kokeneena urheilumiehenä. Kuuluisimmista neuvojista ja valmentajista mainittakoon »rovasti» U. Pappinen, R. Oksa, A. Laitinen ja G. Bärlund. Seuran edustavimmat painijat olivat: E. Savolainen, E. Hänninen, A. Jantunen, T. Kuronen, E. Mykkänen ja V. Hänninen. Nyrkkeilyssä: E. Mykkänen, J. Hänninen, A. Orava, E. Hänninen, K. Kannas, Kiviranta ja Här-

könen. Yleisurheilussa: V. Hänninen, V. Rinne, T. Peussa, U. Huuhtanen, O. ja K. Syväri, T. Miikkulainen, V. Aroniemi, E. Ruokonen, I. Hakkarainen, P. Seppänen ja T. Alhonen. Hiihto: Porvalin urheilijaveljekset ja serkkuset ja lisäksi M. Salmi, U. Kauranen (tunnettu sotilaspartiohihtäjä), E. Riittakoski ja V. Pusa. Ikämiehistä parhaat olivat: A. J. Aunio, E. Tuohioja ja V. Huuemonen.

Rajamalla liittyi Terijoen Kiistoon 1936 ja toi joukon hyviä palloilijoita kuten J. Ristolainen, E. Hyttinen, J. Hänninen, O. Melto, H. Pitkäpaasi, R. Ylönen, T. Tamminen, H. Puhtimäki, H. Suorsa, P. Perhola, T. Rantanen ja J. Maamela. Seuramme nousi pesäpallossa aina valtakunnallisten ottelujen välisarjaan.

Terijoen työväenyhdistyksellä oli oma urheiluseuransa nimeltään Visa. Visa keskitti huomionsa pääasiassa voimisteluun ja hiihtoon. Seuran pojista monet olivat jo melko pitkällä telinevoimistelussa, mutta heidän varsinaisen kilpailutoimintansa keskittyi seuran jäsentenvälisiin kilpailuihin. Seuran parhaat hiihtäjät olisivat varmasti kunnialla selvinneet Terijoen mestaruuskisoissa, jos sellaisia olisi pystytty järjestämään pitäjän yhteisinä kisoina. Seuran voimahahmo oli Jussi Heiskari. Visa perustettiin vuonna 1926 ja sinä vuonna olivat myös ensimmäiset yleisurheilukilpailut, joihin henkilökohtaisesti osallistuin. Valitettavasti yleisurheilu ei jaksanut elää, sillä paikkakunnalla oli voimakkaita alan esikoisseuroja, jotka veivät riveihinsä lahjakkaimmat urheilija-alut.

Vuonna 1934 perustettiin Terijoen Urheiluveikot, jonka läheisin tavoite oli poikaurheilun kehittäminen. Seura nousi nopeasti paikkakunnan vahvimaksi poikaseuraksi. Vielä kerran oli Emil Söderling ottanut ohjat käsiinsä ja niin alkoi näkyä jälkeä. Urheiluveikkojen kuuluisimmat poikaurheilijat olivat U. Huuhtanen, N. Listola, I. Hakkarainen, K. Holopainen, U.

TERIJOEN TUOTE OY

Kannaksen edullinen ilmasto ja otolliset kasvuedellytykset olivat mitä edullisimpia varsinkin juuri metsämarjoille, kuten puolukalle ja mustikalle ja saivat kasvuikäiset lapset ja mikseipä aikuisetkin näiden poiminnasta vuosittain mitä mukavimmat taskurahat käytettäväkseen. Kun lisäksi viljelmät olivat pääosiltaan pieniä, oli viljelijöiden keksittävä keinoja saada näistä pienistä tiloistaan edullisimman taloudellisen tuloksen. Useasti päädyttiin puutarhan hoitoon, kasvattamalla runsaasti omenapuita, marjapensaita, mansikkaa jne., jolloin pienen viljellyn alan pinta-alasta saatiin, tosin vaivalla, elämiseen tarvittavat varat.

Metsien näin tuottaessa anti-miaan ja puutarhaviljelyksen kehittyminen eivät kuitenkaan paljonkaan auttaneet asiaa, koska tuotteiden markkinoinninen oli hankalaa. Paikallinen kulutus oli varsin vähäistä eikä tuotteiden kuljetaminen esim. Viipuriin pienissä

erissä antanut kannatustaan. Metsämarjojen oston kohdalla tosin jo alkoi esiintyä paikallisia henkilöitä, jotka olivat erikoistuneet näiden tuotteiden markkinointiin, mutta yleensä kauppa tältä kohdalla oli täysin järjestäytymätöntä.

Edellä olevista selkoista tiedoista olivat useat henkilöt eri yhteyksissä vaihtaneet mielipiteitään keinojen keksimiseksi asian eteenpäin viemiseksi. Vältettiin jo niinkin aikaisessa vaiheessa kuin 1934 kunnanvaltuuston kokouksessa mahdollisuutta erikoisen hedelmänjalostuslaitoksen perustamista paikkakunnalle. Kalkilla aloitella, olivatpa ne hyviä taikka huonoja, esiintyy kuitenkin aina sekä myötilijöitä että vastustajia, niin tässäkin tapauksessa. Asia siinä vaiheessa jäi tosin lepäämään, mutta ei unohduksen. Uuden virikkeen asialle antoi entisen Terijoen Hiiva- ja oluttehtaan kiinteistön huutokauppaan tulo v. 1936. Kunnanvaltuusto valitsi huutokauppatalaisuuteen asiata »seuramaan» silloisen kunnankirjuri V. Kunnaksen, antamatta kuitenkaan ohjetta, mihin määrään asti kunnan nimissä voidaan kauppausmassa mennä. Huutokaupan tuloksena oli, että kiinteistö kokonaisuudessaan ostettiin kunnalle 175.000 markan hinnasta, jonka kaupan valtuusto myöhemmin hyväksyi.

Marjanjalostustehtaan aloitteen tekijöillä oli nyt yksi askel otettuna. Välittömästi tehdas-ym. rakennusten kaupan saatua lain voiman ryhdyttiin neuvotteluihin Terijoen kunnan kanssa tontin erään osan myymisestä sillä olevine rakennuksineen perustettavalle hedelmänjalostuslaitokselle. Esitykseen kunnanvaltuusto suostui ja mikä ihmeellisintä, päätös asiassa oli yksimielinen. Kauppahinnaksi tältä osin määrättiin 75.000 markkaa, jäädessä kunnalle tällöin osa tontista sekä sillä ollut ent. oluttehtaan johtajan asunto, josta myöhemmin kunnostettiin Terijoen kunnantalo. Voidaan sanoa, että tässä kaupassa ansaitsivat ja hyöttyivät sekä myyjä että ostaja.

Kivuttomasti oli täten ratkennut perustettavaa yhtiötä varten varsin hyvässä kunnossa ollut tehdas-kiinteistö. Kunnan pitäessä aloitetta ja hanketta hyvin tärkeänä paikkakunnalle, saatiin valtuustossa aikaan päätös, jonka mukaan kunta merkitsee puolet perustettavan yhtiön osakepääomasta. Edessä olikin varsinaisen yhtiön perustaminen ja yhtiöjärjestyksen laatiminen. Perustetun yhtiön nimeksi tuli tällöin Terijoen Tuote Oy, ollen hallintoeliminä yhtiöjärjestyksen mukaisesti hallintoneuvosto ja johtokunta. Hallintoneuvoston puh.johtajan paikka lankesi aivan kuin itsestään suurimman osakemäärän omistajalle, s.o. Terijoen kunnalle, jonka edus-

tuote Oy, ollen hallintoeliminä yhtiöjärjestyksen mukaisesti hallintoneuvosto ja johtokunta. Hallintoneuvoston puh.johtajan paikka lankesi aivan kuin itsestään suurimman osakemäärän omistajalle, s.o. Terijoen kunnalle, jonka edus-

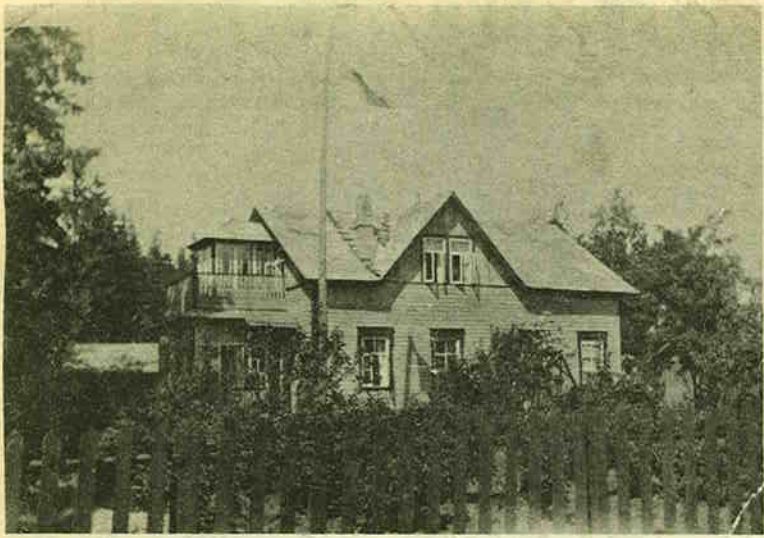
Kellomäen urheilusta huolehti Luikkarien jälkeen Kellomäen VPK 1920—1939 v. 1931 Kellomäki sai Mäenpojat, mutta seura liittyi samana vuonna Kellomäen VPK:n.

Tällainen hätäinen vilkaisukin Terijoen urheiluelämään antaa meille kuvan siitä, miten ututtavia johtajia oli pitäjämme alueella. Aikaa ja vaivoja säästämättä he uurastivat kaikkialla, missä voivat tehdä työtä nuorison hyväksi. Maanpuolustushenkisen suojeluskunnan osuutta ei sovi myöskään aliarvioida nuorison fyysisessä ja henkisessä kasvatuksessa. — V. H : n e n .

Terijoen Naisvoimistelijat 8. 5. 1932, johtaja Helmi Saarenpää.

Emäntä Malkki Sipposen talo Terijoen aseman lähellä.

tajana yhtiössä oli rehtori Martti Salokas, joka toimi myös valtuuston puheenjohtajana. Johtokuntaan valittiin tehtailija Iisakki Lahtiharju, apulaisnimismies Mikko Porvali, maanvilj. Sakari Sipiläinen ja kunnankirjuri Viljo Kunnas, joka viimeksimainittu valittiin heti alussa myös yhtiön toimitusjohtajaksi. Johtokunta toimi tässä kokoonpanossa koko toiminta-ajan, s.o. talvisodan syyttymiseen asti. V. Kunnas toimi toimitusjohtajana muun toimensa ohella vuoden 1939 toukokuuhun, jolloin siirtyi päätoimisesti yhtiöön.

Tehtaan teknilliseksi johtajaksi saatiin alan erikoisen hyvä ammattimies Reinhold Wegelein, joka kuitenkin kutsuttiin Saksaan sotatoimien siellä alkaessa.

Varsinaiseen valmistukseen tehtaassa päästiin osittain jo v. 1937, jolloin kauppaan tulivat erilaiset sokeroituid mehut, marmelaadit ja hillot. Hieman erimielisyyttä osakkeenomistajien keskuudessa, joita oli kaikkiaan useita satoja ympäri Kannasta, aiheutti yhtiön alunperin valmistusohjelmaansa ottama alkoholipitoisten tuotteiden, s.o. viinien ja liköörien valmistus. Taipaleelle oli kuitenkin lähde aluperin juuri siksi, että saadaan marja- ym. raaka-aineille markkinoita eikä tämä laisinkaan sotinut periaatetta vastaan, koska myös näihin valmisteisiin käytettiin juuri niitä raaka-aineita, joiden kauppaan saattamiseksi oli liikkeelle lähdeytettykin. Vuonna 1938 sisältyikin valmistusohjelmaan valmiita tuotteita jo huomattavasti laajempi valikoima. Tällöin tulivat kauppaan edellisten lisäksi lukuisat tomaattivalmisteet, kurkut ym. säilykkeet, väkevä hedelmäviini »TT», kirsikkalikööri jne.

Alvan oman lukunsa ansaitsee yhtiön ensimmäisenä Suomessa valmistusohjelmaansa ottama tuoremehu, jonka säilytys tapahtui suurissa 20.000 litran vetoisissa tankeissa kaasupaineen avulla. Tuote sai alunperin kiittävän vastaanoton ja myytiin tätä sekä pulotettuna että tynnyritavarana virvoitusjuomatehtaille, sairaaloille ym. Menekki oli siksi hyvä, että tämän vuonna 1938 hankitun säiliön lisäksi tuli tehtaalle seuraavana vuonna samansuuruinen läiskä tankki. — Tuoremehun valmistus tällä menetelmällä oli Suomessa, kuten sanottiin, uutta ja uraa aukovaa, ja herätti uteliaisuutta laajemmaltikin, josta osoituksena on sekin, että silloin toiminnassa ollut ns. Valtion tuoremehuvalvontakävi pariinkin otteeseen tehtaassa tähän tutustumassa, antaen tästä ym. tehtaan toiminnasta mitä kiitävimpää lausuntoja.

Yhtiö järjesti näinä vuosina marjojen ja hedelmien ostajaverkostonsa niin, että tällaisia ostoasiainmiehiä oli eri puolilla Kannasta n. 20. Marjojen, varsinkin puolukan osalta, maastavienti oli myös vuonna 1938 varsin laajaa, ollen viennin määrä tältä osin n. 300.000 kg.

Kehitys v. 1939 olisi ollut erittäin voimakasta sodan uhkaavien pilvien kohotessa näyttämölle, joka keskeytyi ja samalla lopetti hyvin alkaneen toiminnan.

Hyvänä osoituksena Terijoen Tuote Oy:n ripeästä kehityksestä on se, että yhtiö lyhyestä toiminta-ajastaan huolimatta ja suurista ko-

nehankinnoista ja huomattavan suuresta valmis- ja raaka-ainetarvastaan huolimatta oli »pakolopetusvaiheessaan» käytännöllisesti katsoen velaton. Leikillään joskus jälkeen päin on sanottukin, että mikäli laitos olisi saanut toimia muutaman vuoden, ei paikkakuntalaisten olisi tarvinnut veroja suorittaa, vaan näistä olisi huolehtinut paikkakunnan parhaaksi alunperin perustettu ja tarkoitettu yritys.

Sotien jälkeen yritettiin eri taholla saada toimintaa uudelleen käyntiin, tässä kuitenkin onnistumatta. — Viljo Kunnas.

GEOMETRIAN TUNNILLA

Terijoelle omistettu

On suora L piirretty ylitse taulun ja piste alfa on yllä sen. Minä muistan runon tai kuulen laulun kuin kalun päivien menneitten.

Vielä avaatko haltija satujen kontin. suot helmen sylissä tumman veen. On taululla suora — ei — nän horisontin Mari kantaa katsoeni taivaaseen.

Meren sinisen helmesta tähti varmaan on noussut silmäksi maisemaan. Ah velli — kaukaisen tienoon armaan yll vuosien vähen muistathan

suvirannat, kukkivat pulstot alilla, meren kimalteen, yrttien tuoksu tuo ja ystävän askelot viertotieillä. Voi kalkan vihan ja valnon vuo.

On suora L piirretty ylitse taulun ja piste alfa on yllä sen. Hämäläinen lahtori muistaa laulun ja luokka vartovi hiljainen.

Pedagogiko älästälä oppilastaan. Euklides antoaks vilmieinkin. Nyt piirämme pisteestä suoraan vastaan sen yhden ja ainoan normaalin.»

AARRE SAARNIO

VANHA ÄYRÄPÄÄ I

Kirj. Ester Kähönen

Tämä entisen Äyräpään khlakunan vaiheita kuvaava teos sisältää koko kaakkois-Kannaksen historian vuoteen 1700 asti, käsittäen siis Raja-joelta Vuokseen ja Viipurin pitäjään saakka ulottuvan alueen. Sen lehdistä löytyä moni kannakselainen kotikylänsä, jopa oman sukunsakin vaiheet läpi vuosisatojen. Kirja on mielenkiintoinen ja sen parissa varmasti viihtyy jokainen, jolla on hiukan kiinnostusta historiaan. Se on perinpohjaisen tutkimustyön tulos, pätevää ja sujuvalla kynällä kerrottua raja-seudun historiaa. Kirjaa on saatavissa rajoitettu määrä paikallisilta kirjalaisseuroilta ja se sopii erinomaisen hyvin esim. lahjaksi. II osa, joka käsittää historian vuodesta 1700 eteenpäin, on tekeillä.

Terijoen Sos.dem. Työväenyhdistys maan vanhimpia ja toimii edelleen

Suomen työväenyhdistysten varhaisimmissa perustamisvaiheissa on lausuttu Terijoen Sos.-dem. Työväenyhdistyksen syntyä. Tosin silloin, perustamisessaan sai yhdistys nimekseen Terijoen Työväenyhdistys, joka nimi yhdistyksen vaiherikkaan toiminnan myöhemmässä vaiheessa muutettiin nykyistä nimeä kantavaksi.

Historiikin, tai vastaavan kokoominen yhdistyksen 73-vuotistaipaleelta on käynyt varsin hankalaksi ja puutteelliseksi sen vuoksi, että kansalaissotamme myllerryksessä ensi kerran tuhoutui yhdistyksen arvokas arkisto pöytäkirjoineen ja toisen kerran koki yhdistys tämän saman kohtalon talvisotamme ankeina aikoina jopa niin perusteellisesti, että sen komea toimitalo tuhoutui kaikkine irtaimistoinen ja vieläpä yhdistys lopuksi menetti kotipaikkansa rauhanneuvoston.

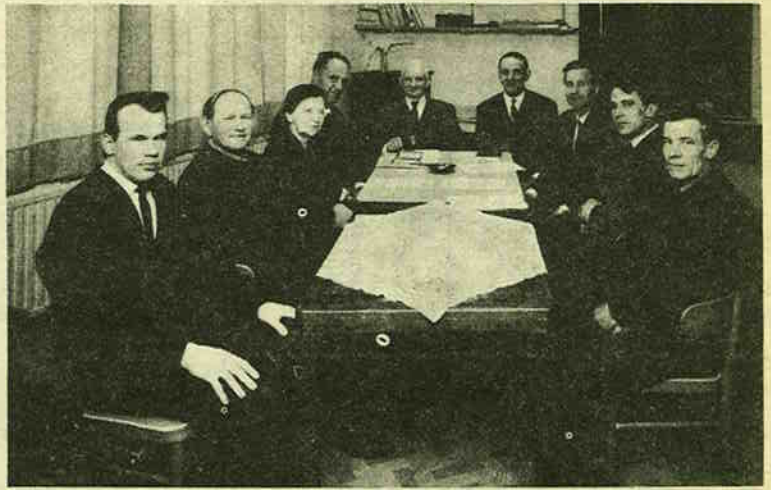
Tiedot, jotka tässä lyhyesti esintuodaan varhaisemmilta ajoilta, perustuvat v. 1957 manalle siirtyneen, yhdistyksen perustajajäsenen, 92-vuotiaan Pekka Marttisen sekä monien muiden yhdistyksen pitkäaikaisen toimihenkilöiden sekä Työväen Arkistosta saatujen, yhdistystä koskevien tietojen varaan.

Vuonna 1897 pääsiäisenä, pidettiin Terijoen kansakoulussa raittiuspuheltilaisuus. Kun tilaisuus oli päättynyt, pyysivät muutamat mukana olleet puhujaa ilmoittamaan välle, että perustettaisiin paikkakunnalle työväenyhdistys. Näin siten perustavassa kokouksessa tehtiinkin, joka pidettiin vapunpäivänä 1897. Perustamiskokouksessa oli ollut puhujana maalari Räsänen, jonka johdolla työväenyhdistys perustettiin »ja nii myö päästii alkamaa», kuten perustajajäsen Marttisen sanat sen totesivat.

Terijoen Sos.-dem. Työväenyhdistys kuuluu maamme ensimmäisten työväenyhdistysten joukkoon. Mainittakoon vertailun vuoksi, että ennen sitä oli Itä-Suomessa toimintanut vain kolme yhdistystä, Viipurin, Kätkälän ja Sortavalan työväenyhdistykset.

Yhdistys toimi alkuaikoinaan jäsentensä taloissa ja asunnoissa sekä vuokratiloissa. Näin alkuun päässyt toiminta sitten jatkuikin, kunnes vuoden 1906 aikana ryhdyttiin toimiin oman talon saamiseksi. Tontti ostettiin kauppias Iholta, jota kauppa seurasi myös vanha pienempi rakennus, jossa sitten lähdeyttiin toimimaan ensi kerran oman kurkkiherran alla. Tässä ei toiminnan jatkaminen käynyt laatuun suuremmissa miellesä ja niinpä jo seuraavana vuonna saatiinkin valmiiksi talo, joka vuoteen 1939 palveli paikkakunnan työväestön poliittisia, ammatillisia, urheilullisia, taide- ja sivistysharrastuksia, jotka jo niihin aikoihin olivat muodostuneet varsin voimakkaiksi.

Terijoen sos.-dem. työväenyhdistyksen pitkäaikaisina puheenjohtajina ovat toimineet m.m. kansanedustaja Mikko Virkki, kirjailija Mikko Uotinen, kirvesmies Paavo Kurvinen, suutari Jussi Heiskari ja leipurimestari Juho Lemettinen. Muista pitkäaikaisista yhdistyksen virkailijoista mainittakoon sihteerinä toimineet kirvesmies Juho Hokkanen ja leipurimestari Juho Lemettinen, joka viimeksimainittu toimi yhdistyksen sihteerinä n. 40 vuotta ennen puheenjohtajakauttaan, joka päätyi hänen manan majoille siirtymisensä johdosta 1968. Mainittakoon tässä yhteydessä, että Lemettinen oli viimeiset siirtolaisajan vuosikymmenet se kokoava voima, jonka ansiosta Terijoen Sos.-dem. Työväenyhdistys toimi ja vaikuttaa erittäin aktiivisesti. Pitkäaikaiset rahastonhoitajat ovat olleet peltiseppä Aksell Hämäläinen, satulaseppä Edward Hänninen, johtaja Iivari Hallenberg sekä betoniraidoittaja Yr-

Yhdistyksen johtokunta 1967. Pöydän päässä yhdistyksen puheenjohtaja Juho Lemettinen ja hänen oikealla puolellaan varapuheenjohtaja Iivari Hallenberg, Valtter Kanninen, jäsenkirjuri Vaito Samuli ja Juho Sirkiä. Puheenjohtajan vasemmalla puolella sihteeri Reino Vehkajärvi, rahastonhoitaja Yrjö Torkkeli ja varasihteeri Olli Torkkeli.

Terijoen työväenyhdistyksen 1961 ostettu ja 1962 laajennettu toimitalo Pöytäalhoitie 105:ssä

jö Torkkeli, joka edelleenkin on tässä tehtävässä.

Terijoen Sos.-dem. Työväenyhdistyksen Järvenpäässä aloittaessa toimintansa ensimmäiseen johtokuntaan valittiin puheenjohtajaksi Jussi Heiskari, sihteeriksi Juho Lemettinen, rahastonhoitajaksi ja jäsenkirjuriksi Iivari Hallenberg ja muiksi johtokunnan jäseniksi Matti Seppälä, Anni Seppälä, Joo-seppi Kannus, Lauri Mielikäinen, Pauli Kuusela, Pekka Marttinen ja Antti Kiiski. Yhdistyksen nykyisen johtokunnan muodostavat puheenjohtajana Vaito Samuli, sihteerinä Reino Vehkajärvi, rahastonhoitajana Yrjö Torkkeli, varapuheenjohtajana Iivari Hallenberg, jäsenkirjurina Valtter Kanninen, varasihteerinä Olli Torkkeli ja jäsenenä Helmi Laitinen, Terttu Samuli, Aleksander Harmaa ja Pertti Pesonen.

Yhdistyksen toimintaa asiakirjoista seuraten mainittakoon seuraava hyvin historiallinen pöytäkirjamerkintä: »Pöytäkirja Terijoen sos.-dem. työväenyhdistyksen kuukausikokouksesta, joka pidettiin 10. 4. -61 Yrjö Torkkelin talossa. Puhetta johti Yrjö Torkkeli ja sihteerinä toimi Juho Lemettinen. 7. §: Yhdistys päätti hankkia talon tai kesämajan tai tontin sitä varten. Talon tai tontin tai kesämajan hankkimista varten asetettiin toimikunta, johon valittiin Iivari Hallenberg kokoonkutsujana, Juho Lemettinen sihteerinä ja jäsenenä Einari Pyykkö, Yrjö Torkkeli, Vaito Samuli ja Kauko Partanen.»

Tästä yllämainitusta päiväkirjasta ja pöytäkirjamerkinnästä alkaen katsotaan Terijoen Sos.-dem. Työväenyhdistyksen toiminnan siirtolaisena ja kodittomana loppuneen ja uuden aikakauden alkaneen. Voidaan todeta suurella kiitollisuudella edellämainitulla toimikunnalla olleen riittävästi tahtoa ja uskoa tulevaisuuteen, sillä jo seuraavassa kuukausikokouksessa voi silloinen johtokunta esittää jäsenistölle yhdistykselle ostettavaksi kiinteistön Päiväkumpu tukku-kauppias Heikki Mäkelän lapsilta. Kokous, jolle luettiin kauppariikasta ostetusta kiinteistöstä, hyväksyi sen yksimielisesti.

Näin oli yli kaksi vuosikymmentä vaille kotia ja toimittajia ollut, yksi maamme vanhimmista työväenyhdistyksistä saanut jälleen katon pänsä päälle sekä mahdollisuuden toimia omassa kiinteistössä. Omalla toimitalolla pidetyssä ensimmäisessä kokouksessa jäsenistö päätti yksimielisesti lausua parhaimmat kiitoksensa toimikunnalle, joka oli asetettu kiinteistön tai toimipaikan hankkimista varten. Erikoisesti tässä kiitosmaininnassa mainittiin nykyinen Järvenpään kaupunginjohtaja, varatuomari Einari Pyykkö, jonka asiantuntemus ja aktiivisuus oli ollut ratkaisevaa kiinteistön hankinnassa.

Toimitalon sitten syksyllä 1962 valmistuessa nykyiseen kuntoonsa oli tilanne siten onnellinen, että se sai kunnian palvella ensimmäisenä vuotenaan vastaperustetun Järvenpään Ammattikoulun tyttöjen pukuompeleilijan ensimmäisenä luokkana. Näin on toimitalomme ollut osaltaan palvelemaan paikkakunnan nuorisoa myös sen opintielillä. Nykyisinhän talomme suojissa toimii yhdistyksen yhteyteen perustettu erittäin ripeästi toimiva nuorisoyhdistys, jonka toimintaan onkin ilo seurata, tietäen sen kipeän nuorisotyömuotojen ja ennenkaikkea — paikkojen puutteen, mikä kehittyvällä paikkakunnalla on alkaisempina vuosina vallinnut. Opintokerhotoimintakin on

ESTER KÄHÖNEN:

Eräs valtiollinen vaihtokauppa

Jokainen meistä muistaa, että itsenäisyytemme alkupuolella Suomi-neidolla oli kaksi kohotettua käsivartta, toinen osoitti luoteeseen ja toinen - Petsamo - Pohjoista Jäämerta kohti. Mutta harva tietää, että Petsamon alueen liittäminen Suomen yhteyteen on kappale entisen Kivennavan pitäjän Kuokkalan kylän historiaa.

Tämän tapahtuman alkuvaiheet johtavat aina suuren pohjan sodan ensi vuosiin asti. Venäjän tsaari Pietari Suuri oli äskettäin luonut länsimaisen sotajoukon länsimaisine varustuksineen. Suuren pohjan sodan alettua hän kohtasi valloitti Inkerinmaan sekä Suomen rajaseudut, rakennutti Nevan suulle uuden pääkaupungin Pietarin ja sen suojaksi Kronstadtin linnoituksen Retusaarelle. Muutamaa vuotta myöhemmin hän määräsi perustettavaksi näiden läheisyyteen ase- ja ankkuritehtaan Siestarjärven ja Suomenlahden väliselle kannakselle. Tämän ns. Rajajoen eli Siestarjoen (Systerbäckin) tehtaan pani alulle saksalainen G. W. Hennin v. 1714, ja se joutui Venäjän tykistöhallituksen alaiseksi. Kuitenkin sille annettu tonttimaan kuului Suomeen, Kuokkalan kylän alueisiin. Lisäksi se sai aluetta Siestarjoen toiselta puolelta, mikä kuului Venäjän valtakuntaan ja Pietarin kuvernementtiin.

Tehdas tarvitsi paitsi työväkeä myös paljon metsää, puuhiiltähän käytettiin noihin aikoihin polttoai-

kytketty yhdistyksen työmuotoihin nykyisin, ja onkin sitä harrastettu syksyn ja talven pimeinä iltoina ilahduttavan runsaasti. Laskematon on se määrä luku- ja kerhoiltoja, joissa on opiskeltu yhteiskuntaa, kunnallistietoutta ja työväenliikettä koskevia asioita.

Terijoen Sosialidemokraattisen Työväenyhdistyksen historia ja toiminta sen 73-vuotiselta taipaleelta on Suomen työväenliikkeen historiaa, vieläpä sen monipuolisimmalta kannalta. Sisältyyhän tähän kaikki, työväenliikkeen synty- ja sen alkuvaikeudet, kansalaisista ja sen jälkeinen aika, molemmat sodat 1940 vuosiluvun vaihteessa sekä siirtolaisaika ja sen mukanaan tuomat vaikeudet.

Joka päivä muuttuva ja kehittyvä yhteiskunta luo oman toimintakentänsä ja siihen liittyvät muodot. Työväenliike on yhteiskunnan yksi keskeisistä toimintamuodoista. Todettakoon, että Terijoen Sos.-dem. Työväenyhdistys on omalta osaltaan ollut voimakkaasti mukana yhteiskunnan kehitystä myötävaikuttamassa, alkuaikoinaan Terijoella ja viimeiset vuosikymmenet Järvenpäässä. Järvenpäässä toimiessaan yhdistys on ollut myötävaikuttamassa kolmen kuntamuodon toimintaa ja kehitykseen. Sen jäsenistö on omalla työpanoksellaan ja aktiivisuudellaan vaikuttanut paikkakunnan kehitykseen ja hyvinvointiin. Yhdistyksen jäsenistö on sulautunut siirtolaisuudesta paikkakunnan väestöön. Yhteistyö on alusta alkaen ollut voimakasta ja toisiaan ymmärtävää ja tuloksetkin ovat olleet siten kiitettäviä ja myöntäviä.

Yhdistys on erittäin tyytyväinen nykyiseen miljööhönsä, jonka keskuudessa se toimii ja pyrkii edistämään kotikaupunkinsa ja sen työväestön elinehtojen myönteistä kehitystä. Kuitenkin joskus, kun vanhempi jäsenistö on kokoontunut viettämään juhlahetkeä arki-työn lomassa, voi keskustelu kääntyä entisiin muistoihin ja silloin mieleen ja huulille nousee ajatus ja sanat (näin keuhkilla varsin-kin) »Jo Karjalan kunnalla lehtii puu».

Näissä merkeissä Terijoen Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys toivottaa kaikille karjalaisille sekä heidän järjestöilleen ja yhdistyksilleen mitä parhaita jatkoa kaikessa toiminnassa sekä kiittää kaikista yhteyksistä. — R. V.

neena. Tämän vuoksi hallitsijat alistivat laajoja alueita Suomen puolelta tehtaan alaisuuteen. Tehdas maksoi talonpoikien henkirahat Venäjän kruunulle ja siitä hyvästä talonpojat suorittivat tehtaalla päivätöitä. Yhteen aikaan tällainen työvelvollisuus ulottui aina Virolahden, Säkkijärven, Kirvun ja Lapveden pitäjien asti, ja kun nämä vapautettiin pakotyöstä, määrättiin tilalle Koivisto, Johannes, Uusikirkko ja Kuoletjärven kappeli, sekä v:sta 1772 vain Uusikirkko. Kivennapa sen sijaan oli tsaari Pietarin lahjoituksena annettu silloiselle Viipurin venäläiselle komendantille. Eräs tämän ns. Lintulan lahjoitusmaa-alueen myöhemmistä omistajista perusti v. 1800 Raivolaan rautaruukin ja tuotatti sinne työväkeä kaukaa Venäjältä. Raivolan ruukista tuli tärkeä raaka-aineen tuottaja Rajajoen asehtealla.

Vanhan Suomen yhdistäminen muuhun Suomeen tapahtui vuoden 1812 alussa. Kun asehtealle kuului alueita rajan molemmin puolin, määräsi Aleksanteri I koko tehtaan alueen aina Revonnan kylän ohitse laskevaan puroon asti liitettäväksi Viipurin lääniin. Mutta nyt alkoi ilmaantua vaikeuksia asehteaan ja Lintulan hovin kesken. Tehtaan johto ei tahtonut alistua Suomen lain ja tuomiovallan alaisuuteen. Esim. v. 1813 se kieltäytyi luovuttamasta Kivennavan kihlakunnan oikeuden tuottavaksi erästä työmiestä, joka oli tehnyt Kivennavalla siviilirikoksen. Miestä kuulusteltiin tehtaalla ja papin läsnäollessa, hänet vapautettiin syytöksestä. - Päivätoista, niittyjen omistuksista yms. syntyi riitoja, jopa tappeluita. Niinpä esim. em. vuonna Kuokkalan talonpoika Antti Rautanen yhdessä poikansa Kristianin kanssa pieksi venäläisiä kasakoita Kuokkalan niityllä.

Moniin valituksiin ja rettelöihin kyllästyneenä Venäjän hallitus osti v. 1820 koko Lintulan alueen talonpoikneen. Mutta nyt pä vasti oikein suuret hankaluuDET alkoivatkin, sillä nyt alettiin Venäjän lakeja ja venäläisiä käsityksiä soveltaa Kivennavan asukkaiden elämään. Talonpoika ei saanut enää muuttaa pois tilaltaan ilman tehtaan johdon antamaa lupaa. Metsiin ei ollut menemistä, ei edes tuulen kaatamia puita ottamaan. Saadakseen loputomat rettelöt pois pälvä järjestyksestä ehdotti ministerivaltiosihtööri R. H. Rehinder v. 1822, että koko Kivennavan alue erotettaisiin muusta Suomesta ja liitettäisiin Venäjään. Venäjällä tämä esitys kuultiin mielihyvin, jopa ehdo-

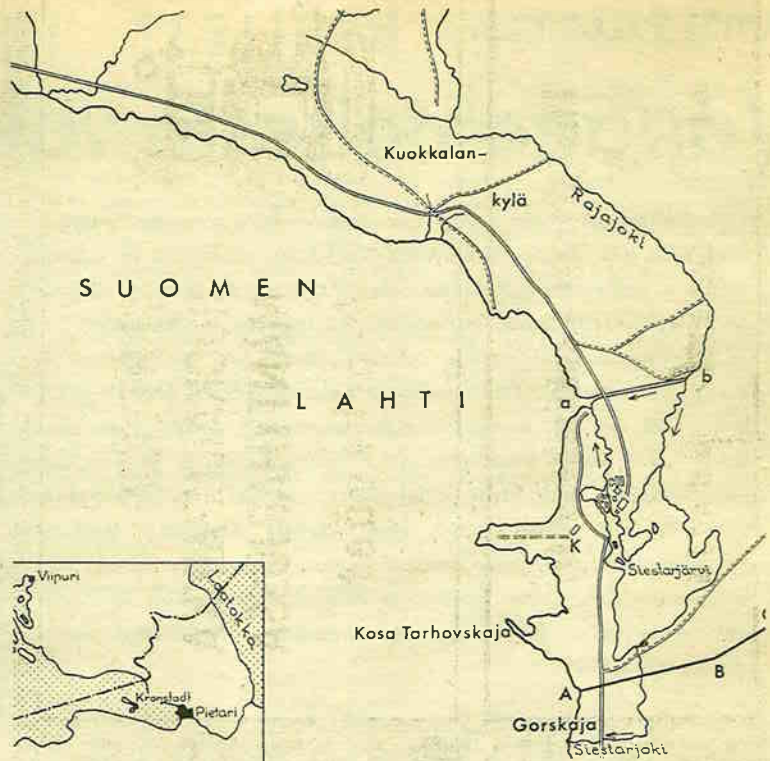
tettiin aluetta laajennettavaksi niin, että Uusikirkko ja myöhemmin myös Muolaa, Valkjärvi sekä kolme Käksälmen puoleista kihlakuntaakin olisi luovutettava Venäjään kuuluviksi. Aleksanteri I kuitenkin hylkäsi koko yhdistämissuunnitelman, joka oli jo ehtinyt Kivennavan talonpojissa herättää suurta huolestumista ja tuskaa.

Tämän jälkeen suunniteltiin Lintulan lahjoitusmaan vuokraamista Suomen kruunulle. Ennenkuin sopimusta tästä ehdittiin saada aikaan, heräsi jälleen henkin ajatus Venäjään liittämisestä. Tällä kertaa se kuitenkin koski vain asehteaan aluetta. Pitkän aikaa käytyjen keskustelujen jälkeen asiaa käsitellyt suomalais-venäläinen komitea ehdottikin Suomen senaatille 20. 7. 1863, että se maa-alue, jolle Rajajoen asehtedas oli rakennettu, erotettaisiin kokonaan Suomesta ja liitettäisiin Pietarin kuvernementtiin. Snellman, joka oli äskettäin tullut senaatin jäseneksi, joutui virkaikäjärjestyksen mukaisesti lausumaan ensimmäisenä mielipiteensä ehdotuksesta. Hänen mielestään valtakunnan maa-alueen luovuttamista koskeva asia, olkoonpa, että oli kysymys vain näinkin pienestä alueesta, kuului valtiosäätyjen päätettäväksi, eikä luovutusta missään tapauksessa pitäisi sallia ilman, että toinen osapuoli antoi korvausta.

Senaatti oli edellisenä vuotena pyytänyt Jäämeren partaalta Jaakopinjoen itäpuolelta Petsamon aluetta lappalaisten kalastuspaikaksi. Tätä pidettiin nyt sopivana korvauksena. Mutta kun asiaa Venäjän sotaministeriön taholta kiirehdyttiin, ei sitä ennätetty jättää säätyjen käsiteltäväksi, vaan keisari määräsi helmik. 4. p:nä 1864 että Rajajoen asehtedas oli liitettävä Pietarin kuvernementtiin erinäisin aluekorvauslupauksin. Asetus annettiin helmikuun 15. p:nä 1864.

Uuden rajan käyntiin ryhdyttiin heti. Rajalinjaksi määrättiin 1800-luvulla Rajajoesta Suomenlahteen kaivettu kanava. Se alkoi Siestarjärven "yläpuolelta" ja oli tehty järven veden säännöstelyä varten. Kun se osittain oli vedetty suoalueen läpi, sai sen vesi ruosteen värin - siitä nimi Ruosteenkanava. Viime aikoina se oli monin paikoin jo niin umpeutunut, että vieraspaikkakuntalaisen olisi sitä ollut vaikea rajauomaksi huomata. Talvella siitä joku sujauttiinkin suksillaan väärälle puolelle.

Suomi oli menettänyt vajaan 14 km² laajuisen maakappaleen, joka oli aina kuulunut Kuokkalan kylän

Rajajoen asehtedas ympäristöineen. Linja A-B-C tehdasalueen eteläraja, K= tehtaan ampumarata. Kohta a-b on Ruostekanava, Venäjän valtakunnan ja autonomisen Suomen raja vuodesta 1864 lähtien. Pähkinäsaaren rauhan raja lähti Siestarjoen suusta.

Vanha Tyynin tulli Ruostekanavan varrella. Rajan sulkeuduttua 1918 myöskin tulli poistui.

alueisiin. Se oli monin paikoin vetistä suomaastoa, meren puolella taas hedelmätöntä hietikkoo, niin ettei se aiheuttanut asukkaille sen suurempaa vahinkoa, kuin eräiden niittyjen menetyksiä.

Mutta lupaus korvauksen antamisesta unohtui pian. Seuraavina vuosikymmeninä alkoivat Venäjällä vaikuttaa Suomen autonomian vastaiset mielialat, ja Suomen toivomukset korvauksen suorittamisesta herättivät siellä vain ärtymystä. Vasta vapaussodan jälkeen päästiin asiassa eteenpäin. Mutta aivan ensiksi sodan päätyttyä tämä kysymys oli vähällä aiheuttaa sodan Suomen ja Ison Britannian välillä. Toukokuun alku-

puolella v. 1918 teki näet pieni sotilaallisesti järjestetty vapaaehtoisten joukko, jota johtivat tohtorit Thorsten Renvall ja Olli Laitinen, retken Petsamon alueelle tutkukseen, minkälaiset olot siellä vallitsivat ja ottaakseen - jos mahdollista - Suomen haltuun tämän alueen, jota oli meille lupailtu jo viisikymmentä vuotta sitten. Retki oli yksityisluontoinen, mutta hallitus oli kuitenkin tietoinen sen järjestämisestä. Aluksi näytti siltä, että varustetun vihollisosaston, josta yhtäkkiä retkeläiset kohtasivat hyvin varustetun vihollisosaston, jonka tulen pakottamina heidän oli vetäydyttävä pois. Karkoittajina oli englantilaisten upseerien johtamia venäläisiä ja englantilaisia merisotilaita ja suomalaisia punakaartilaisia. Hallituksemme esitti tapahtuneen johdosta nootin Ison Britannian Tukholman lähettämään välityksellä selostaen Petsamon kysymyksen aikaisemman vaiheen ja vaatien, että englantilaiset joukot poistettaisiin Petsamosta ja Suomi saisi ottaa sille kuuluvan territorion haltuunsa. Englantilaiset ottivat asian perin vakavasti. Paitsi sitä, että he epäilivät Suomen omistusoikeutta alueeseen he ennenkaikeka uskolvat, että jos Suomi saisi sen huostaansa, tulisivat saksalaiset käyttämään sitä sukkellusvenetukikohtanaan ja liittovaltioiden yhteys Venäjään katkeaisi. Saksahan oli nähin aikoihin vielä voimissaan. Tilanne oli kiireä, ja Skandinavian lehdissä oli jo kirjoituksia Suomen mahdollisesta joutumisesta sotaan ympärysvaltiojen kanssa. Kesällä asiat kuitenkin selvisivät ja kysymys poistui päiväjärjestyksestä.

Tarton rauhassa v. 1920 ottivat edustajamme taas esille korvauslupauksen. Tällä kertaa se tuotti toivotun tuloksen, Suomi sai Petsamon.

Rajajoen sillasta merelle päin, melkein joen suulta. Venäjän puolen Retukylä.

ANTTI PALOPOSKI:

Vapaaehtoisesta valistustyöstä

Pohjanmaalla viime vuosisadan loppupuolella syntynyt nuorisoseurailike levisi nopeasti myös Karjalaan. Viipurissa se kohtasi otollisen maaperän 1890-luvun yllöplaspilreissä. Heidän välityksellään se levisi ympäri maastua, Kannakselle ja Terijoelle.

Venäläisten kesävieraisten tulva Terijoelle oli samoin alkoihin jo alkanut. Paikallisen väestön kanssakäyminen kesävieraisten kanssa oli vilkasta ja varsinkin nuoret miehet joutuivat saamaan heiltä uusia vaikutteita, esimerkiksi pukeutumisessa. Puotipolien (prikassikojen) pukumalli alkoi tulla yleiseksi. Lakerissaappaat piti olla joka pojan jalassa, pieni värikäs siikkiruivi kaulassa kravatit tapaan, ruskea kaksinkertainen huopahaattu ja talvella »supelinturkki», jossa hännät roikkuivat sisäpuolella, kuuluivat vakiovarustuksiin. Myöskin muussa käyttäytymisessä alkoi ilmetä vieraita piirteitä.

Valveutuneet kansalaiset, joita olivat etupäässä rautatien mukana muualta tulleet virka- ja palveluskuntaan kuuluvat henkilöt sekä mukana myöskin jo kansallisesti heränneet paikkakuntalaiset näkivät tuossa vieraiden tapojen tunnassa kansallisen vaaran. Sitä vastaan oli ryhdyttävä taisteluun ja aseeksi siihen sopi erinomaisesti alaa valtaava nuorisoseurailike. Uudenkirkon eli Kanneljärven Kansanopisto oli ehtinyt jo muutamia vuosia toimia ja siellä olevat opettajavoimat sekä jo opiston käyneet nuoret, mutta ennen kaikkea niiden muutamien kansakoulujen, joita jo oli, opettajat, muodostivat sen henkisen tuen valiojoukon, jota nyt kipeästi tarvittiin. Ja niinpä tuo uutuudellaan viehättävä liike pääsiinkin hyvään alkuvauhtiin.

Toimintamuodot tässä uudessa liikkeessä olivat hyvin moninaiset. Luku- ja keskustelukerhot, näytelmäseurat, seuralehdet, lauluseurat, voimistelu- ja urheiluseurat, soitokuntien perustaminen, erilaiset kilpailut sekä kaikki mahdolliset hyvät harrastukset kuuluivat tämän työn piiriin. Seuroja perustettiin melkein joka kylään, olipa Terijoella kaksikin. Vaikka Terijoella oli vaikuttamassa sellainenkin voima pesä kuin Mikko Uotinen, niin Terijoki oli kuitenkin siitä merkittävä kylä, että siellä eivät seurat olleet pitkäikäisiä, sillä ensimmäisen maailmansodan aikana se joutui palvelemaan jopa hevostallina ja teurastamonakin. Ollilan Pisara sai myöskin itsenäisyytemme aikana toimia omassa talossaan, joka vaihtui pariinkin kertaan. Kesäisin oli Pisaran käytettävissä suuri ent. venäläisten rakentama Fedotoffin kesäteatteri. Tämän suuren teatteritalon lahjoitti seuran omaksi meidän nuorisoseuratyömme suuri ihailija, kuuluisa taiteilija Ilja Rjepin, joka oli joutunut mainitun talon määräysvallan omistajaksi. Maininnan ansaitsee myöskin omassa talossaan elinvoimaisesti toiminut Tyrisevän nuorisoseura. Kuokkalan nuorisoseura elää vielä tänäkin päivänä ja toimii Järvenpäässä. Sen työn jatkamisesta kuuluu kunnia ennen kaikkea Arvi Seppäälle. Tämä seura on muistanut lahjoituksilla Etelä-Karjalan Nuorisoseuraa sekä Karjalan Liittoa.

Työväenyhdistykset

Paitsi nuorisoseuroja on vapaan valistustyön kentällä toimineina ja ansioituneina mainittava myöskin työväenyhdistykset. Oman talon omistajaksi pääsi ensimmäisenä Terijoen Työväenyhdistys. Siitä muodostui pitkäksi aikaa valistuskenttä, jossa seurat harjoittivat yhteistoimintaa. Sovinnollinen rinnakkaiselo jatkui nuorisoseurojen kanssa vielä hajaantumisen jälkeenkin. Erittäin vahvana työmuotona oli Terijoen Työväenyhdistyk-

sellä hyvät näyttelijävoimat ja niiden esiintymiset. Tämä jatkui keskeytymättä aina alueluovutukseen saakka.

Kuokkalan Työväenyhdistys sai oman talon muutamaa vuotta aikaisemmin kuin nuorisoseura ja myöskin täällä versoi sovinollinen rinnakkaiselo sekä voimistelun ja urheilun aloilla yhteistyökien. Talon rakentamisessa sekä muussakin toiminnassa oli hyvin huomattavana tekijänä Tulokkaan sahan työväki. Torvisoittokunnassa oli samoin miehiä eri seuroista ja yhteistyö sujui hyvin. Tulkoon mainituksi, että Kuokkalan Nuorisoseuran torvisoittokunnan johtajanakin oli kivityömies Paslin. Yksi seura ei niin suurella kylässä riittänyt tyydyttämään tarvetta, vaan ennen pitkää syntyi Rajajoelle työväenyhdistys, johon liittyi suuri joukko Rajajoen Venäjän puoleisella rataosalla palvelevia rautatieläisiä. On syytä erikokoisesti mainita, että Rajajoen Työväenyhdistyksen yhtenä huomattavana alkuunpanijana ja talon rakentamisessa talkoomiehenä oli rautatien virkamies, myöhemmin Viipurin asemapäällikkö Juhon Kylmänen, jonka 1918 kapinan aattona punaiset murhasivat. Kun hän esti Saksanniemen Poliisikoulusta ryöstettyjen hevosten viennin Venäjälle. Ollilassa oli myöskin työväenyhdistys ja lienee ollut vielä pari muuta, joiden toiminta ei kuitenkaan ehtinyt kehittyä yhtä mittavaksi kuin aikaisemmin perustettujen Terijoen ja Kuokkalan yhdistysten.

Erillisiä ja itsenäisiä urheiluseuroja oli ainakin Kuokkalan Rajaveikot ja Kellomäen Luikkarit. Nähinkin kunnostautuivat omalla rajoitetulla työsarallaan saaden nimensä merkityksi aikakirjoihin Puolustusvoimiin liittyvät suojeluskunnat osallistuivat myöskin varsinaiseen kansanvalistustyöhön siinä määrin, ettei niitä voi jättää pois valistustyön tekijäin joukosta.

Kuokkalan Suomalainen Seura

oli laadultaan erikoinen ilmestys aatevirtausten joukossa. Se oli, kuten työväenyhdistyksetkin, poliittinen tahi ehkä oikeammin superkansallinen järjestö, ainoa sellainen porvarillisten piirien omaksuma. Se syntyi eri suomalaisuusnäkökantojen kiivaiden taistelujen tuloksena joskus tämän vuosisadan ensimmäisen vuosikymmenen lopulla, alkaa en enää tarkemmin muista, ja eli muutamia vuosia. Sen selvimpänä aatteellisena tunnuksena oli vanha-suomalaisuus eli suomettelaisuus. Sen jäsenistö oli valioväkeä: rautatien virkailijoita, opettajia, kauppiaita ym. Sen jäsenistön asuma-alue käsitti Terijoen, Kellomäen, Kuokkalan, Ollilan, Rajajoen, Valkeasaaren asemaseudut ja lisäksi siihen kuului Valkeasaari-Pietari rautatienlinjan virkailijoita sekä useita Pietarin suomalaisia perheitä. En ollut sen jäsen, vaikka mielellään minun olisi siihen kelpuutettu. Varsinaiselle kansalle se pysyi vierana ja sen toimeen-

panemissa hyvin arvokasohjelmallisissa juhlissa kävi pääasiassa vain saman aatesuunnan tunnustavia perheitä. Sen ulospäin suunnattu valistustyö jäi näin ollen vähäiseksi. Kovimman aallokon tyyntynyt sen toiminta päättyi kaikessa hiljaisuudessa jättämättä mitään huomattavampaa jälkeä.

Raittiustyö ansaitsee oman erikoisen lukunsa

Vaikka Terijoki oli rajapitäjä, niin sillä oli vielä oma rajaseutunsa Rajajokeen ulottuva kaista ja karkikannas. Raja ei silloin merkinnyt asutukselle erottavaa tekijää. Väestön elämänyhteys oli jokapäiväistä joen molemmin puolin. Joen toisella puolen rehoitti väkijoumakauppa vapaana ja monimuotoisena. Sen vaikutukset koituivat vahingollisina laajasti rajalla olevien kylien asukkaalle.

Jo vuonna 1887, paljon ennen nuorisoseurojen syntymä tälle alueelle kokoontui joukko vakavia kansalaisia pohtimaan keinoja väkijoumien tuhon estämiseksi. Johattavana henkilönä oli tullivirkailija Viktor Saarinen. Hänen kutsunsa kokous päätti perustaa raittiuseuran, joka Raittiuden Ystävien arkistossa on merkitty perustetuksi v. 1888.

Innostus asiaan on ollut suuri ja jäseniksi on liittynyt paitsi Valkeasaaren aseman läheisyydessä asuvia laajan Kuokkalan kylän miehiä sekä naisia. Seuran pyrkimys on ollut oikein tosissaan tuloksiin pyrkivää ja se on saavuttanutkin merkittäviä aikaansaannoksia. Sen toiminnan tuloksena kiellettiin väkijoumien tarjoilu Valkeasaaren aseman ravintolassa kokonaan. Tämä kielto ei tosin ollut kovin pitkäaikainen, mutta on selvä todistus vakavasti otetusta työstä. Seuran elämä on ollut hyvin johdettua ja jaloihin päämääriin tähtäävää. Seuralla on ollut laulukuoero sekä torvisoittokunta ja hyvää kirjallisuutta on levitetty sekä luettu ahkerasti. Yli kymmenen vuotta on toiminta jatkunut vilkkaana, mutta vuoden 1899 jälkeen on tapahtunut lamaanus.

Seuran uudelleen elpymisen alkoi vuonna 1905. Seuran johtoon saatiin innokas raittiusmiehi, rautatien virkailija Santeri Nuotio. Toimintakeskus oli edelleen Rajajoen sillan läheisyydessä, sillä enemmistö jäsenistä asui tässä ympäristössä. Nyt alkoi seuran elämässä oikein loistokausi. Seuran sisäinen elämä versoi hyvin monimuotoiseksi. Pidettiin keskusteluiltoja, toimitettiin oma seura-lehti, näytelmiä harjoiteltiin keskeytymättä ja suuria teatterikapaleita esitettiin hyvällä menes-

tyksellä. Laulukuoeroja oli kaksi, toinen mies- ja toinen seka-kuoro, jotka ottivat osaa kilpailuihin useammilla laulujuhlilla ja saivat palkintoja, torvisoittokunta kehittyi lopulta suureksi orkesteriksi ja urheilu kuului miesten harrastuksiin. Toiminta kaipasi hyviä tiloja ja niin syntyi ajatus talon rakentamisesta. Tämä toteutui vuonna 1908 ja nyt kohosi seuran elämä aivan ilmiömäisiin saavutuksiin. Seurassa toteutui demokratia aivan viimeistä pistettä myöten, sillä saman katon alla viihtyivät hyvässä sovussa eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvat henkilöt. Laulukuoerojen johtaja oli ammatiltaan suutari ja laulajia kaikista piireistä tuomaria ja myöhemmin kenraaliksi kohonnutta miestä myöten. Seuran taloudellinen johtaja oli liikemies Vilho Ruokonen, soitokunnan johtaja ja luoja oli seuran omia kasvatteja Frans Katras. Tämän talon lavalla kasvoivat näyttelijät Rosi Rinne ja Arvida Eerola. Seura oli vilkkaassa toimintayhteydessä Pietarin suomalaisten sekä Inkerin valistusta harrastavien piirien kanssa.

Noin yhdeksän vuotta kestänyt ja loistaviin tuloksiin kehittynyttä seuraa kohtasi kesällä 1914 ankara isku, seuran talo paloi poroksi. Se oli vakuutettu Yleisvenäläisessä Rossija-yhtiössä 9.000 ruplasta. Ruuplan arvo oli silloin jo laskenut niin paljon, että Suomen rahaksi vaihdettuna siitä kertyi 13.000 markan paikkeille. Seura toimi vielä tämän jälkeen vuoteen 1918 saakka, mutta uutta taloa ei enää voitu rakentaa ja silloinhan kaikki toiminta tyrehtyi lopullisesti. Seuran omaisuus oli siinä 20.000

markan suuruinen ja sitä hoitamaan valittiin toimikunta, joka talletti rahat pankkiin. Niitä karkutettiin myöskin pitämällä lainatuna liike-elämälle. Toimikunta piti viimeisen kokouksen muistaakseni 1928 Koivistolla opettaja Otto Lehtosen luona. Tällöin päätettiin tallettaa varat Etelä-Karjalan Nuorisoseuran hoitoon. Varoja oli silloin yli kolmekymmentätuhatta ja ne oli sijoitettava Terijoen Säästöpankkiin. Vuosien kuluessa toimikunnan muut jäsenet kuolivat ja tämän kirjoittaja jäi yksin niistä määrääjäksi. Muutaman vuoden kuluttua, kun tilanne ei mitenkään muuttunut, härkisin oikeaksi luovuttua sanotut varat lopullisesti Etelä-Karjalan Nuorisoseuran omaisuudeksi. Menettelystäni sain kuulla ankarat moitteet helsinkiläisiltä raittiusmiehiltä, joiden mielestä ne olisivat kuuluneet Raittiuden Ystävien seuralle. Puolustauduin selostamalla menettelyni oikeaksi ja minua sitoviin päätöksiin perustuvaksi. Sellainen oli Rajalan Raittiusseuran loppu.

Rajalan raittiusseuran hyvä alkumenestys v. 1888 innosti terijokelaisia seuraamaan esimerkkiä. Raittiuden Ystäville lähetetyssä vuosikertomuksessa mainitaan maalari Kaarlo Maurits Saaron johdolla perustetun vuonna 1891 raittiusseura Terijoelle. Seuran elä-

Herastuomari ja manviljelijä Antti Suutari.

mä on todennäköisesti jäänyt hyvin heikoksi, koskapa seuraava vuosikertomus on lähetetty vasta v. 1894 ja sitä seuraavana vuonna sen on ilmoitettu lopettaneen toimintansa.

Uudelleen on herännyt ajatus raittiusseuran perustamisesta noin 10 vuotta myöhemmin. Aiheena oli nyt Terijoen oluttehtaan levittämä turmelus. Asialla oli kirkkoherra pastori Brummer, jonka koolle kutsua oli seurannut n. 150 vakaata kansalaista joulukuun 26. päivänä, siis Tapaninpäivänä 1904. Tämän seuran sanotaan toimineen vuoteen 1918 saakka, mutta toiminta on ollut hiljaista, tuskin näkyvää. Seura elpyi kuitenkin vielä 1929 ja on pysynyt hengissä vuoteen 1939 asti. Aivan tuloksetonta ei näiden seurojen työ ole kuitenkaan ollut, mikä ilmenee siitä, että Terijoen kuntakokous vuonna 1912 jyrkästi eväsi erään Timofejevin hakemuksen saada avata anniskeluhotellin Terijoelle. Myöskään asemaravintolalle ei myönnetty annistelu-oikeutta, vaikka matkustajaliikenne oli hyvin vilkas. Oluttehdasta vastaan käytiin niinikään taistelua, mutta sen toiminta jatkui aina itsenäisyytemme alkuun asti.

Naisyhdistykset

On sanomattakin selvää, että kaikissa edellä kerrotuissa toiminnissa ovat naiset olleet aktiivisesti mukana. Silti on heillä ollut puhtaasti omia naisyhdistyksiä, joita ei sovi unohtaa. Vuoden 1918 tapahtumien jälkeen virinnyt lot-tatyö kokosi riveihinsä kaikki isänmaallisesti ajattelevat naiset. Yhdistyksiä perustettiin joka kylään eikä ole vähäksi arvioitava se valistustyö, jota heidän kursseilansa ja luontopäivillensä tehtiin. Varsinkin talous- ja terveydenhoitolliset kysymykset saivat hyvää valaistusta, jopa suoranaista opetustakin. Toiminta näissä yhdistyksissä oli tiivistä ja hyvin johdettua ja se koitui koettelemusten päivinä suureksi siunaukseksi koko kansalle.

Toisena on naisten omiin harrastuksiin kuuluvana mainittava marttatyö. Sen piiriin mahtuivat

Terijoen rantakuutamoa.

KUULUISUUKSIA KUOKKALASSA

Kuokkalassa asui ennen Suomen itsenäistymistä monia silloisen Venäjän nimimiehiä. Kuuluisin heistä lienee ollut koko maailmassa tunnettu taidemaalari Ilja Repin. Hän oli joskus vuosisadan vaihteessa rakentanut Kuokkalan ja Ollilan puolimatkan paikkeille maantien varrelle "Penaty" nimisen huvilan, jossa hän eli elämänsä loppuun saakka. Kuoltuaan 1930 Repin haudattiin omaan puistoonsa. Hänellä oli joka keskiviikko kuuluisat vastaanottonsa, joissa kävi taiteenhailijoita ympäri maailmaa häntä tapaamassa. Ilja Repinin poika Jurij Repin oli myös maalari, joskaan ei häntä taiteilijana liene arvostettu kovin korkealle. Hän tuli tunnetuksi erikoisilla elintavoillaan. Lieneekö hän ollut periaatteiltaan tolstoilainen, vai mistä lie johtunut, että hän ei syönyt teurastettua eläintä, vaan kylläkin itsestään kuolleiden eläinten lihaa. Hänen portillaan oli usein ilmoituksia, jissa hän ilmoitti ostavansa itsekuolleita eläimiä ja variksenmunia. Kerran tämän kirjoittaja näki tienvarrella kuolleen kanan. Seuraavana päivänä oli samassa paikassa paperi johon oli tekstatu: "Kiitos paljon kana hyvä on, Jurij Repin". Myöskin pukeutumisessaan Jurij Repin oli omaläätuisensä, hän käytti jalkineinaan sandaaleja, joissa oli ainoastaan pohjat, jotka oli nahkahihnoilla sidottu jalkoihin. Ihmeellistä, että hän tarkeni tällaisissa jalkineissa talvellakin, kaikkein ankarimpia pakkasia lukuunottamatta. Ukonäöltään Jurij Repin muistutti Pietari Suuresta julkaistuja kuvia. Joskus 1930-luvun alkupuolella Ilmari Kianto, valokuvan mekaan liittään, kirjoitti Suomen kuvalehdessä, että "Pietari Suuri kummittelee Kannaksella".

Kylän suurimman Merihovinimisen tilan omisti aikoinaan Venäjän sotaministerinä toiminut kenraali Nikola Rüdinger, jonka perillisten hallussa tila oli vuoteen 1926. Myöskin keisarin viimeinen hovikapellimestari, italialaissyntyinen Albert Pagni omisti maatilan Kuokkalassa. Omassa huvilassaan Ollilassa asui perintöruhtinaan henkilöäkari Botkin ja hänestä lienee saanut nimensä siihen aikaan aptekeissa myydyt Botkinin tipat, joka lienee ollut vatsalääkettä. Ollilassa asui omissa huvilassaan kenraali Bahmetev, joka oli entisen persialaisen ruhtinaan poika ja liittynyt Venäjän armeijaan. Keisarillisen Venäjän sotilassäätyä edustivat lisäksi kenraalit Petsov - Solovo ja Wrangel sekä Abdul Davletsin, joka nimestään päätäten oli syntyjään tataari.

Nykyvenäjän tunnettuja miehiä asui aikanaan Kuokkalassa. Tunnetuin heistä oli Vladimir Ulanov eli Lenin, joka asui Vasa-nimisessä huvilassa. Kuuluisa tsaarivallan vainoama vasemmistokirjailija Maksin Gorki asui aikanaan Kuokkalassa. Ollilan punaisella portilla asui kesäisin Ztanovin perhe, jonka nuoresta herrasta tuli huomattava neuvostokenraali ja toimi hän Suomen valvontakomission johtajana.

Venäjän entisen pääkaupungin läheisyydestä johtuen asui Kuokkalassa aikanaan varsin kansainvälistä väkeä. Suurimman ryhmän vieraskielisistä muodostivat luonnollisesti venäläiset. Seuraavaksi suurimman ryhmän muodostivat saksalaiset, tai pikemminkin veläistyneet saksalaiset. Saksalais-

Taiteilija Matti Haupt työnsä ääressä Kellomäellä. — Tunnettuja kuvanveistäjiä ovat myös Laila Pullinen ja Erkki Eronen.

peräisiä sukunimiä olivat muunmuassa Menge, Mansdorf, Köhler, von Manteufelt, Klingler, Kötz ja lukuisat muut. Varsin lukuisasti esiintyivät myös ruotsalaiset kuten Johansson, Matsson, Sahlbom, Shalin ja Paslin y. m. Englantilaisia olivat Rauh ja Lambert. Ranskalaisia nimiä lienevät olleet Faberce ja Fock. Italialaisia olivat jo aikaisemmin mainittu Albert Pagni ja Konstantin Mussolini, joka myös omisti pienen maatilan. Kuokkalan asemalla toimi tupakkakauppiaina kreikkalainen Kalakeropulo. Professori Ivan Saikovitz, joka toimi aikanaan Jugoslavian lähettiläänä Suomessa, asui ennen lähettilääksi tuloaan Kuokkalassa, jossa hänen kaksi poikaansa syntyivät ja asuivat varhaisen nuoruutensa. Kun Saikovitzin vanhin poika, josta oli tullut agronomi ja Jugoslavian maatalousministeriön virkamies, oli tulossa Suomeen, ihmettelivät suomalaiset virkaveljet millä kielellä tässä nyt

ESTER KÄHÖNEN:

Muistojemme Terijoki — Suomen kaakkoisin pitäjää

Meri on määrävästi vaikuttanut Terijoen seudun elämäntapaan. Jo ammoin sitten houkuttelivat Suomenlahden pohjukan runsaat kalasaaliit väestöä asettumaan sen äärelle. Kuokkalassa mm. oli niin tuottoisa kalastuspaikka, että Pähkinäsaaren rauhan jälkeenkin Novgorodin valtaan jääneet kannakselaiset saapuivat vielä kauan rajan takaa sen apajille. Kalastuksen ohella harjoittivat Itärannan talonpojat merenkulkua ja kauppaa purjehtien Nevan suulle ja Viron rannikolle asti. Kun uuden ajan alussa pyrittiin koko Itä-Suomen kauppa keskittämään Viipuriin, yritti Kustaa Vaasa pakkokeinoin lopettaa talonpoikaispurjehduksen, jopa määräten muutaman talonpojan mestattavaksi, »jotta muut oppisivat pelkäämään Jumalaa ja esivaltaa.» Noiden tuomittujen joukossa oli mm. terijokelainen Anttilaivuri.

Asutusta on luonnollisesti tällaisella seudulla ollut jo kauan — muistettakoon, että myös ikivanha »Suuri Venäjätie» Turusta Nevalle ja sieltä edelleen Baltianmaihin

selvitään. Kun Saikovitz saavuttuaan alkoi puhua karjalan murteella, hän selitti, että Kuokkalashan mie oon syntynyt ja kasvann. Puolalainen Valenski omisti Kuokkalan aseman lähellä olevan täysihoitola Monreposin. Virolaisia olivat Jaan Bill ja August Retpap, Latvialainen Petter Osolin osti huvilan Kuokkalasta ja asui siellä siihen asti, kun lähti evakoksi muiden karjalaisten kanssa. Paljon venäläisten halveksimia juutalaisia eleli kesäisin kylässä. Lisäksi oleili paikkakunnalla monia muita kansallisuksia, joita ei kaikkia jaksaa enää muistaa.

kuunki alueen halki. Jo 1500-luvulla olivat Terijoki, Haapala ja Kuokkala väkirikkaita kyliä. Mutta usein nämä kylät myös savuina suitsuivat, sillä meren lisäksi oli raja niiden kohtalona. Vielä kolmaskin tekijä on ollut Terijoen vaiheita muovaamassa nimittäin Pietarin maailmankaupungin läheisyys. Kun Riihimäen-Pietarin rata valmistui, »löysivät» venäläiset Suomen puoleisen ihanan hiekkarannan, jonka veroista muualla harvoim tapaa. Venäjävallan lopulla oli Pietari se keskus, joka antoi toimeentulon koko etelä-Kannakselle niin kesällä kuin talvellakin. Huvila toisensa jälkeen kohosi tänne ja kesän aikana täyttyivät pietarilaiset koko Terijoen pitäjän niin, että paikkakunnan oma väestö pienenä vähemmistönä häipyi heidän joukkoonsa. Venäläiset ostivat kaiken, mikä myytäväksi kelpasi. Ja kun he syksyn saapuesssa palasivat kaupunkiin kulkivat rahtikuormat Suomen puolelta sinne. Ei siis ihme, että rajan sulkeutuessa v. 1917 seutu yhtäkkiä hiljeni ja vähäinen Rajajoki oli

kuin koko maailman äärimmäinen raja.

Kului vuosia, ennenkuin omat kansalaisemme löysivät autioituneet rannat ja uskaltautuivat tänne, missä varsinkin elokuussa, Neuvostoliiton suurten sotaharjoitusten aikana Kronstadtin tykkien jylinä muistutti rajan pelottavasta läheisyydestä. Mutta rantojemme ihannuus, auringossa kylpevä Suomenlahti, Kannaksen erikoislaatuinen vehmaus ja sen erityisen raikas ilmasto voittivat, ja syksyllä 1939, kun Kronstadtin tykit todella kääntyivät Suomea kohti, oli Terijoen pitäjää, »Kannaksen helmi», tuttu jo suurimmalle osalle Suomen kansaa mitä ihanteellisimpana kesäviettopaikkana, mutta myös kovien kohtaloitten rajapitäjänä, missä jälleen otettiin vastaan vihollisen ensimmäiset iskut.

Itsenäisenä pitäjänä ei Terijoki ehtinyt kauan olla. Vuonna 1910 erosi Kivennavan historiallisesta emäpitäjästä ensin Terijoen kylä ja Kellomäen asemaseutu. Siihen liittyi Haapala v. 1918, kaksi vuotta myöhemmin Puhutla ja 1925 Kuokkala sekä viimeisenä v. 1927 Tyrisevän kylä. Juuri muodostamisvaiheessa pitäjää joutui kokemaan sen romahdusmaisen talouselämän mullistuksen, minkä rajan sulkeutuminen aiheutti.

Elämä oli nyt kuin alusta alettava. Mutta kun tämä tajuttiin virisi monenlainen yritteliäisyys; raivattiin uutta viljelysalaa, puutarha nousi miltei joka ainoan talon ympärille, kanan- ja mehiläistenhoitoa harrastettiin, kauppa etsi uusia väyliä, jne. Vain pari vuosikymmentä oli kohtalo antanut aikaa rajapitäjän rakentajille. Mutta kun jouduimme jättämään syntymäseudun, jäi sinne pitäjää, jonka pinta-alasta oli viljeltyä n. 19 % — varsinkin Kuokkala ja Haapala viljavine savimultamaiseen olivat hyvinhoidettua maanviljelysaluetta. Puutarhanhoidon alalla se oli koko maan ensimmäisiä. Vuonna 1936 laaditun tilaston mukaan siellä oli 22.000 hedelmäpuuta ja 80.000 marjapensasta sekä runsaasti kasvihuoneita. Kanaloitten tuotteista riitti ulosmyyntiinkin.

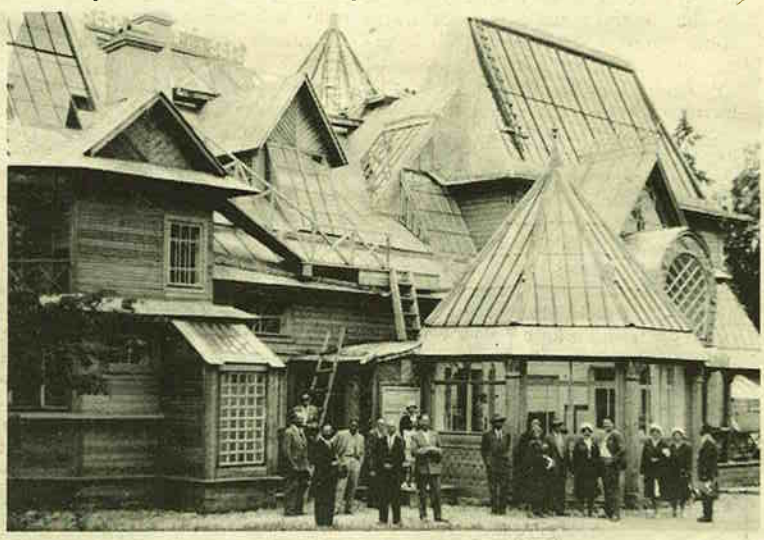
Vuosi vuodelta parantunut toimeentulo ja hyvinvointi löi pian leimansa kylien ulkonäköönkin. Ja kun Suomen siniristilippu juhlapäivinä kohosi miltei joka pihalla olevaan salkoon, se kertoi isänmaallisesta mielenlaadusta, mikä ei ollut vain kauniita sanoja, vaan ennen kaikkea totista työtä ja urastusta. Meille sieltä lähteneille tuon seudun kuva on kaunein muistomme, mutta nekin, jotka vain muutaman kesäisen viikon viettivät Terijoen kylissä puhkeavat yhä innolla puhumaan niiden luonnokauneudesta, ennenkaikkea puhtaasta rantahietikosta, joka 24 km:n pituisena reunusti pitäjän etelälaitaa ja jolla aurinko paistoi aamusta iltaan. Pitkin rantaa kulki Viipurista tuleva maantie ja sen toisella puolen kohosi muinainen rantapenger. Sen laella olivat kylät, pellot ja met-

kansallismuseon intendentin sanovan, että suurimmat kokoelmat, muistaakseni 310 numeroa, oli Lauri V. Pääkkösen tuomia, oli pakko uskoa tuokin juttu sellaiseenaan. Otettuaan liikaa auringonkylpyä rannalla opettaja Pääkkönen kuoli auringonpistokseen vähän ennen talvisotaa.

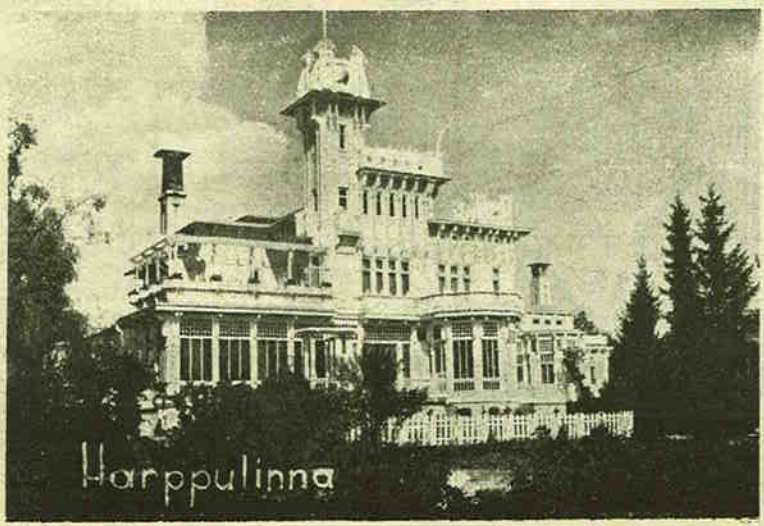
Kesäisin Helsingin ratsastajat olivat leirillä Kuokkalassa, johtajanaan eversti Leander.

Ennen ensimmäistä maailmansotaa esiintyi yhdessä Kuokkalan kolmesta elokuvateatterista, se oli kai Salamassa, nuori violisti Sulo Aro.

Monia muitakin huomattavia henkilöitä asui aikanaan Kuokkalassa, mutta yli kolmen vuosikymmenen aikana ovt he häpyneet muistista. — E. R.

Taidemaalari Ilja Rjepinin omistama talo tuhoutui sodien aikana. Samalle paikalle on nykyisin rakennettu uusi talo, joka on pyritty saamaan entisen malliseksi. Rakennuksessa on museo ja leirintämatkalle matkustavien suomalaistenkin on mahdollista tutustua siihen, koska se sijaitsee lähellä Kuokkalan leirintäaluetta.

Harppulinna

TERIJOKI VARUSKUNTAPAikkANA

Rajapitäjänä joutui Terijoki vuoden 1918 sodan päätyttyä olemaan polttopisteenä Suomen ja Venäjän välisten asiain selvityksessä. Silloin alkoi sotilaallisten elimien sijoittuminen Terijoelle. Tärkein keskusvirasto oli komendantin esikunta. Kaikki viralliset henkilöky-symykset, passiasiat, vankien ja pakolaisten vaihdot ja sijoitukset sekä rajaneuvottelet kuuluivat sen toiminnan piiriin. Rajan vartiointista huolehtimaan luotiin Rajavartiosto entisten tullivartiain lisäksi, jotka sitten pian siirrettiinkin muille paikoille. Maanpuolustuksen varsinaisena sotilaisena voimana oli Käkisalmenläänin Rykmentti. Terijoen ja Kuokkalan suojeluskunnat olivat myöskin sotilaisena varajoukkona ja ottivat tehokkaasti osaa rajan vartiointiin sekä rajarauhan turvaamiseen.

Varsinaiset rauhanneuvottelet kestivät pitkään ja sen vuoksi olojen vakaantuminen raja-alueella vaati aikaa useita vuosia. Väestön elämä oli rajan sulkeutumisen vuoksi sekavaa ja hapuilevaa, kun ei oikein tiedetty mihin oikein voitiin ryhtyä. Vähitellen alkoi elämä kuitenkin muotoutua uusiin oloihin. Taloudellinen toiminta virkeni, maanviljelys ja karjanhoito elpivät ja liike-elämäkin alkoi suuntautua kotimaahan päin sensijaan, että entinen suunta oli ollut Venäjälle. Värikkyttä taloudelliseen toiminnalle lisäsivät tänne jääneet venäläiset huvila-asukkaat, ns. emigrantit, jotka ahinkoon jouduttuaan alkoivat muuttaa rahaksi entisiä arvoesineitensä, huonekalujansa, huviloitansa jopa omistamiansa maa-alueitakin. Tämä toiminta laajeni ja sai sellaisia epämääräisiä muotoja, että maan hallituksen oli puututtava asioihin. Hallituksen toimesta asetettiin silloin ns. Ukomaalaisten omaisuuden hoitokunta, joka luetteloi ja järjesti niin irtaimiston kuin kiinteistöjenkin myynnin julkisilla huutokaupoilla. Nämä tilaisuudet vetivät ostohaluisia henkilöitä ympäri maan Terijoelle ja juuri nämä tilaisuudet tekivät Terijoen suomalaistuneeksi yleisölle sen suuresti ihailun alueen, joka varsinaisina rauhan vuosina saavutti kesänviettopaikkana erikoisen suosion.

Alussa vallinnut kaaostila seestyi vuosien kuluessa. Maanpuolustusvoimat järjestyivät säännöllisiksi joukko-osastoiksi. Käkisalmenläänin Rykmentti hajotettiin ja sen tilalle tuli Polkupyöräpataljoona I, joka sijoitettiin ensin Kellomäelle. Tämä tapahtui v. 1921. Kellomäellä oli venäläisten jälkeensä jättämä reaalikoulu suuri rakennus, mikä sopi hyvin sotilaiden majoitukseen. Tämä talo oli kenraalikuvernööri Seynin määräyksestä Suomen valtion varoilla rakennettu ja sen tarkoituksena oli kouluttaa venäläisiä virkamiehiä Suomea varten. Lisätiloiksi otettiin käyttöön tyhjiksi jääneitä suuria huviloita, joita vuokrasivat tänne jääneet omistajat tahi valtuutetut ja myöhemmin hallituksen asettama hoitokunta. Sotilaiden majoitus tuotti suuria hankaluuksia, kun huvilla toisensa jälkeen muutti myynnin kautta omistajaa ja joutui pois siirrettäväksi. Majoitusmestarilla oli jatkuvasti työtä majoituksen järjestyksessä. Pataljoonan ensimmäiset omat kasarmit valmistuivat Teri-

sät. Idässä virtasi Rajajoki, tosin paikoin matalavetisenä ja rehevärantaisena, paikoitellen hyvinkin jyrkkämuomaisena ja juhlallisen tuntuksena — mutta joka kohdassaan kahden erilaisen maailman rajana. Pohjoisessa ja lännessä olivat hyvinä naapureina Kivennapa ja Uusikirkko. Maisemassa oli pehmeyttä ja lempeyttä. Ilmasto oli niin suotuisa, että monet harvinaisetkin kasvilajit viihtyivät täällä ja satakielen laulu sulostutti kesäillan rauhaa. Sellainen oli unohtumaton kotipitäjämme — muistojemme Terijoki.

joelle v. 1924. Pari vuotta myöhemmin pääsivät kaikki PPP:in joukot muuttamaan valtuiseen sijoituspaikkaansa Terijoelle ja Kellomäen kasarmiin muutti erillinen Pioneerikomppania Korialta. Niin säilytti myöskin Kellomäki varuskuntaasemansa, jolla oli suuri merkitys paikkakunnan taloudelliselle elämälle.

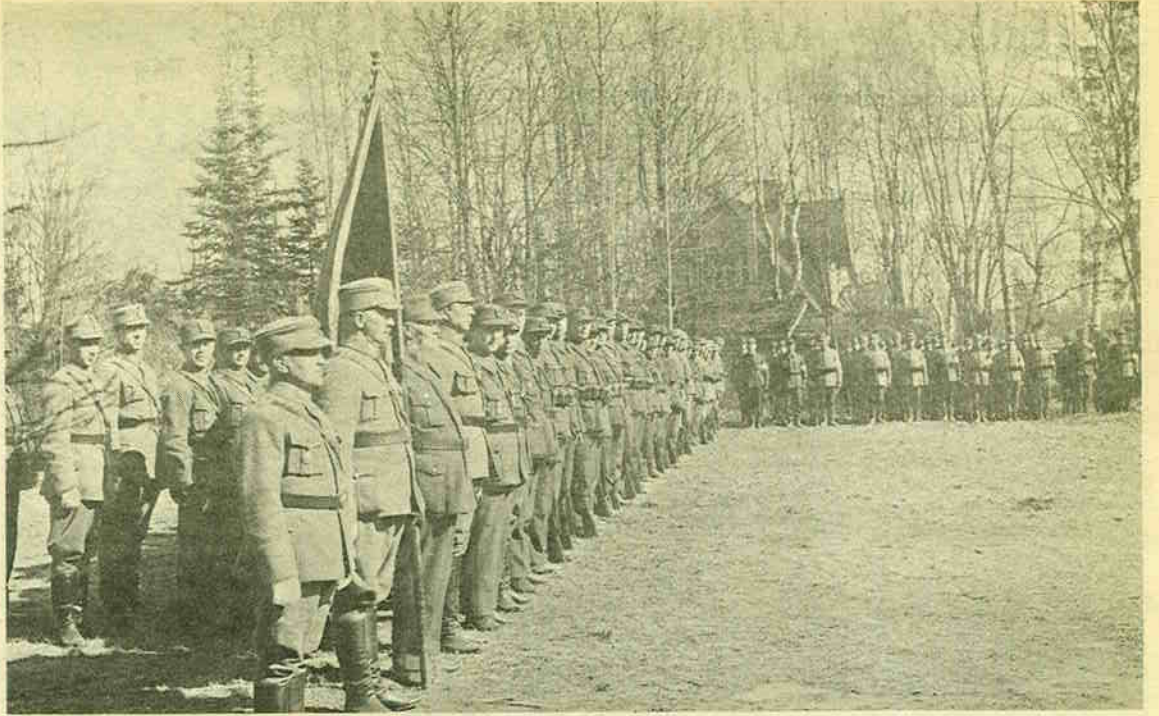
Terijoen kunnalle oli Puolustusvoimien sijoitus kunnan alueelle taloudellisesti hyvin suurtarvoinen asia. Nousihan palkkaa nauttivien henkilöiden lukumäärä noin puoleentoistasataan ja nämä olivat kaikki varmoja veronmaksajia. Toiselle tuhannelle nousevan miehistön päivärahat tulivat myöskin kahviloiden, kauppojen ym. välityksellä paikkakuntalaisten käyttöön. Pesulassa, korjauspajoissa sekä muissa pataljoonan töissä oli huomattava määrä erilaisia työntekijöitä, joiden ansiot sekä verorahat tulivat kaikki paikkakunnan hyväksi. On helppo ymmärtää, miten suuri merkitys joukkojen sijoituksella Terijoelle oli, sillä koko laaja pitäjän alue pääsi maidon ym. hankintojen kautta osalliseksi tästä yhteisestä kakausta. Tyytyväisyys vallitsevaan tilanteeseen olikin yleinen.

Edellä on kosketeltu sotilasrajoituksen vaikutusta paikkakunnan taloudelliseen elämään, mutta vähäisenä ei voida pitää sen osuutta muuhunkaan elämän arvoihin. Urheilu esimerkiksi sai paljon tukea sekä esimerkkinä että voiman lisänä. Yhteiset kilpailut kenttäleisseissä kesällä sekä hiihdossa talvella kasvattivat oikeaa urheiluhenkkeä. Kannaksen poikki hihto muodostui jo perinteelliseksi jokatähtiseksi otteluksi, jossa erijoukkueet ottivat mittaa toisistaan. Tilaisuuksien juhlistajina oli soittokunta kokoava tekijä niin pataljoonan omalla kentällä paraadeissa, kirkossa pidetyissä jumalanpalveluksissa kuin myöskin joukkojen palatessa pitemmittä marssilta. Missä tahansa soittokunta esiintyykään, niin aina sillä oli sankka kuulijajoukko siviiliväkeä nuoria sekä vanhempaa väestöä. Soitonsävelillä oli aina oma tenhovoimansa isänmaallisten laulujen tulkitsijana.

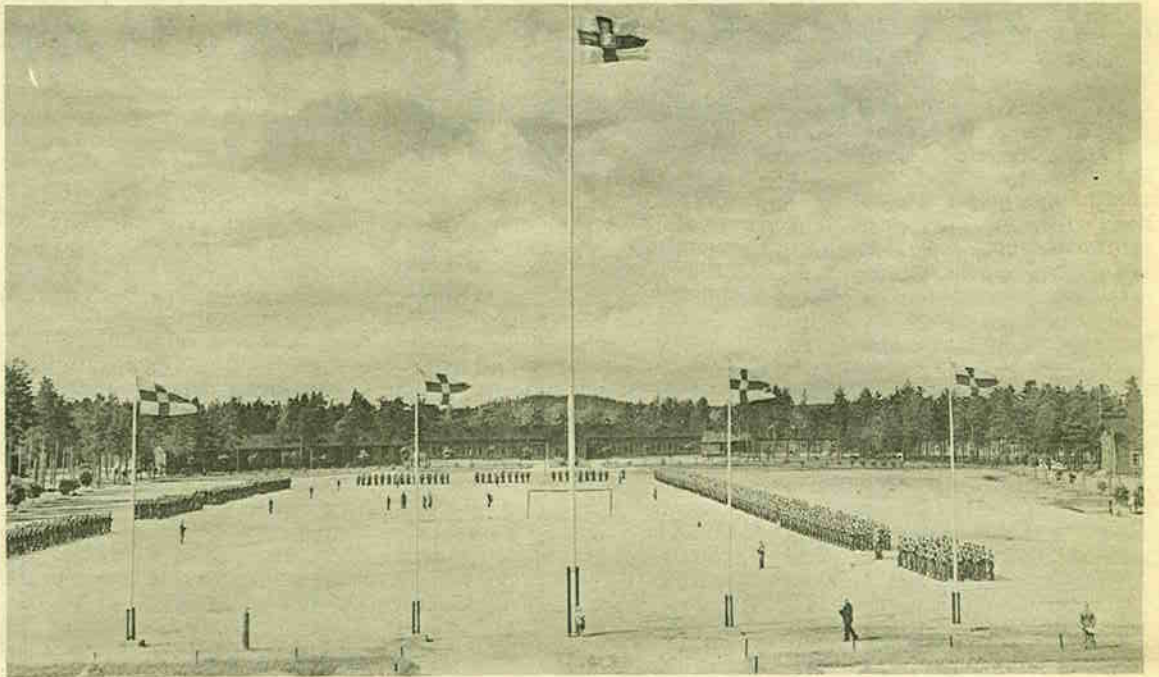
Yhteenvetona on sanottava, että puolustusvoimien joukko-osastojen olo Terijoella koko itsenäisyysajan alusta aina talvisotaan saakka oli arvaamattoman suuri tekijä niin aineellisessa kuin henkissäkin mielessä. Yhteistyössä suojeluskuntien kanssa ne muodostivat vahvan tukimuurin, johon maanpuolustushenki nojautui ja josta nuoret miehet sekä naiset saivat uskoa ja luottamusta kansamme tulevaisuuteen.

Olen selostanut puolustusvoimien Terijoelle sijoituksen merkitystä itse paikkakunnalle. Tasapuolisuuden nimessä on myöskin tarkasteltava, mitä Terijoki merkitsi siellä vuosikymmenien aikana majoittamaan joutuneille asevelvollisille sekä upseereille.

Terijoen uimaranta oli verrattomuudessaan kaikille sen hyväilevissä aalloissa kylpenille, sen au-

Ent. Terijoen sk. Rajalinnan pihalla.

JP 1:n kasarmialuetta.

rinkoisella rannalla lämpimässä hiekassa lepohtaneiden loikeille nuorille sekä vanhemmillekin henkilöille yhtä unohtumatonta elämystä. Ulapan takana näkyvät vahvemman naapurin valtavat linnoitukset herättivät jo pelkällä olemassa olollaan ihmetystä. Naapurin harjoitusammuntojen tykkien jylinä ja lentokoneiden moottorien pauhina loivat ikäänkuin tulevaisuuden varalle tottumusta niiden kuulemiseen. Terijoen kauniit puistot ja niiden varjossa vietetyt leppoiset kesäillat viihdyttivät hyvin sekä ilmensivät sitä kaipausta, mitä nuoret miehet tunsivat omia kotipihojansa muistelllessaan. Terijoen lukuisat huvitilaisuudet tarjosivat mielen virkistystä, joissa tilaisuuksissa moni nuori kohtasi tulevan elämäntoverinsa. Pyöräilyretket pitkin Kannaksen hyviä teitä pitivät yllä kuntoa sekä rei-

pasta mieltä. Varmasti siellä palvelustansa suorittaneet miehet joutuivat usein ajattelemaan, etteivät he suinkaan olleet ikävimpään korpimaastoon eksyneitä.

Upseeristo ja aliupseeristo löysivät paikkakunnalta erilaisia harjastuspaireja, joissa olivat innokkaasti mukana. Kaikkialla he tunsivat olevansa hyväksytyjä. Monet heistä joutuivat mukaan kunnallisiin sekä seurakunnallisiin luottamustehtäviin saavuttaen niissä sellaisen kokemuksen sekä taidon, että pystyivät myöhemmin siviiliin päästyään omalla kotipaikkakunnallaan saamaan jopa johtopaikkajakin vastaavissa tehtävissä. Lukuisille paikkakunnan nuorille miehille avautui tie menestykselliseen elämään. Virkaurallaan hyvin arvostettuja miehiä kasvoi näissä joukko-osastoissa sangen huomattava määrä. Upseereja kohosi kaikkiin arvoasteisiin, kenraaleiksikin lähes kymmenkunta. Aliupseeristo kohosi melkein suurimmaksi osaksi upseerin arvoluokkaan, muutamia majureiksikin. Kokonaisuutena noita oloja ajatellen voidaan hyvällä syyllä sanoa, että se oli myönteisen kehityksen aikaa niin veteraarien kuin paikallistenkin asukkaiden kannalta katsoen.

— A. P : ki.

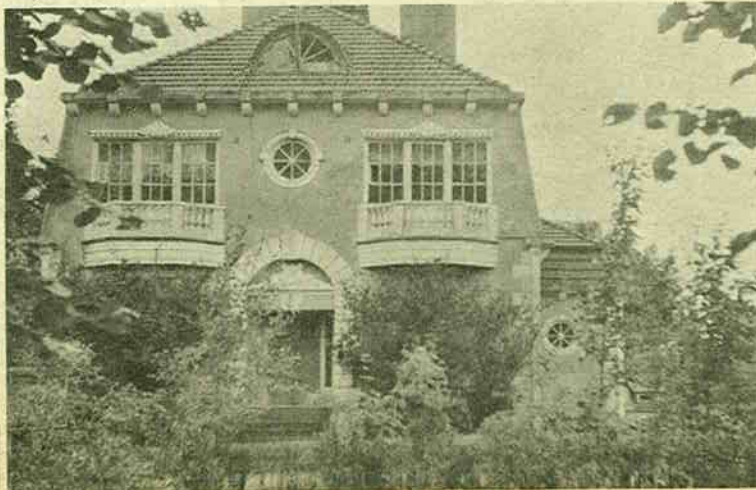
Terijoki

Vuonna 1951 ilmestynyt Terijoki-historiateosta Karjalan paltoilla esitellessään Karjalan silloinen päätoimittaja, kouluneuvos Erkki Paavolainen kirjoitti Terijoen m.m.:

Kaikista menetetyt Karjalan paikallismiestä oli tunnetuin Terijoki. Sen kaiku ulottui tsaarivallan aikana rajojemme yli suunnattoman laajoihin piireihin venäläisten keskuudessa. Muualla maassa asuvien suomalaisten koko Kannaksen tuntemus rajoittui useimmissa tapauksissa tähän Kannaksen kaupungiksi sanottuun kylään, sen erikoislaatuiseen elämään ja kuuluisiksi tulleisiin laulujuhliin. Mutta vasta vuosisatamme toisella vuosikymmenellä, kun raja oli suljettu, alkoi kotimainen matkailuliikenne kansoittaa Terijoen tienot. Se kuva, mikä näistä saatiin, käsitettiin tavallisesti koko Karjalan kannasta esittäväksi. Huvilasta meren rannalla tuli eräänlainen symboli.

Mutta myöskin Kannaksen oman väestön keskuudessa Terijoella oli omalaatuinen asemansa. Sitä pidettiin epävirallisena pääkaupunkina ja sen väestön talouselämän sektori ulottui pitkälle Kannaksen maaseutukyliin saakka. Matka tähän tsaarivallan aikana maallisen elämän koreutta tulvillaan olevaan keskukseen avasi maalaiselle kokonaan uuden, ennen aavistamattoman maailman. Sellaista rikkauden tuomaa loistoa, tuhlailtavaa ylläilyä ja huoletona nautiskelua ei meillä missään koko maassa ole tavattu. Mutta kuten tavallista, kulkevat tällaisen elämän rinnalla syvät varjot. Ja näitä kannakselaiset ja suomalaiset isänmaan ystävät usein huolestuneina katselivat. Minkä kiihkeämmäksi elämisen rytmi täällä »Baabelissa» kävi, minkä suuremmiksi paisuivat muokalaasituksen valtaamat alueet, sen epätoivoisemmalla näytti Kannaksen kohtalo.

Mutta vaikka kannaksen lahea ja kevyt lentohiekka kevyesti leikki

JP 1:n ent. upseerikerho, joka oli myös Kuusisen hallituspalatsina.

TERIJOKI - KANNAKSEN HELMI

Jo kohta vuosisadan vaihteen jälkeen huomasi Pietarin ylimystö ja korkeimmat virkamiehet Karjalan kannaksen sopivaisuuden kesänviettopaikkaksi. Suomen lahden ranta-alueet, kuiva maasto ja kauniit havumetsiköt tarjosivat suuren kaupungin asukkaille terveellisen ja viihtyisän oleskelupaikan kuumien kesän ajaksi.

Pietarin kaupunki on perustettu Nevan suistoon hyvin alavalle suoperäiselle maalle. Sen lähistöllä olevat ranta-alueet ovat mutapohjaisia kaislikkoja. Lähimmät uimakelpoiset rannat löytyvät vasta Systerbeckin lähistöltä. Kannaksen ranta-alueet ovat korkeampia, kiuveampia ja mitä parhaimpia kesäasukukseen. Tällaisena ranta-alue jatkuu vanhalta rajalta aina Koivistolle saakka.

Todettuaan Kannaksen sopivaksi kesänviettopaikkaksi ryhtyivät varakkaat venäläiset ostelemaan sieltä tontteja ja rakentamaan niille huviloita. Rautatien varteen näitä venäläisten omistamia huviloita nousi aina Viipurin liepeille saakka. Eniten niitä kuitenkin pystytettiin Rajajoen ja Vammelsuun välille.

Venäläisten kesävieraisten ansiosta muodostui elämä Kannaksella ja etenkin Terijoella hyvin vilkkaaksi. Maataloustuotteiden kauppa kävi hyvin. Suomalaiset huvilan omistajat saivat sopivasti vuokratuloja, eikä vuokralaisista ollut puutetta. Kirvesmiehillä oli töitä. Myös muita ammattimiehiä tarvittiin.

Junaliikenne Terijoen ja Pietarin välillä oli vilkasta. Useita kymmeniä junia liikennöi päivittäin. Koska autokanta vielä niihin aikoihin

tuulussa ja vaikka syysmyrskyt kohisevine laineineen monasti uhkasivat peittää alleen kaiken elollisen, veden tuhojen samoin kuin lentävien hiekkanien oli taltuttava, kun ne kohtasivat rantaviivasta kauempana olevan suomalaisen petäjän. Täällä ei ollut kovaa kalliota, mutta syvään kotoiseen maaperään juurtuneet petäjät pitivät puolensa. Monasti näytti siltä, että Terijoen seuduilla asuva suomalainen kansa hautaantuu ylivoimaisen venäläisen hyökyaallon alle. Mutta suomalaisen petäjän tavoin tämän äärimmäisenkin ja vaaranalaisimman kannakselaiskolkkan pieni kantavaestö oli laskenut juurensa, tahtonsa ja sydämensä suomalaisen maaperään. Ja näin taisteltiin Terijoella ja sen lähimmässä ympäristössä eräs kaikkein uljaimpia ja omalaatuisimpia suomalaisuuden taisteluita, mitä milloinkaan ja missään sitä ennen taikka sen jälkeenkään on nähty. Tästä suomalaisen sikeyden näytteestä ei ole useinkaan tunnustusta annettu. Tulkoon se nyt, jolloin sen arvo entisestään kirkastuu, sanotuksi.

Niille, jotka näkivät Terijoen sen entisessä tsaarinen venäläisten kulttuurissa loisteessa, oli sen jälkikesä suomalaisen kesäasukuksen sinne siirtymisen jälkeen vain heikko kajakastusta. »Suomen herat», jotka yrittivät näyttellä suurmaailman huoletona keikaria taikka parin viikon lomalla viipyvät konttorineidot eivät kyenneet nostamaan elämää sille suurmaailman tasolle, joka siellä ennen oli vallinnut. Mutta vapaalle mielikuvitukselle tarjosivat nämä ulkonaisesti rappaatuneen kulttuurin jätteenä vapaimman temmellyskentän. Ja yhteen aikaan oli Terijoen Kannas kirjailijoihimme Eldoradona.

Missään koko maassa ei varmastikaan ole puolen vuosisadan rajoihin sisällynyt niin kirjavaa, niin monivivahteista ja rikasta elämää kuin Terijoella. Sielulliset ristiriidat ja vastakohtat eivät missään ole siinä määrin raastaneet ihmisten mieltä kuin täällä. Mutta vaikka suuri osa muun Kannaksen väestöstä pitikin Terijokea, Ranskasta ja Parisista saatua kuvaa käyttäkseni, kevytmielisenä tyttärenään, se sitä rakasti, mutta samalla hemmoitteli ja antoi sille kaikki anteeksi.

oli vähäinen, oli "issikoilla" täys-työllisyys. Parhaimmillaan näitä oli yksistään Terijoella lähes 500.

Rajan sulkeuduttua v. 1918 päättyi nousukausi Kannaksella pitkäsi aikaa. Huvilat jäivät tyhjilleen ja alkoivat hiljalleen rappeutua. Liike-elämä lamaantui. Myös maanviljelys kärsi suuresti menetetyn kuluttajaväestön puuttuessa. Viimeisinä ensimmäistä maailmansotaa edeltäneinä vuosina asui Terijoen pitäjän alueella kesäisin useita kymmeniätuhansia ihmisiä. Rajan sulkeuduttua väheni asukasmäärä huomattavasti. 30-luvulla pitäjän väkiluku oli enää vajaat 7.000 asukasta. Vuonna 1939 ehkä hieman yli 7.000 henkeä.

Rajan sulkeutuminen ei kuitenkaan tyystin lopettanut elämää Terijoella. Maanviljelys elpyi kohta. Metsähakkuut pantiin käyntiin ja puutavaraa lähetettiin lastausstamiin Koivistolle ja Uuraaseen. Vähitellen alkoi myös teollisuutta tulla paikkakunnalle, joka osaltaan tarjosi toimeentulon yhä useammalle henkilölle. Perustettiin työsihoitoloita, hotelleja ja ravintoloita, jotka houkuttelivat kesävieraita sekä läheltä että kaukaa. Kesävieraisten saamisessa Terijoelle on suuri osuus Terijoen Merikylpylän perustamisella. Pikkujäljelleen Terijoki tuli tutuksi kotimaan turisteille ja he omaksuivat sen lomakohteekseen. 30-luvulla muodostui Terijoki jo siksi mieluisaksi lomapaikaksi, että turistit nimittivät sen "Kannaksen Helmeksi".

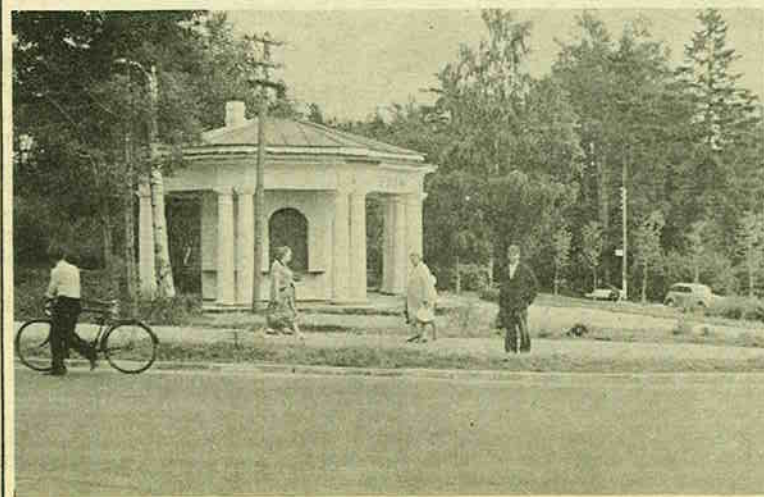
Nykyisin Terijoki - Zelenegorsk - on kaupunki. Kaupungiksi se hyväksyttiin talvisodan alkupäivinä neuvostoliittolaisten viranomaisen toimesta. Se toimi jonkin aikaa Suomen kansanhallituksen hallituskautena, joten Terijoen historiaan liittyy tällainenkin vaihe. Nykyinen Terijoki muistuttaa hyvin paljon tavallista venäläistä pikkukaupunkia. Se ei eroa paljoakaan Systerbeckistä tai Pietarhovista. Pääkatu puu- ja pensasistutuksineen sekä äskettäin rakennettuine taloineen vaikuttaa kovin venäläistyyliseltä.

Asukkaita siellä on huomattavasti enemmän kuin meidän aikana. Vakinaisesti asuvia on yli 16.000 mutta kesäaika siellä asuu yli 30.000 ihmistä. Nykyiset asukkaat ovat muualta Venäjältä siirtyneitä venäläisiä. Syntyperäisiä suomalaisia ei siellä ole, mutta joitakin inkeriläisiä joskus tapaa.

Kaikki säilyneet rakennukset ovat asuutaloja. Kesäisin asutaan myös ulkorakennuksissa. Suuremmat huvilat ovat kesäisin järjestöjen tai teollisuuslaitosten henkilökunnan käytössä.

Terijoki kuuluu Leningradin alueeseen. Sillä on oma sisäinen itsehallinto, mutta ulospäin se kuuluu Systerbeckin piirin alaisuuteen. Kaupungin toimeenpaneva komitea - vastaa meikäläisittäin kunnanhallitusta - toimii entisessä Müserin huvilassa lähellä Merikylpylää.

Terijoella, Kuokkalalla ja Ollilalla on omat miliisiasemansa. Te-

Kultasen Marin terijokelaiselle hyvinkin tutun kioskin paikalle ap- teekin vastapäätä on nykyisin rakennettu tällainen uusi kioskki.

Terijoen Merikylpylän kasino, joka paloi v. 1968.

rijoen miliisiasema toimii entisen poliisilaitoksen rakennuksessa. Pääliikkönä on miliisimajurin arvoinen virkamies. Järjestysmiliisejä lienee parisenkymmentä.

Rakennustoiminta Terijoella on venäläisten valtakaudella ollut varsin vähäistä. Talvisodassa vaurioitunut asemarakennus on korjattu. Tulkoon tässä yhteydessä mainituksi, että Tyrisevän asema on säilynyt entisellään, Terijoen asema on korjattu, kuten jo edellä mainitsin, mutta Kellomäen Kuokkalan ja Ollilan asemarakennukset on pitänyt rakentaa kokonaan uudelleen. Myös Rajajoen asema tuhoutui, eikä sen tilalle ole uutta rakennettu. Nykyiset rajajokelaiset käyttävät Valkeasaaren asemarakennusta, joka sekkin on sodan jälkeen rakennettu uudelleen.

Keskustaan on valmistunut ehkä parisenkymmentä suurta kivitaloa. Hotelli Puistolan vastapäätä olevaan rinteeseen valmistui kolmisen vuotta sitten komea ravintolarakennus. Sammonkadun varrelle on noussut muutamia kivirakennuksia. Ollinpäähän - Toivolan mäelle - valmistui 60-luvulla suuri hotellirakennus, jossa parina kesänä majoitui myös suomalaisia turisteja. Vuosina 1965 ja -66 rakennettiin Rajajoelle Dynin ranta-alueelle kymmenkunta hotellirakennusta. Sinne majoitetaan nykyisin suomalaisia turisteja. Myös Käkösnpäähän, lähelle Akessonin huvilaa, on valmistunut komea hotelli, mutta se ei ole ulkomaalaisien käytössä. Edellä mainittujen kivitalojen lisäksi on pussia omakotitaloja valmistunut Rällälään sekä lähelle Puhtulan radan vaihdetta.

Ennen sotia oli Seurahuoneen puistossa kunnantöimiston takana useita verkkopallokenttiä. Ne olivat silloin vilkkaassa käytössä. Nyt niitä ei enää sillä paikalla ole. Nykyiset terijokelaiset ovat valmistaneet uudet kentät vanhaan Kasinon puistoon lähelle aallonmurtajaa. Paikka on rauhallinen ja muutenkin onnistunut, sillä pelin jälkeen on siitä lyhyt matka mennä uimaan ja pestä hiet Suomen lahden vilpoisessa vedessä.

Terijoen vanha urheilukenttä sijaitti myös Seurahuoneen puistossa. Aikaisempi nimihän tällä puistolla oli Palokunnan puisto. Nykyisin tuon kentän paikalla on komea oleskelupuisto leikkikenttineen ja huvittelulaitteineen.

Suomalaisia turisteja ihmetyttää Terijoella olevien kauppojen ja ravintoloiden vähyys. Varsinaisia ruokatavaliikkeitä on vain muutamia. Yksi niistä on rautatieaseman vastapäätä Pelkosen myllyn paikalla, yksi toimii entisessä Kannaksen Osuusliikkeen toimitalossa, yksi Sorinin laatikkotehtaan rakennuksessa ja neljäs kirjastonhoitaja Aino Toivolan tontille rakennetussa kaupparakennuksessa. Näiden kauppojen lisäksi on ruokatavara saattavana torilla olevasta "rintkasta", joskin sieltä saatava ruokatavara on lähinnä maataloustuotteita, kuten torilla yleensä.

Vaesinaisia ravintoloita on vain kaksi. Toinen on edellä mainittu Hirvi-niminen ravintola vastapäätä Puistola ja toinen rautatieaseman III-luokan odotussalissa toimi va ravintola. Rannalla on muutamia kioskeja, joista saa virvoitusjuomia ja leivonnaisia, mutta ei varsinaisia ruoka-annoksia. Aikaisemmin toimi ravintolana myös Merikylpylä Kasino, mutta rakennus paloi talvella 1968. Koska Terijoella käy paljon leningradilaisia matkajia sekä suomalaisia turisteja, niin ravintolat ovat siksi kansoitettuja, että monesti ei onnistu pääsemään edes sisälle ravintolaan. Muut lähimpänä olevat ravintolat ovat Kuokkalan ravintola, joka on lähellä entistä ranta-kasinoa, Ollilan ravintola Kärhän mäellä ja Dynin ravintola Rajajoella.

Ennen sotia toimi Terijoella 4 kirkkoa. Luterilainen kirkko on pystyssä, joskin torninsa menettäneenä. Se toimii nykyisin elokuvateatterina. Ortodoksinen kirkko on pahoin vaurioitunut ja käsittääkseni se on täysin korjaukselvoton. Sitä käytetään nykyisin viljavarastona. Roomalaiskatolinen kirkko Karjalaisen mäellä on rakenteeltaan ehjä. Lienee nykyisin jonkin

viraston käytössä. Muhamettilaisten kirkko toimi aikoinaan nimismies Blomin talon vieressä olevassa huvilassa. Rakennus on kylä jäljellä, mutta siinä on tehty muutoksia, joten se näyttää oudolta ja vieraalta.

Talvisodan aikana tuhoutui Terijoella useita rakennuksia. Suurinta tuhoa tulipalot ovat tehneet Viertotien varrella olevien talojen kohdalla. Sivussa Viertotiestä olevat rakennukset sensijaan ovat paremmin säilyneet. Koulurakennuksia sota on kohdellut ankarasti. Molemmat yhteiskoulun rakennukset ovat palaneet. Myös kaikki Terijoen kansakoulu tuhoutui sodan aikana. Samoin kävi vanhan rautatieasemarakennuksen.

Liikenneyhteydet Terijoelta Leningradiin ovat hyvät. Rautatie Leningradista Raivolaa on sähköistetty. Junat kulkevat nopeasti ja liikennöi niitä päivittäin yli kaksikymmentä. Kesäisin on laivayhteys Pietarhovin kautta Leningradiin. Lisäksi liikennöivät linja-autot useampaan eri suuntaan, myös Leningradiin.

Päätiet ja tärkeimmät sivutietkin ovat kestopäällystetyt. Uusia teitä on tehty. Terijoelta Petomäen ja Saharovin metsän kautta on nyt ajokuntoinen tie Kellomäelle. Vuosina 1967 - 68 oli rakenteilla uusi maantie Rajajoelta rautatien varalta Ollilaa ja edelleen Kuokkalaan. Tarkoitettu lienee rauhoittaa rantatie yksistään jalankulkijoille ja siirtää kauttakulkuliikenne tälle uudelle tielle. Siitä johtaisivat sitten pistotiet alas rantaan.

Useat turistit ovat tehneet sen havainnon, että Terijoella ei ole teollisuutta. Paikallinen työväestö työskentelee joko Systerbeckissä tai Leningradissa. Matkat he suorittavat junalla.

Äskettäin rakennetut suuret kivitalot on yhdistetty vesi- ja viemäriverkostoon. Vanhoihin pienempiin taloihin ei vesi-johtoja ole vedetty, vaan ne ottavat tarvitsemansa veden eri puolilla olevista vesiposteista.

Terijoen kauniista ranta-alueesta on puhuttu paljon. Niinpä suomalaiset turistit käyvätkin mielellään siihen tutustumassa. Tuskin kukaan pettyy sen nähtyään. Jos ranta oli aikaisemmin kaunis, niin vielä kauniimpi se on nyt. Kauempana ranta-alueelta olevat hiekkakummut on tasoitettu ja siten on aluetta laajennettu mantereelle päin. Laivareittiä ruopattessa on meren pohjasta nostettu hiekka levitetty vesirajaan ja näin on ranta-alue laajennettu myös merelle päin. Ranta-alueen hiekka on

Lentonäytös v. 1932 keräsi Terijoen kyipyraan aallonmurtajan seutuville tuhattamäärin kesävieraista ja paikkakuntalaisia.

puhdas ja se mukavasti leviää kateselijan eteen. Se ikään kuin kutsuu leikottelemaan lämpimälle hiekalle.

Vaikka sikäläisillä asukkailla on nyt käytössään kauneimmat hiekkarannat mitä toivoa saattaa, niin käsittääkseni he eivät osaa antaa sille tarpeeksi arvoa. Meikäläisiä kummeksuttaa se, että Terijoella näkee rehevissä puistoissa enemmän väkeä kuin rannalla. He istuskelevat tai loikoilevat puistojen varjoisissa paikoissa lukien tai joutain muuta puuhaillen. Sillä tavalla he nauttivat kauniista kesästä ja ansaitusta lomastaan. Nuoriso näyttää viihtyvän paremmin rannalla, jossa he rentoutuvat pelamalla pallopelejä tai uimalla.

30 - luvulla valmistui uusi urheilukenttä Pellervonkadun varrelle. Kenttä on siellä vielä nykyin, mutta sen kunto kielii, että ainakaan kenttärheilua ei Terijoella nykyisin kummemmin harrasteta. Juoksuradat ja hyppypaikat olivat kovasti kuoppaisia. Nurmikenttä oli kulunut, joten jalkapalloa siinä lienee pelailtu.

Terijoella ja sen lähiympäristössä näkyy joukkoittain nuorisoa ja lapsia. Sinne on perustettu nuorisoleirejä ja lastenkoteja. Lapset liikkuvat suurissa ryhmässä hoitajensa valvonnan alaisina. Lapset ovat puettuihin yhdennäköisiin asusteisiin ja kulkevat rivistössä ikäluokittain.

Kuten muullakaan Kannaksella ei Terijoellakaan ole havaittavissa maanviljelystä. Sen sijaan siellä täällä näkee suuria puutaimistoja. Näitä taimistoja on mm. Kivennavan tien varrella, Uuden hautausmaan lähistöllä ja Käkösensäällä. Kannaksen ilmasto sekä sopiva maaperä lienevät otolliset tähän tarkoitukseen.

Lääkintähuolto Neuvostoliitossa poikkeaa huomattavasti meikäläisestä. Siellä eivät lääkärit harjoita yksityispraktiikkaa kotonaan, vaan vastaanotot tapahtuvat valtion omistamissa vastaanottotiloissa. Terijoella toimii poliklinikka entisen Kannaksen Osuusliikkeen toimitalon ylimmässä kerroksessa, jonne sisäänkäynti tapahtuu rakennuksen Lattusen talon puoleisesta päästä. Klinikalla työskentelee useita lääkäreitä.

Ennen sotia oli Terijoella kaksi apteekkiä. Korhosen apteekki toimi Seurahuoneen vastapäätä apteekkarin omistamassa rakennuksessa. Silfverbergin apteekki oli sijoittunut lähemmäs asemaa, joten "troppeja" tarvitsevat saivat niitä kylän molemmilta laidoilta. Nykyisin Terijoella toimiva apteekki on Kannaksen Osuusliikkeen vastapäätä olevassa uudessa kivitulos-

Antinkadun varrella oli JP 1:n sairaala. Rakennus on säilynyt ja siinä on nyt Terijoen sairaala. Rakennusta on lisätty suunnilleen

puolella, joten sairaspaiikkoja lienee useita kymmeniä.

Terijoella oli kaksi hautausmaata. Vanhalle hautausmaalle oli Terijoen keskustasta matkaa 6 kilometriä. Uusi oli lähempänä ja sille oli matkaa vain runsaat 2 kilometriä. Ensiksi mainittua ei enää entinen terijokelainenkaan löydä. Kaikki hautausmuistomerkit on poistettu ja hautakummukin ovat ajan mukana tasoittuneet. Vain toinen hautausmaan portin kvipylväistä on paikallaan osoittamassa sitä viimeistä leposijaa, jonne moni terijokelainen oli omaistensa ja ystäviensä saattamana viimeisen matkansa tehnyt. Uusi hautausmaa on myös nykyisten Terijoen asukkaiden käytössä. Vain muutama vanha hautakumpu osoittaa, että siellä lepää omaisiamme tietämättä, että he ovat joutuneet jakamaan viimeisenkin leposijansa vieraan maan ihmisen kanssa.

Kun nyt olen lyhykäisestisesti selostanut näkemyksiäni nykyisestä Terijoesta, lienee paikallaan muutamalla sanalla kertoa matkustamisesta sinne ja oleskelusta siellä, entisellä kotipaikkakunnalla.

Ensimmäistä kertaa itäiseen naapurimaahan matkustava turisti haluaisi mielellään käydä katsomassa kotipaikkaansa ja muitakin haluamiaan kohteita. Jo automaattian aikana hän ehkä haluaisi poiketa matkareitiltä hieman syrjään katsoakseen jotain kiinnostavaa paikkaa. Naapurimme siellä rajan takana on hyvin epäluuloinen

ristien aikeisiin ja haluaa estää heidän "tollailunsa". Esitän tässä muutamia seikkoja, jotka on syytä huomioida itärajan taakse matkattaan.

Huolehdi, että matkapaperisi ovat kunnossa! Älä ota mukaasi asiatomia papereita, kirjeitä, valokuvia y.m.s.! Älä poikkea matkareitiltä! Pysytele mieluummin viisumisi edellyttämällä paikkakunnalla! Älä erehdy vaihtamaan valuuttaa muualla kuin virallisessa vaihtopaikassa! Säilytä vaihtoja ostokuitit paluumatkan tulliselvitystä varten! Älä pyri tuttuuteen paikallisen väestön kanssa! Älä syyllisty tavarain myymiseen! Pidättäydy kaikesta arvostelusta rajan toisella puolella! Kullekin mieluummin ryhmäsi mukana! Älä ota hedelmiä matkaevääksi! Jätä puukoksi kotiin! Ota matkatavaraa vain välttämätön määrä!

Hyvät terijokelaiset ja muutkin kannakselaiset! Olen edellä kertonut näkemyksiäni Terijoesta ja sen muuttumisesta sotia edeltäneestä rauhan ajasta. Nuo neuvot, jotka haluan antaa Kannakselle matkustaville, ovat kokemuksiini perustuvat ja niin ollen myös varteen otettavat. Olen itse liian hyväuskoisena saanut karvaasti kokea sen epäilyksen, mitä viranomaiset rajan takana tuntevat ulkomaalaisia kohtaan. Toivon, että kukaan ei syyttä suotta joutuisi vastaavaan tilanteeseen!

- Pekka Toivola.

VILJO-JUSSI HUKARI:

KELLOMÄEN KESÄMUISTOJA

Se omalaatuinen miljöö, joka oli niin hätkähdyttävän outo ja kuitenkin kiehtova Kellomäen elämäntilassa niin luonnon kuin sen asukkaattensa puolesta, on toistaiseksi »taaksejäänyttä elämää» monele. Luulen, että kaikkien näiden mielestä, jotka siellä elivät vakinaisesti tai sitten vain kesäkuukausina, ei muualla Suomessa riikään paikka vedä vertaa Kannakselle, ja erikoisesti Kellomäelle. Luonto oli lahjoittanut sille vaihtelevan maaston otsoonintuoksuiseen petäjäkankaaseen, hienon hiekkarannan ja rauhan, jota ei kaikissa kylpylä- ja kesävierailukeskuisissa tapaa. Paikkakunnan väestö tuli hyvin toimeen kesävieraitensa kanssa, syntyipä tuttavuuksia Kellomäellä asuvien monien emigranttien ja kesävieraittenkin välillä.

Tavallisesithan kesävieraat vain uivat, paistattavat päivää ja nukkuvat. Seurustelu ja henkiset harrastukset saavat nukkua »kesäuntaan». Kellomäen kesävieraitten laita oli toisin. Eversti Olannin ja johtaja Antti Hirven aloitteesta perustettiin Kellomäelle »kesäteatteri», jonka johdon otti taiteilijalehtori Viljo-Jussi Hukari käsiinsä. »Tukkijoen», »Pohjalaisia», »Tapahtui kaukana»-näytelmät saivat suopean vastaanoton. Kaikki näytelmiin pyrkivät eivät aina mahtuneet Palokunnan saliin, joka oli viesteiden puuhien ja uurastusten tulos. Kesäteatterissa oli vieraitakin esiintyjä. Laulajatar Aili Kettunen—Åström näytteli monena iltana Pohjalaisten Maijan, Viipurin kaupunginteatterin nuoria näyttelijöitä oli useasti mukana ja paikkakunnalle sijoitetusta Pioneeripataljoonasta sai teatteri useita reippaita upseereita ja sotilaita näytelmiinsä. Paikkakuntalaiset olivat tietenkin mukana yhteisessä puuhassa. Kesävieraat päivisin ja paikkakuntalaiset illoin kokoontuivat talkoitten merkeissä tekemään kulisessa ja muuta rekvisiittaa, kun nuorella seurojentalolla ei ollut vielä omia kulisessa eikä kalustoa näyttämölle. Olen usein jälkepäin muistellut sitä innostusta ja hyvää yhteishenkeä, joka leimasi nuo talkot ja näytelmäharjoitukset. Sellaiset taiteilijat kuin kuvanveistäjä Matti Haupt, näyttelijät Marja Penttala, Esko Mannermaa ja Jopi Asikainen kantoivat kortensa yhteiseen kekon. Vielä vuosikymmenien kuluttua kellomäkeläisten »tilintarkastusjuhlien» yhteydessä viriävät »Tukkijoen» laulut »Vielä niitä honkia humisee», »Ompa se rakkaus sukkelaa tauti» ja monet muut Kellomäen muistelojen elähdyttäminä. — Kirjailijatar Elsa Soini sanokin eräässä kirjoituksessaan »Tukkijoen»-näytelmää arvostellessaan pääkaupungin lehdessä: »Harvoin näkee ammattilaisten esiintymisessä niin aitoa

tukkilaisromantiikkaa kuin Kellomäen näyttämöllä. Mutta olihan esiintyjissä Kemijoen tukkijoen aitoja mäntintekijöitä, jotka pioneereina palvelivat paikkakunnalla. Monet muut hahmot olivat aitoja ja uskottavia, luonnollisia kansalaisia, eivät teatteripalkeille trimmattuja ammattinäyttelijöitä. Se antoi oman viehätyksensä ja leiman kansannäyttämölle.» Erikoisesti hän mainitsee monen esiintyjän varman ja luonnollisen liikkeen näyttämöllä sekä laulun reippaat suoritukset.

En malta olla tässä yhteydessä mainitsematta rouva Mäkitä, joka ilman nuotteja ja partituureja pystyi säästämään pianolla kaikki kymmenet näytelmien laulut kiitettävästi, alkoipa esiintyjä laulua miltä korkeudelta ja missä sävellajissa tahansa. Ei sellaisia säästäjiä ole suuremmisakaan teattereissa kaikkialla. — Muistellemme ihailen rouva Mäkitä, joka lie siirtynyt pois joukostamme suureen tuntemattomaan.

Kellomäellä kesänsä viettäneistä mainitsin jo kuvanveistäjä Matti Hauptin, joka monena kesänä siellä loi paljon kaunista ateljeessaan. Violisti Naum Levinin perhe kuuluu kanta-kesäasukkaisiin, samoin pianisti Rakel Steinbock-Levin vietti kesää perheensä kanssa kesähuvillallaan Kellomäellä.

Erikoisesti jäi mieleeni Joutsestä joka lauantai hevosellaan ajava Ilosen emäntä, joka kiersi Kellomäen huviloilla jakamassa antimiaan: tuoretta kotivoita, kermaa, vasikanlihaa, piirakoita, vatruskolita, ohraleipää ym. Emäntä käynnillään pihamaallamme tavallisesti sai saattajikseen tyttärensä, joskus molemmatkin.

Kirjailija Ilmari Kiannolla oli myös pieni kesämökki Kellomäellä, vaikka häntä siellä harvoin kesäisin tapasi, koska Turjanlinna kutsui hänet valoisaan Kainuuseen kesäkuukausiksi.

Erikoisena näköni muistan emigranttien »kavalkadin», kun he vanhanaikaisissa pukimissaan marsivat sunnuntai-illoin postinjoalle. Rouva Permala jakoi postia myöhään iltajunan vielä saavuttua.

Rouva Permala »Pohjalaisten» Kaisa, samoin kuin Saittu (A. Hirvi) saavat vieläkin vanhoja kuvia katsellessa hymyn huulille, niin reheviä he olivat kaksinpelissään. Nuori Antti (Marti) Permala oli kovin uskottava miehekkäine otteineen — myös Maija (Aili Kettunen—Åström) teki Maijasta herkin ja oikeamielisen körttiläistyön. — Muistamme myös Sami Heikkilän.

Vaikka nykyaika onkin osettanut monet ennen kunnioitetut ja hyvät seikat päällelleen, elää kuitenkin maaseudullakin vielä harrastusta näyttämöseen, kiitos nuorisoseurojen. Suurin osa nuorisostamme ei välitä ohjelmista iltamissa, kuten eräs asioita seurannut kertoi. Jos juhlaan on järjestetty puheita, laulu- ja lausuntaesityksiä ja näytelmiä, pysyttelevät nuoret ulkosalla niin kauan, kun ohjelma on suoritettu, vasta yhteen korvia-repivä tanssimusiikki kutsuu heidät sisälle. Rynnistävä nuoriso ei tarvitse muuta kuin tanssia, käsien ja jalkojen sätkytystä. Tässä olemme palanneet primitiivisten niam-niam-neekerien tasolle.

Pian on siirtynyt pois se sukupolvi, jolle Kellomäki sen riennöineen oli niin rakasta ja arvokasta. Uusi nouseva polvi siirtyy nykyaikaan radikaalina, kovana ja kaikkeen tyytymättömänä. He eivät tunne eivätkä haluakaan tuntea sitä ankaraa aikaa, jona sen pian häipyvä sukupolvi taisteli heille vapaan isänmaan. — Ehkäpä nykypolvi pystyy parempaan, mihiin edeltäjänsä. — Tulevaisuus sen näyttää. — Arvelemaan se vain monen jättää.

»Pohjalaisten» koko henkilökunta, edessä oikealla Antti, Maija, Liisa ja vallesmanni (lurta. Kekko), seisomassa Esko Mannermaa.

Viisaan miehen sana:
Turvaa työllisyys
OSTA SUOMALAISTA

TUULI RELJONEN:

Lomanviettäjien paratiisi

Kolmekymmenluvun Kannas oli lomanviettäjien paratiisi kiinnakkohina varsinkin merenranta-alueet, Terijoki, Vammelsuu, Kuokkala, Ollila aina Rajajoen suulle asti.

Kuokkalan silloiset kesät merkisivät minulle paikkaa aurin-gossa.

Tietysti oli myrskyjä ja sadesäitäkin, mutta muistiin haravoituu näin jälkepäin pelkkää päivän-paistetta. Eivät yksin rantavyöhykkeet merkinneet kesänvietä-jille autuuden päiviä, sisämaan kuumuutta hehkuvat kanervanum-met olivat myös sitä. Rappeutu-neet huvilat oli saatu asumiskun-ton, huviloita ostettiin, täysihoi-toita nousi vieriviereen, villiinty-neet puutarhat alkoivat entisellään kukoistaa. Kanta-asukkaiden ah-keruus sai ihmeitä aikaan. Kesä-vieraita tuli tulvimalla.

Jos Kannaksen hiekat vielä olis-ivat omiamme, ei taatusti nyky-Suomi niin tuhansittain kesän mit-taan lentäisi etelän hiekoille. Mut-ta koska tilanne on se, mikä on ja vaikka Ollilan hiekoille etsitty kesäisin vielä nytkin muutamia meikkäläisiä, ymmärrettävistä syistä lomasuuntaus jatkuu muualle — ja rahat virtaavat, etelästä pu-heenollen, epätaloudellisesti omista käsistämme vieraisiin maihin.

Kannas oli jo venäläiseen aikaan ennen vallankumousta sikäläisten taitelijoiden lempipaikkoja, olihan tiet Pietariin lyhyet, matkaa vain nelisenkymmentä kilometriä. Oli myös niitä, jotka asettuivat kiin-teästi Kannaksen asukkaiksi, niin-kuin mm. suuri Ilja Repin Kuok-kalaan, vielä nykyisinkin synnyin-maansa johtavimpia taidenimiä. Myös kirjailijat, taiteilijat, tiede-miehet löysivät rajaseudulta si-jaintinsa joko pitemmäksi tai ly-hyemmäksi aikaa. Pesiytyipä Kuokkalaan myös venäläisten tsaarinvastaisten salaliittolaisten yksi tärkeimmistä keskuksista itse Lenin johtohenkilönä.

Jotakin ainutlaatuisia on Kan-naksen ilmapiirissä, koska siitä omalla ajallamme myös muodostui haluttu ja rakastettu lomakeskus. Kysyin kerran ruotsinmaalaiselta kesänviettäjältä, miksi hän oli niin ihastunut Kuokkalaan. Hän piti sen ilmapiiriä eksoottisena, jännit-tävänä, inspiroivana. Sitä todistaa se, että hänen kodissaan Tukhol-massa vieläkin on Karjalan lippu kunnipaikalla — puolittangossa. Romantikkua, mutta myös kirpeää todellisuutta.

Viipurista vyöryi Terijoelle ja sen lähimaastoihin näyttelijöitä ja kirjailijoita muun väen ohessa, Helsingistä ja muualta Suomesta maalarista ja myös runsaasti kir-jallista väkeä. Kanervan pysäkin lähetyksillä Ilmari Kianto eleli muutaman kesän Antiloopin luo-laksi nimeämässään huvilatönsö. Massiivinen Ernst Lampén nähtiin useina kesinä vaeltelevan Terijoen kujilla ja teillä. Olavi Paavolai-sellahan oli Kivennavalla kotinsa ja sisä-Kannaksen kiinteä asukas oli myös Unto Seppänen, joka siellä sorvaili herkkullisia kuvauk-siaan Kannaksen talonpoikaisasu-jamistosta. He vierailivat usein uintimatkoilla Terijoella. Raivolas-a asui suomenruotsalaisten etu-rivin kirjailijatar, koko Pohjois-maiden modernin runouden pione-neri Edith Södergran, jonka luona Hagar Olsson usein vieraili. Kuok-kalassa piti rouvineen täysihoi-talaa kirjailija Pekka Häkli. Kaikkia Kannakselle juurtuneita taitelijoi-ta on mahdoton muistaa, mutta ei-pä meillä liene keskipolvessa mon-takaan taitelija-kirjailijaa, joka ei olisi ainakin piipahtanut Kan-naksen hiekoilla nahkaansa paah-duttamassa, niin Kivimaat kuin Kurjensaaret, Jurkat ja Tuomet, Pihlajamäet ja Laaksot, Kähärit ja Kojot, Pimiät (Kannaksen alku-asukas hänkin), Oinonet, Jylhät, Krohnit, Cederströmit, Tohkak ja Vehmakset — lyhyesti sanoen: ko-ko keskipolven nimekkäin taiteili-jaedustajisto.

Mielenkiintoisimpia yhdyskuntia ranta-alueella oli Villa Golicken ympärille juurtunut taiteilijapiiri. Huvilayhdyskunta käsitti aikoinaan kolme rakennusta, joista yksi nor-jalaistyylinen hajosi vanhuuttaan. Asumukset sijaitsivat aivan meren tuntumassa Kuokkalassa valtatieen varrella.

Villa Golicken omistivat serkuk-set taidemaalari Sven Grönvall ja Ina Colliander, jotka vuoroksinä vieraineen asuivat siellä. Vieraita kävi runsaasti, paitsi omamaalaisia, Ruotsista asti. Emännöityä hoitelivat tässä levottomassa ja värikkäässä yhdyskunnassa lausun-tataiteilijatar ja esseisti Ragn Ljungdell sekä Heidi Runeberg-Enckell-Parland, Gunnar Björling, Elmer Diktonius, Tito Colliander, Oscar ja Ralf Parland, Rabbe ja Olof Enckell, Lorez von Numers, Eva Wichman — kaikki ruotsinkie-listemme eturivin nimiä — ovat olleet Villa Golicken uskollisia asukkaita. Siellä nähtiin Ruotsista myös Akatemian kuuluisat kirjaili-jat Johannes Edfelt ja Erik Lindegren, useina kesinä myös Ruot-sin Ebbe Linde ja Gunnar Ekelöf. Kaikki he kirjoittivat, käänsivät runoilivat. Johannes Edfeltille oli Kuokkalan kesä erittäin antois-a, siellä syntyi hänen yksi huomati-vimmista runoteoksistaan. Jokai-sella olivat omat luomistapansa. Kuka aamuvarhaisella vaelsi yksi-näisiä rantoja, toinen yömyöhällä kynttilän valossa sorvasi runoja, kolmas rakensi päiväkaudet roma-niaan, neljäs käänsi kynä kuu-mana.

Iltaisin kokoontuttiin lasiveran-nalle ja keskusteltiin aamutunneil-le asti samovaarin ääressä. Kes-kustelut olivat usein kiitkeitä, tai-de ja kirjallisuus poltopisteinä. Rahaa oli niukalti. Kukaan näistä tulevista nimekkäistä ei vielä sil-loin ollut »suuri nimi», ehkä sen-tään jo Diktonius. Elettiin velalla kauppoihin. Odoteltiin postin tuo-

van kirjoituspalkkioita. Kun ei palkkioita kuulunut, nähtiin suo-rastaan nälkää ja sitten kun se tuli, kiireesti ensin kauppoihin ly-hentämään pahimpia velkoja ja sitten, kenties, Kasinolle kallista-maan ryyppyä ja toinen ilon mer-kiksi. Paikkakuntalaisilla oli monesti ihmettelemistä tästä värik-kästä joukosta, mutta hyvin kui-tenkin toimeen tultiin. Todettava on, että Kuokkalalla on ollut mer-kittävä osuutensa Suomen ruotsin-kielisessä kirjallisuudessa.

Oman erikoismainintansa ansait-see Toivo Pekkanen, joka vietti viimeisen Kuokkala-kesänsä Häk-lien täysihoitolassa. Hän teki niin intensiivisesti työtä, että ei pal-jonkaan seurustellut Villa Golickin asukkaiden kanssa. Hän viimeisteli romanian Musta hurmio sekä näy-telmänsä Demoni. Myös hänelle merkitsi Kuokkalan kesä ainutlaa-tuisia elämyksiä. Olen hänestä sekä Villa Golicken yhdyskunnasta niin kuin muustakin Kuokkalan maail-masta, Repineistä, Verasta ja pal-jasjalca-Jurista kirjoittanut yksi-tyiskohtaisemmin viime vuonna il-mestyneessä teoksessani Kannak-sen mosaiikkimaailma.

Kuka voisi unohtaa lämpimiä elokuun iltoja maininkien huoku-essa hiekkajoja vasten, kiiltoma-tojen kimallusta ruohikossa, sirk-kojen sirtystä, tähtien kuvajaisia laguunien tummissa vesissä Kron-stadtin tykkien tuontuostakin jy-ristessä ja sen valonheittäjien pyyhkiessä hiljaisia rantoja!

Ennen kaikkea on ikävä aurin-gon hehkuttamia hiekkarantoja, re-heviä puutarhoja pitsihuviloiden uinussa niiden sylissä.

Ei ole ihme, jos päivä olisi pil-veissä, sanottakoon mitä tahansa ajan käänteistä ja kannanotoista, uuden oppimisesta.

Aurinko ja auringonpimennys. Niin on. Mutta kiitos muistoista Terijoki ja Terijoen seutujen unohtumattomat rantamat.

TERIJOEN SUOMALAINEN YHTEIS-KOULU — TERIJOEN YHTEISLYSEO

Terijokea ja menetettyä Kannas-ta muisteltaessa ei voida sivuut-taa sikäläisen oppikoulun suurta merkitystä. Ulottuihan Terijoen yhteiskoulun vaikutus yli koko ete-lä-Kannaksen, vieläpä Inkerin-maalle ja Pietariin asti — sieltä-kin näet monien suomalaisperhei-den lapset ennen itsenäisyyden ai-kaa kävivät oppikoulunsa Terijoen suomalaisessa yhteiskoulussa.

Viime vuosisadan loppupuoli oli maassamme sivistyselämän voi-makkaan nousun aikaa. Silloin luotiin kansakoululaitos, perustettiin kansanopistoja ja kirjastoja, syn-tyi monenlaisia edistysseuroja jne. Mm. Terijoen (Keskikylän) kansakoulu alkoi toimintansa v. 1882 ja Ollilan koulu Kuokkalassa v. 1895. Nämä olivat myöhemmän Terijoen pitäjän ensimmäiset kou-lut. Erittäin suuri merkitys oli Uu-denkirjon kansanopistolla (v. 1894) koko kaakkaisen rajaväestön henkisenä herättäjänä.

Tällainen henkinen varustautu-minen olikin tarpeen, sillä Venä-jällä oli nousut voimakas pan-slavistinen liike, joka pyrki hukut-tamaan kaikki Venäjän yhteyteen kuuluvat vieraat kansallisuudet slaavilaisuuden mereen. Tässä mielessä oli aloitettu hyökkäyk-set Suomen autonomista asemaa vastaan. Ennen kaikkea oli suoma-laisuus uhattu rajaseudulla muu-taman peninkulman päässä Venä-jän pääkaupungista, alueella, jonka venäläiset kesäisin kansoittivat. Muistettakoon, että esim. Terijoen kylässä oli kesällä 1910 n. 60.000 pietarilaista ja Kuokkalassa, jon-ka asukasmäärä oli n. 2000, oli n. 30.000 kesävierasta.

Paikkakunnan valistunein väestö ymmärsi, että suomalaisuus voi-tiin pelastaa vain sivistystasoa ja kansallistuntoa kohottamalla. Tä-ne oli siis saatava oppikoulu, jota mahdollisimman moni lapsi pääsisi opintielle. Lähimmät opp-ikoulut olivat Viipurissa asti ja vain kaikkein varakkaimmat voivat

marttaa. Tulevaisuus näytti syn-kältä.

Kauan eivät martat jaksaneet olla evakkotaipaleella ilman omaa marttatoimintaa. Tuusulan ja Jär-venpään tulleissa terijokelaisten uudeksi sijoituspaikaksi kerään-tyivät emännät ja tyttäret jälleen kokoukseen syyskuun 16. päivänä 1940 pohtimaan työn aloittamista uusissa oloissa. Konsulentti Man-ja Haltian antamalla siunauksella päätettiin työ aloittaa Uudenmaan Marttapiiriinoton alaisena yhdis-tyksenä. Edellä mainittuna päivänä perustettiin myös Järvenpään Marttakerho, jonka pitkäaikaisena puheenjohtajana toimi emäntä Anna Seppänen. Kerhon nykyinen pu-heenjohtaja on rouva Rauha Kan-nus. Järvenpäässä oloaikana on yh-distyksen pitkäaikaisena puheen-johtajana toiminut emäntä Tyyne Inkinen. Nykyinen puheenjohtaja on rouva Kaija Vehmas. Yhdistyksen toiminta on laajentunut niin, että Haarojoelle on perustettu martta-kerho, jota johtaa emäntä Lyyli Si-piläinen, sekä Nummenkylään marttakerho, jota taas vastaavasti johtaa emäntä Elina Mannermaa.

Toimintaa sävyttävät edelleen periaatteet kotien hyväksi tehtä-västä työstä. Martat toimivat in-nolla kurssien, havaintoesitysten, myyjäisten, retkeilyjen, vierailu-jen ym. muodossa. Kesäinen Teri-joen pitäjänjuhla on jokavuotisena kohteena työohjelmaa laadittaessa. Nykyisen yhdistyksen jäsenistön runگون muodostavat Terijoella toi-mineet ns. siirtomartat. Entisen kotipitäjän alueellahan toimi use-ampia yhdistyksiä, joiden jäsenis-töä on runsaasti mukana toimin-nassa.

Edellä olevat rivit on koottu Te-rijoen Marttayhdistyksen pitkäai-kaisen johtokunnan jäsenen, rouva Hilja Mannermaan kirjoittamasta 50 - vuotishistoriikista.

kustantaa lapsensa sinne. Maa-seudulla ei vielä yleensä oppkou-luja ollut paria poikkeusta lukuun-ottamatta.

Terijoen yhteiskoulun innokkain puuhaaja oli nuori Mikko Uotinen, runoilija ja sytyttävä puhuja, joka itse oli käynyt 4 luokkaa Viipurin reaaliyhteisössä. Ajatus koulun pe-rustamisesta oli tosin herätetty v. 1895 Uudenkirjon laulujuhilla, mutta sortovuosien aikana sen to-teuttaminen ei ollut mahdollista. Kymmenen vuotta myöhemmin suunnitelma virisi jälleen ja kou-lu saatiin perustetuksi v. 1907. Uo-tisen lisäksi toimivat innokkaim-min sen aikaansaamiseksi kaup-pias Esa Mustonen ja tullipäällik-kö A. E. Sahlsten. Kum syyskuun 2. päivänä 1907 pidettiin koulun juhlallinen alkajaisilaisuus, huo-kui kaikista siellä pidetyistä pu-heenvuoroista tietoisuus koulun suomalaiskansallisesta tehtävästä sekä toivomus, että täällä aina heh-kuisi kirkkaana suomalainen hen-ki.

Tämä toivomus toteutui -suoma-lainen henki paloi ja voimistui. Ei sitä lietsottu sanoin tai puhein, vaan se oli ikäänkuin pohjaviree-nä kaikessa. Ennen kaikkea se in-noitti koulun perustajia ja ystäviä ylläpitämään oppilaitosta mitä suurimmassa taloudellisissa vai-keuksissakin, toisinaan ihan sa-tunnaisten avustusten varassa -kouluhan otettiin valtiolle vasta it-senäisyyden aikana (keskikoulu 1919 ja lukio 10 vuotta myöhemmin. Silloin se myös muuttui Terijoen yhteislyseoksi.) Senaattimme oli venäläisvallan loppuaikoina miehi-tetty pääasiassa venäläisillä ja he eivät suinkaan olleet halukkaita tu-kemaan suomalaista oppikoulua aivan "Pietarin porteilla". Rajan läheisyys ja sen takaa vaaniva kan-sallinen uhka vaikuttivat sen, että koulumme oppilaisa vallitsi vank-kumaton isänmaallisuus ja voima-kaas maanpuolustustahto. Myös opettajien, jotka rohkenivat raja-seudulle vakinaisesti asettua, on täytynyt olla saman hengen innoit-tamia. Erityisesti tämä pätee rehtori Martti Salokkaan kohdalla, joka vuodesta 1917 lähtien yhtämittaa johti koulua viisaasti ja tar-mokkaasti aina sodan puhkeami-seen asti ja "vei" sen Lahteen, missä se nyt Kannaksen yhteisly-seona kasvattaa Hämeen nuorisoa. Sekä Terijoella että Lahdessa hä-nen koulunsa on ollut suurimpia ko-ko maassa. Kaikkiaan 45 vuotta rehtori Salokas oli toiminut kou-lun opettajana ja niistä 37 vuotta koulun rehtorina. Me oppilaat ihailimme hänen selkeää suomalaista linjaansa ja hänen mallittista ja ymmärtäväistä suhtautumistaan meihin nuoriin, joiden into joskus liikaakin läikähteli.

Terijoen yhteiskoulussa ehti opiskella vuoteen 1939 tultaessa kaikkiaan 2323 nuorta. Heistä suori-tti 329 ylioppilastutkintaa. Mit-en monille aloille lieneekään tä-mä joukko hajaantunut! Heidän ni-miään vilahdelee silloin tällöin maamme johtavimpienkin joukos-sa. Heidä on korkeina virkamiehi-nä, upseerikunnan ylimmillä por-tailla — suhteellisen suuri osa po-jiista valitsi sotilasuran elämän-tehtäväkseen - taiteilijoina, jotka ovat koko kansan tuttuja, vieläpä tunnettuja maan rajojen ulkopuo-lellakin. Viimeksi mainittujen joukkoon kuuluu ennenkaikkea Kannaksen ja koko evakkokansan mainio kuvaja Unto Seppänen. Useimmille entisille koulutyöille ja -pojille on kohtalo kuitenkin määrännyt vaatimattomamman elämänosan. Mutta olkoopa se mikä tahansa kaikille meille on kou-lu yrittänyt opettaa, että työme koituu isänmaan hyväksi.

Huomattava osa Terijoen yhteis-koulun oppilasta joutui sodissa an-tamaan suurimman uhrin vapauden hintana. Yhteensä 127 koulun kir-joihin merkityistä kaatui vapaus-

TERIJOEN MARTTAYHDISTYKSESTÄ

Terijoella heräsi vuosisadan en-simmäisen kymmenluvun vaihte-essa naisten keskuudessa ajatus marttatoiminnan aloittamisesta. Muualla Suomessahan toimintaa oli ollut jo kymmenen vuoden ajan. Niinpä emäntiä ja tyttäriä kokoon-tui edellä mainittua asiaa toteut-tamaan kesäkuun 8. päivänä 1911 runsaslukuisasti. Opettaja A. Su-tinen avasi perustavan kokouksen ja selosti työn tarkoituksia, joka tu-lisi olemaan kotien henkisen ja ta-loudellisen kunnan kohottamiseen tähtävää toimintaa. Terijoen Marttayhdistyksen toiminnan voi-daan katsoa alkaneen tuosta päi-västä lukien. Opettaja Sutinen toi-mi ansiokkaana puheenjohtajana seuraavat 12 vuotta. Ensimmäise-nä sihteerinä toimi Anni Pelkonen ja rahastonhoitajana Rosa Viini-kainen. Aluksi martat lahjoittivat ompeluseuralle tykötarpeet ja sai-vat näin ollen alkupääoman, joka sitten jatkui ja laajeni. Varat oli suurimmaksi osaksi hankittava juhilla, arpajaisilla, myyjäisillä ja lahjoituksilla. Toiminta oli vil-kasta ja hyvän yhteishengen elä-vöittämää. Kodit avasivat ovensa mielihyvin kokoontumispaikoiksi. Opettaja Sutisen jälkeen toimi pu-heenjohtajana opettaja Lyyli Risto-lainen useita vuosia. Entisistä pu-heenjohtajista mainittakoon vielä rouva Betty Arminen, joka edelleen toimii yhdistyksen rahastonhoita-jana. Vuosikymmeniä hän on ollut tukipylväänä ja kantavana voimana Pitkäaikaisista puheenjohtajista mainittakoon vielä ruustinna Maikki Hämäläinen ja rouva Maik-ki Sipponen, joiden aikana yhdistys laajensi toimintaansa.

Myöhemmin yhdistys sai liittyä Karjalan Marttapiiriinliittoon saa-

den sieltä avustusta neuvojan palk-kausta varten. Niinpä yhdistyksellä oli ylivuotinen neuvoja, joka kul-ki pitäjän alueella toimivissa yh-distyksissä. Neuvojana toimi Anna Mikkolainen, jonka aikana pe-rustettiin lasten kasvatihakerho, joka toimi niin vilkkaasti, että siinä oli vuonna 1932 243 jäsentä. Yh-distys osallistui v. 1932 Viipurin maatalousnäyttelyyn saaden säilykkeilläään I palkinnon. Viipurin Puutarhanäyttelyyn saaden säilykkeillä myöskin I palkinnon. Näitä säilykeitä oli esillä 48 eri-laatua. Marttatyö laajentui vuosien mittaan niin, että yhdistys perusti Tyryseville marttakerhon, jonka puheenjohtajana toimi emäntä Katri Paju sekä Puhtulan kerhon, jon-ka puheenjohtajana toimi L. Him-manen.

Pitkän aikaa oli marttojen mielis-sä kytynyt ajatus oman Marttalan saannista. Viimein ajatus kypsyi niin, että martat ostivat oman kiin-teistön, talon, maineen mantui-neen. Talo käsitti kuusi huonetta ja keittiön sekä ison piharakennuk-sen. Näin toiminta tapahtui oman kurkhirren alla. Myymällä ton-tilta ns. "saksantukkeja" saatiin varoja talon sisustukseen. Talkoo-työllä ja lahjoituksilla saatiinkin Marttala valmiiksi vastaanotta-maan tupaantuliainvieraansa. Työ tapahtui tämän jälkeen Marttala-sa. Kurssit ja myyjäiset oli mu-kava pitää avarissa tiloissa. Sa-moin juhilla oli suuri osuus omas-sa talossa.

Kaikki oli lupavaa ja marttatyön tulevaisuus valoisaa. Lyhytaikai-seksi muodostui kuitenkin työ oman kurkhirren alla. Suuret ja raskaat sotavuodet kohtasivat jokaista

EMIL NIKKANEN: TERIJOKEA MUISTELLEN

Kajoamatta vanhempana historiaan, niin mielenkiintoinen kuin se olisikin, lähdän vuosisadan vaihteesta, eli ajasta, jolloin Terijoen varsinainen kehitys alkoi. — Vanhempi hiistoria käy selvälle Terijokikirjasta ja Vanha Äyräpää teoksesta, jotka molemmat ovat rehtori Ester Kähösen kirjoittamia.

I

Sen jälkeen kun Viipuri - Pietari välinen rautatie v. 1870 avattiin käyttöön, ei yksin Terijoki, vaan kaikki rajakunnat tavalla taikka toisella välittömästi hyötyneet siitä ja elämän tahti voimakkaasti muuttui. Eniten kuitenkin vaikutus kodistui lännä Terijokeer, eli merenranta-asutukseen, joka oli lähin Pietarin kaupunkia ja ehkä maisemansa puolesta kauneimpia seutuja koko Kannaksella.

Ennen rautatieliikenteen alkua ei Terijoki liioin poikennut tavallisesta maalaiskylästä, joskin sillä oli paremmat edellytykset lähimpänä olevana paikkakuntana ansiomahdollisuuksiin ja kaupankäyntiin suurkaupunki Pietarin ja linnoituskaupungin Kronstadtin kanssa, sillä Terijoen kylän keskustasta oli matkaa Pietariin vajaa 50 kilometriä ja meritse Kronstadtin noin 20 kilometriä. Molempiin näihin oli melko vapaa pääsy aina vuoden 1918 kevääseen saakka, jonka jälkeen raja sulkeutui. Sulkeutui hiukasti ja suljettuna pysyi. Vain viralliset elimet puolin ja toisin saivat oikeuden käyntiin tai kauttakulkuun, mutta tavallisia kansalaisia ei ollut enää asiaa naapuriin eikä päinvastoin sieltä tänne.

Terijoen kehitys alkoi melkein välittömästi edellä mainitun rautatien valmistuttua. Alkuaikoina usein pietarilaiset tekivät uteliaisuudessaan rautatiematkoja Kannakselle ja kun rautatiestä merenrantaan oli matkaa useimmissa tapauksissa vain 1 - 2 kilometriä, poikettiin merenrantaan sen ihalle hiekkarannalle ja Suomen lahden aaltoihin ja siitä se sitten alkoi.

Alkoi niin ja oikeastaan siten, että Suomen valtio pani tonttien myyntin alkuun venäläisille jo ennen tämän vuosisadan alkua, joten esim. 1895 tiedetään olleen Terijoen jo lähes sata venäläisten huvila-ym. kiinteistöä, jotka melkein poikkeuksetta olivat kauniita merenranta-asutuksia. Kun sitten v. 1902 isojako oli saatettu loppuun ja tilalliset olivat saaneet omistusoikeuden jo hallinnassaan oleviin tai nomiinsa alueisiin ja tiloihin, ryntäsi ainakin alkuaikoina pietarilainen ylhäisö ja varakas väestö ostamaan itselleen huvila-alueen parhaimmilla paikoilla ja välittämättä siitä mitä se maksoi. Ruplia ei säästetty ja jo silloin myytiin huvilatontteja, ei neliökilometreitä, vaan neliösynttiä, joka käytännössä oli venäläinen mittayksikkö. Myös desjattina (noin 1 ha) ja suurempiakin alueita myytiin suuren rahan houkutuksesta. Alkuaikoina myynnit tapahtuivat pääasiassa rannikkoalueilla tai aivan meren rannoilla. Juuri näillä alueilla olivat maat kuivia hiekkakankaita ja viljelykseen vähemmän sopivia, mutta kesänviettoon erittäin sopivia kangasmaita, enimmäkseen havumetsäisiä ja erittäin terveellisiä asuntoalueita, joita venä-

läiset lääkärit kovasti suosittelivat. Myöhemmässä vaiheessa osivat venäläiset maita melkein kaikilta kunnan alueilta, jopa Rajajoen rantamiltakin, kunhan maa-alue oli vain Suomen puolella. Vastaavaa rakentamista ei Rajajoen toisella puolella liioin ollut.

Ryntäyksestä sitten johtui, että esim. v. 1908 oli tehdyn tilaston mukaan Terijoella ja sen lähiympäristössä eri kylissä peräti 3100 huvilaa ja vuonna 1914, jolloin I:n maailman sodan johdosta uusien huviloiden rakentaminen kokonaan tyrehtyi, oli kuntamme alueella noin 4000 eri suuruisia huvilaa. Moni ehkä ajattelee, miten ulkomaalainen sai omistusoikeuden kiinteistöön Kannaksella. Täytyy muistaa, että aina vuoteen 1918 oli Suomi Venäjän alusmaana, joten vähäiset muodollisuudet riittivät omistusoikeuden saantiin ja maan hallintaan, jolla oli myös oma muu tarkoituksensa samalla.

Erittäin voimakas rakennuskausi alkoi tämän vuosisadan alkupuolella, kuten edellä mainittu tilasto osoittaa. Kun sitten useimmissa tapauksissa rakentajat olivat varakasta väkeä, joista huomattava osa venäläistä ylimystöä, pankkijereja, lääkäreitä, tehtailijoita ym. ei tyydytty pieniin kesähuviloihin, joskin niitäkin joukossa oli. N. s. kesämökkejä, kaikenkokoisia rumiluksia, joita järviemme rannoilla usein näkee, ei liioin Kannaksella ollut. Huvilat olivat yleensä suuria 3:sta 10 huonetta käsittäviä, jopa joukossa suurempiakin. Suurin yksityinen huvila lienee Terijoen kylässä ollut Saha-roffin huvila, joka käsitti 42 huonetta, joukossa useita suuria saleja ja joka myöhemmin oli Terijoen suojeluskunnan käytössä. "Rajalinna" - nimisenä kiinteistönä, harjoitus- ja kurssikeskuksena.

Lukuisissa tapauksissa huviloissa piti olla runsaasti tilaa, sillä varakkaan perheen palveluskuntaan kuului monasti sisäkkö, lastenhoitaja, jopa imettäjäkin, keittäjä, siivooja sekä usein myös pihamies, jolla oli oma pienoisrakennuksensa, jossa perheineen asui. Monasti myös oma kuski hevosineen, sillä autoja ei siihen aikaan vielä ollut. Pikkupoikana tein monasti sen havainnon, että niin sanotuissa paremmissa perheissä herran lähtiesä aamulla asemalle junalle, kuului pihamiehen tehtäviin vetää leveällä luudalla hiekkakäytävä puhtaaksi eikä siinä saanut olla yhtään jälkeä. Tämä vain siitä, miten varakas väki tsaarain aikoina Kannaksella asui ja levitti ympärilleen säälimättä ruplia paikkakuntalaisille sekä Kannakselle kesäksi tulleille sesonkityöläisille.

Kun Kanta - Suomessa voimakkaaimmin huvila- ja kesämökkivillitys alkoi noin 20 vuotta sitten, alkoi se Kannaksella noin 70 vuotta sitten. Huviloista huomattava osa oli rakennettu myös talvikäyttöön sopiviksi, sillä pietarilaiset tulivat aikaisin keväällä, usein jo toukokuun alussa, asuen niin kauan kuin kauniita ilmoja oli, monasti aina syyskuun loppuun saakka. Samoin lukuisat perheet viettivät viikkoja joulun ja pääsiäisyöpyhinä eikä venäläisen paremman perheen avio- puoliso käynyt ansiotyössä, vaan oli lasten ja perheen kanssa maalilla. Perheen päämies sen sijaan lähti aamulla virkaan ja palasi illalla, kuten virkamies ainakin.

Säännöllinen kulkeminen oli vaivatonta, sikäli, että rautatie kulki pituussuunnassa pitäjän halki, asemat olivat lähellä toisiaan eikä juna matkaa Pietariin kestänyt kuin korkeintaan yhden tunnin. Matkustajajunien kulkuvuoroja oli päivittäin kummeniä. Esim. aamuisin lähti asemilta junatunnin sisällä

useita. Samoin iltapäivällä ja illalla Pietarista Kannakselle. Esimerkiksi junalippujen myynti Terijoen asemalla tehdyn laskelman mukaan vuonna 1913 oli Helsingin jälkeen toiseksi suurin. Asemilta taas pika-ajurit välittivät kesävieraita huviloille ja usein myös aamu- ja ilta-ajureita junille. Ajureita oli paljon. Yksistään Terijoen asemalla ja seisontapaikoissa laskettiin olleen 460 pika-ajuria ja koko pitäjän alueella noin 800. Sen lisäksi vielä kuorma-ajurit, jotka hoitivat tavarakuljetukset, kuten polttopuu ym., joten työtä oli kaikille ja ansiot sen mukaiset. Työstä vähän tingittiin, mutta maksuajana "natsaiju" (juomaraha) seurasi kuin luonnostaan.

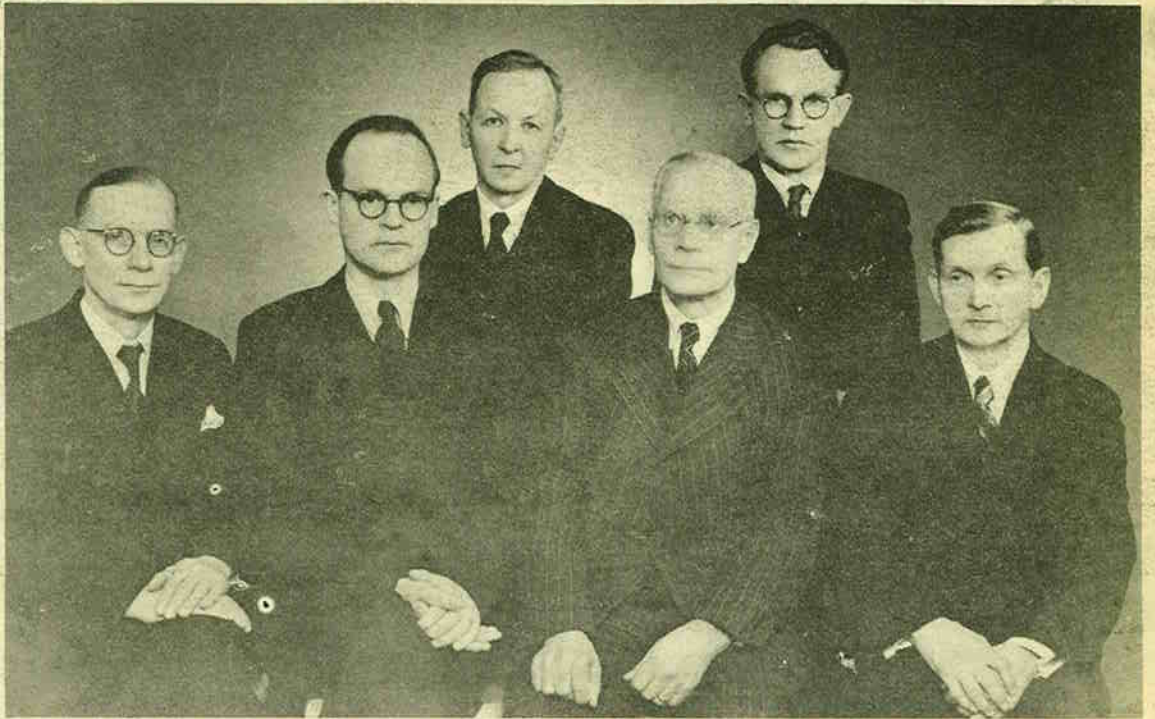
Edellä on tullut mainituksi jo huvilain lukumäärät, - niitä oli paljon -, mutta varsinkin vuosina 1912 - 1914 olisi tarvittu vieläkin enemmän. Sanoittuina vuosina tiedetään olleen Terijoella ja sen ympäristökylissä noin 140.000 kesäasukasta, joten tiloja tarvittiin. Kaikki huvilat olivat käytössä, jopa monin paikoin paikkakuntalaisten asumakelpoiset talousrakennuksetkin menivät vähemmän vaativille kesävuokralle. Kymmenet suuret täysihotellit ja hotellit olivat viimeistä sijaa myöten tupaten täynnä. Täynnä aina vuoden 1914 elokuun alkuun, jolloin I:n maailmansota syttyi. Mitä siitä seurasi, se on ainakin vielä elossa olevalla vanhemmalla väestöllä kylillä hyvin muistissa. - Kaikki ulkomaalaiset lähtivät sen tien ja lähtivät kiireesti, mutta pietarilaisia vielä silloin osa jäi ja huviloita käytettiin vielä sodan aikana sotasairaaloina ym., kunnes v. 1918 lopullinen romahdus tapahtui. Mutta siitä enemmän toisessa yhteydessä.

II

Ensimmäinen osa tavallaan jo päättyi vuoteen 1918.

Kuitenkin, ja koska mielestäni eräitä oleellisia seikkoja jäi siinä mainitsematta, palaan siihen vielä hetkeksi.

Sen aikaiset venäläiset olivat hyvin uskonnollista väkeä. Sitä mm. kuvaa se, että Terijoella useimmissa kylissä oli kr. katol. kirkko. Näitä kirkkoja oli peräti 6 kappaletta. Kun tähän lisätään vielä luterilainen, room. katol., muhamettalainen ja vapaakirkkolaiset, oli kirkkoja kaikkiaan entisessä koti-

Terijoen kunnan hoitokunta, joka toimi kunnan lakkauttamiseen saakka vuoteen 1948. Vasemmalta: Martti Salokas, Kauko Laitinen, Väinö Mutru, Matti Toiviainen, Emil Nikkanen ja Jussi Heiskari.

kunnassamme vielä niin myöhään kuin 1917 yht. 10 kpl.

Sen aikaiset venäläiset elivät vanhan ajanlaskun mukaan, joka tarkoittaa sitä, että he elivät 2 viikkoa meidän ajastamme jäljessä. Kun me luterilaiset vietimme loppiaista, alkoi kreikkalaiskatolilaisille joulun aika, mikä oleellisesti vaikutti myös paikkakunnan oloihin. Samoin pääsiäis- ym. juhlapäivät.

Sellainen väestöpaljous, kuten siitakin olen jo aikaisemmin maininnut, vaati myös runsaasti järjestyksen valvoja. Niinpä Terijoella ja sen ympäristökylissä v. 1914 tiedettiin olleen päällystöneen 70 miestä. Näistä ratsukonstaapeleja 12 miestä. Heistä elää keskuudessamme ainakin Aug. Porvali, Juho ja Mikko Pullinen ja ehkä vielä muitakin.

Eri kansallisuuksiin kuuluvia tiedettiin Terijoella olleen ainakin 30, sillä niin myöhään kuin v. 1922 tehdyn tilaston mukaan oli heitä vielä 27 eri kansallisuutta.

Mikä toi Terijoelle sellaisen kansanpaljouden, sanottakoon vielä, että kaunis luonto, Pietarin kaupungin läheisyys ja se meri. Tyrisevältä Rajajoen suulle oli matkaa noin 24 kilometriä. Tämän hiekkarannan leveys oli 50 - 100 metriin. Siinä oli väljyyttä ja tilaa. Siinä oli riittävästi yhden kunnan osalle merenranta-alueita.

Ehkä on asiallista mainita siitäkin, että kun kuuluisa kullankeltainen hiekkarantamme, josta lukuunottamatta pieniä yhteisiä mantaalikkunnan alueita oli isossa jaossa jäänyt valtion omaisuudeksi, ei varsinaiselle ranta-alueelle saanut kukaan rakentaa, joten hiekkarannat olivat yhteisessä käytössä, eikä missään ollut niin tavallisia kieltotaluja "Yksityisalue, pääsy kielletty". Venäjän puoleisella puolella tiettävästi jatkui hyvää hiekkarantaa vain muutaman kilometrin verran, ns. Tamminiemen saakka, jonka jälkeen ranta muutui hyvin kiviseksi, jolla ei liioin ollut käyttöarvoa, joten houkutus Suomen puoleiselle osalle oli varsin suuri.

Tiettävästi ei myöskään Pietarin kaupungin läheisyydessä ole mitään virkistysalueita eikä puhtaita vesiä, sillä miljoonakaupunki todennäköisesti laskee jätevetensä Suomen lahden pohjukkaan, josta ne jakautuvat lähirannikoille, joten Suomenlahden rannikot, jotka olivat sääilyneet puhtaina ja lienevät

puhtaita vieläkin, saivat valtavan suosion ja käytön.

Lisäksi oli kuntamme alueella muutamia kauniita järviä sekä kirkasvetinen Rajajoki, joka mutkitellen, yli 20 kilometrin pituisena nauhana virtaa valtakunnan pohjois-itärajaa seuraten Haapalasta alkaen aina Rajajoen suuhun, päätyen siellä Suomenlahteen, joten vettä ja luonnonihannoitua oli kuntamme osalle suotu yliin kyllin.

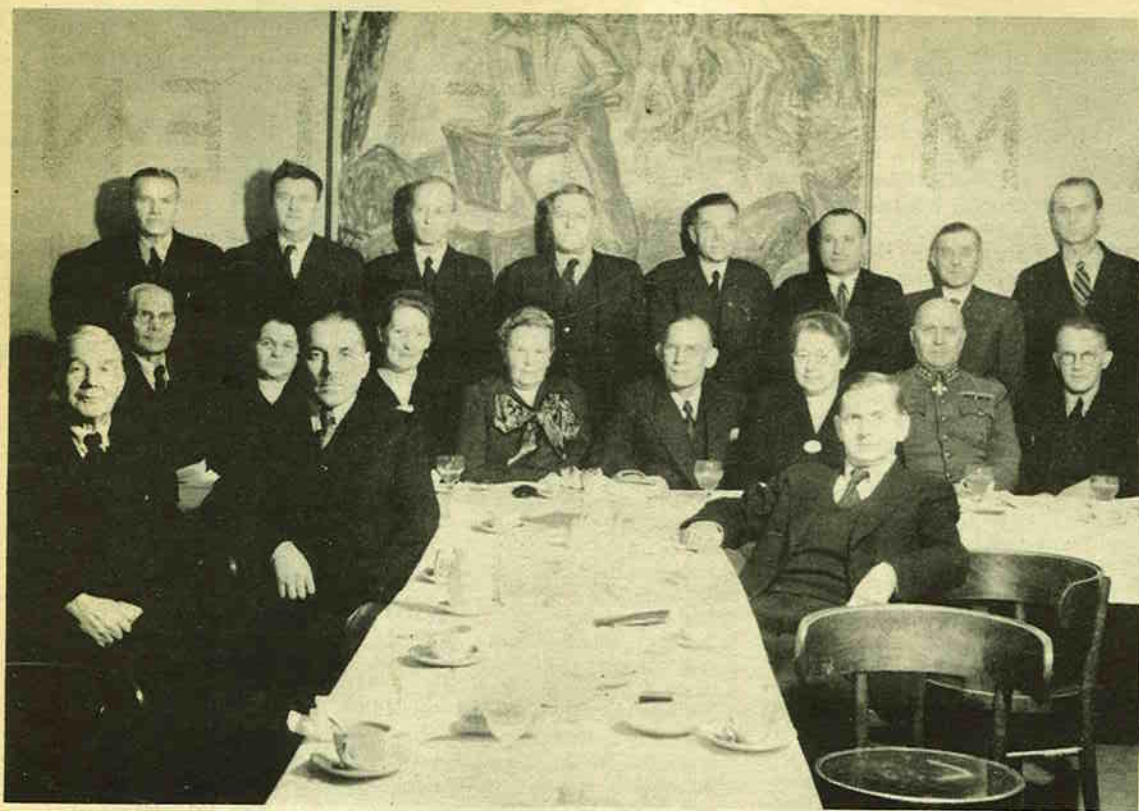
Vapaussodan päättyttyä ja rajan sulkeuduttua, sen jälkeiset alkuvuodet menivät ikäänkuin tunnustellen. Elämän rytmi ja tahti muuttui, muuttui perusteellisesti, mutta harvinaisen nopeasti myös elämä elpyi. Elpymiseen ainakin myös osittain vaikutti se, että Terijoki muodostui varuskunta-alueeksi, sillä paikkakunnalle sijoitettiin Käkisalmen läänin rykmentti. Saman aikaisesti perustettiin myös rajavartiosto, jotka antoivat omalta osaltaan ansiomahdollisuuksia ja palveluspaikkoja kyykkäille nuorille miehille. Rykmentti vaikutti muutenkin elvyttävästi paikkakuntaan sekä toi turvallisuuden tunteen levottomaksi käyneellä raja-alueella.

Kajoamatta enemmälti maanpuolustustyöhön, viittaankin kapt. evp. Antti Paloposen asialliseen kirjotukseen varuskunnasta ym.

Kun valtavana huvilamäärällä, jota ent. kuntamme alueella oli, ei ollut enää entistä käyttöä, alkoi niiden myynti potssiirrettäväksi valtakuntamme eri alueille. Oikeastaan myynnit panivat alkuun sellaiset venäläiset itse, jotka olivat vapaussodan jälkeen jääneet asumaan Terijoelle ja jotka omistivat useampia huviloita. Siihen heillä oli oikeastaan pakottavat syyntäkin, sillä entiset säästöt olivat menneet, kalleudet myyty ja syöty, ja kun ansiotuloja ei enää ollut, pantiin myös huvilat rahaksi.

Näitä huviloita tuotiin yksistään Terijoelta ja se ympäristöstä muualle Suomeen noin 2000 kappaletta. Kuvavaa sikäli, että m. m. Järvenpään noin 200 kpl. Kun Järvenpää tuli terijokelaisten keskeiseksi sijoituspaikaksi, tuotiin huvilat ensin, sen jälkeen lähes 20 vuotta myöhemmin terijokelaisten ja monet heistä asuvat vieläkin entisissä terijokelaisissa huviloissa. Kun suurin osa ulkomaalaisten huviloista jäi hoidotta, katsoi valtio asialliseksi perustaa n. s. Ul-

Ent. Terijoen kunnan hoitokunnan viimeisessä kokouksessa 29. 12. 1948 Järvenpäässä oli läsnä sekä ent. kunnan valtuuston että hoitokunnan jäseniä.

komaalaisten Omaisuiden Viipurin läänin hoitokunnan, joka paikallisten asiainhoitajien avulla luetteloi hoidotta jääneet huvilat. Kattovuo- tojen ja muista syistä huviloiden irtaimisto myytiin vapaaehtoisella huutokaupalla ja ellei 5 vuoden kuluttua omistajaa ilmaantunut eikä valtuutettua hoitajaa, myytiin myös huvilat, poissirrettäväksi tai maineen, jolloin paikkakuntalaiset saivat sopivasti lisämaita entisten pienten tilojensa lisäksi. Myös lukuisat kesävierat innostuivat ostamaan itselleen miellyttävän kesähuvilan, jonka monessa tapauksessa saivat hyvin kohtuullisella hinnalla. Näin syntyi mlwko nopeasti uusi huvilakausi ja 1930-luvulla oli suomalaisten käytössä Terijoella erittäin suuri määrä entisiä venäläisiä huviloita. Näin kesäelämä taas uudelleen alkoi ja nousukausi samalla.

Jo 1930-luvulla ja varsinkin sen jälkeen vuoteen 1939 mennessä oli omien suomalaistemme hallussa Terijoen eri kylissä satoja huviloita. Huomattava määrä helsinkiläisiä ja Viipurin kaupunkilaisia ym. osti kiinteistöjä Terijoelta. Monet kymmenet eläkkeellä olevat muuttivat sinne vakinaisiksi asukkaiksi ja useimmissa tapauksissa juuri sen takia, että kiinteistöt olivat halpoja, veroäyrin hinta hyvin kohtuullinen, luonnonkauniit maisemat ja ne kuuluivat vapaahiekkarannat, jotka houkuttelivat ja sinne tultiin. Tultiin alussa käymään ja sen jälkeen tultiin ja jäätin sinne. Varsin. kesäasukkaita varsinkin viimeisinä kesinä oli erittäin paljon. Samoin viikonloppu viettäjät ja retkeilijät hyvin runsaasti, joten monet kymmenet täysihoidot olivat viimeistä sijaa myöten täynnä. Kuitenkaan sellaista väenpaljoutta, mitä oli Terijoella vuosina 1913-1914 ei Terijoki enää olemassa olonsa aikana saavuttanut. Myös eri alojen liike-elämä kehittyi Terijoella hyvin voimakkaasti, samoin pienteollisuus. Näistä tarkemmin kuitenkin tehtailijain Iisakki Lahtiharjun ja Viljo Kunnaksen kirjoituksissa, sekä maanviljelijä, kunnallismies Sakari Sipiläisen muistelmissa, joten sivuutan ne tässä. (Kirjoitusten seikkaperäisyydestä johtuvan pituuden vuoksi niihin on palattava myöhemmin Karjalan palstoilla).

Kun me ajattelemme nykyä, sen valtavaa kehitystä, nykyisiä kulkuvälineitä niin mikäli Kannas olisi meidän, Terijoki hallussamme, olisi entinen kotikuntamme varmaan kaupunki. Kesäisenä aikana varsinkin suurkaupunki, kuten nykyisin onkin, tai oikeastaan ollut jo vuodesta 1939 lopusta alkaen, jossa olisi varmaan vieläkin

enemmän kesäasukkaita kuin vuosina 1913 - 1914.

Silloin emme osanneet antaa kotikunnallemme sitä arvoa, mikä sille olisi kuulunut. Olemme havainneet sen vasta sen jälkeen kun vuonna 1939 olimme joutuneet sen jättämään.

Kannaksen luonnosta, luonnonihannuudesta ym. ja erittäin Terijoen ta on niin paljon kirjoitettu, että uskoisin sen olevan lukijain tiedossa ja se tulee esiin monissa eri kirjoituksissa.

Evakkoajoista ym. kolmannessa osassa.

Tämän osan loppuun sopinee "Kaipauksen rannoista" sen toinen säe: "Sinne, sinne sinimaille/pilven myötä, aatos juokse, / rantamaille / onnekkaille, / suuren, kauniin meren luokse.

III

Terijokelaisten viimeinen kesä entisellä kotiseudullaan v. 1939 oli erittäin lämmin, kaunis, satoisa ja hyvin lupauksia ja tuloksia antava. Kuitenkin jo silloin oli Euroopassa hyvin levotonta ja myrsky uhkasi myös välittömästi Suomea. Tapahumat kehittyivät erittäin nopeasti ja yleistilanne päivä päivältä vain paheni. Paheni siihen pisteeseen, että lokakuun 6. päivänä alkoi reserviläisten kutsunta Y-H:n palvelukseen ja ylimääräinen kertausharjoitus välittömästi "Siellä jossakin".

Siviiliväestön evakuointi aloitettiin Terijoella jo niin aikaisin kuin lokakuun 12. päivänä. Välittömästi siirrettiin myös karja kauemaksi rajakylästä ensiksi Uudellekirkolle ja myöhemmin kauemmas muualle Kanta - Suomeen, joten varsinkin rajakylät jäivät elottomiksi ja pimeiksi, joka vaikutti masentavasti myös niihin miehiin ja naisiin, jotka saivat kunnan jäädä kotiseutuaan puolustamaan.

Terijokelaisten pääsiirtopaikaksi oli jo ennakkolta määrätty Heinolan kaupunki, josta edelleen tapahtui siirtoja Mikkelin läänin eteläisiin kuntiin.

Se vähäinen joukko, joka lokakuun evakuoinnin jälkeen sai oikeuden jäädä Terijoelle hoitamaan erilaisia kunnallisia ym. asioita Keski-kylässä Terijoella, siirrettiin sodan sytyttyä Mäntyhärjulle ja kunnantöimistön arkisto ainakin osittain jo sitä ennen Pertunmaalle.

Niin kunnan kuin myöskin seurakunnan toiminta kotikunnassa arvaamatta lakkasi ja tehtäviä hoitamaan sekä yhteyttä kuntalaisiin pitämään jäi kuin itseohjeutetusti vanhempi polvi, kuten kunnallislautak. puheenjohtaja Matti Toivi-

ainen, kunnallislautak. jäsenet Paavo Mentu ja Antti Kostiainen, valtuuston puheenj. Martti Salokas, rovasti Väinö Mutru ja terveys-sisar Hilja Saari ym.

Myöhemmin, talvisodan loputtua, siirrettiin Pertunmaalta arkisto Heinolan kaupunkiin, jossa toiminta hiljalleen alkoi. 12. päivänä hukuuta 1940 asepalveluksesta vapautuneena allekirjoittanut otettiin juoksevia asioita hoitamaan ja kohta sen jälkeen myös kunnankirjuri Kauko Laitinen vapautui reservipalveluksesta. Hän välittömästi ryhtyi hoitamaan entisiä tehtäviään kunnankirjurina.

Heinolassa ei kuitenkaan pitkään viivytty, sillä jo syyskesällä 1940 siirtyi kunnantöimistö silloiseen Järvenpään kylään, josta myöhemmin muodostui Järvenpään kaupala. Niin Järvenpään kauppalaan kuin myöskin Järvenpään kaupungin kehitykseen ja sen syntyyn ovat lukuisat terijokelaisten antaneet oman voimakkaan panoksensa.

Terijokelaisten uusiksi sijoitus-kunniksi määrättiin Uudenmaan läänin muutamia kunnat, joista mainittakoon Tuusula, Mäntsälä, Hyvinkää, Kerava, Pukkila, Pornainen ym., pääsiirtopaikaksi Järvenpää. Myöhemmin vielä ruotsalaisalueelta Karjaan kaupala, Pohjan ja Tenholan kunnat sekä eräitä rannikkoalueita kalastajaväestöä varten. - Kun olosuhteet olivat muuttuneet eikä takaisin paluusta ollut silloin tietoa, kesällä v. 1940 kaikkien lautakuntien toiminta ja valtuudet lakkautettiin, määräsi sisäasiainministeriö entisen Terijoen kunnan asioita hoitamaan Terijoenkunnan hoitokunnan. Hoitokunnan puheenjohtajaksi määrättiin rehtori Martti Salokas sekä hoitokunnan muiksi jäseniksi Matti Toiviainen, Väinö Mutru, Antti Kostiainen ja Hilja Saari. Myöhemmin ja melkein välittömästi vielä Kauko Laitinen ja Emil Nikkanen, jotka viimeksi mainittu määrätty hoitokunta palkkasi hoitamaan ja selvittämään sitä asia-ruuhkaa, joka oli sodan aikana ja sen jälkeen päässyt syntymään. Hoitokunta onnistui saamaan Järvenpään Kauppa Oy:ltä sen verran toimistotiloja, että niihin voitiin sijoittaa Terijoen kunnan ja seurakunnan asioiden hoitajat. Tehtäviä oli erittäin paljon ja hyvin moninaisia. Mainittakoon niistä tärkeimmät: yleisneuvonta, asunonjen hankkiminen, erilaiset järjestelyt, korvauskysymys, korvausanomusten teko, maansaantiasiat, yhteyden pito entisiin kotikuntalaisiin eri sijoituspaikoissa ym.

Parhaiten yhteyden pidosta ja hengellisestä puolesta piti huolen edesmenneet rovasti Väinö Mutru,

joka voimaansa säästämättä teki enten työtä siirtoväen hyväksi ja tasoihi mielialoja erittäin taitavasti vaikeimmissakin tapauksissa ja olosuhteissa, jonka terijokelaisten tulevat aina kiitollisin mielin muistamaan.

Varsinkin alkuaikoina entisten kuntalaistemme mielialat olivat erittäin synkät, jopa joissain tapauksissa toivottomat. Kuitenkin karjalaisten joustavan ja valoisan luonteen ansiosta uskottiin tulevaisuuteen eikä mitään katastrofia päässyt syntymään.

Kun terijokelaisten siirto Mikkelin läänistä Uudenmaan läänin oli suoritettu ja ehditty asua ja toimia Järvenpäässä ja sen ympäristökunnissa lähes vuoden, alkoi 18. 6. 1941 uusi liikekannallepano. On ehkä syytä mainita, että terijokelaisten miehet yleensä olivat saaneet jalkaväki koulutuksen tai palvelleet jääkärijoukoissa. Nyt heistä huomattavan paljon joutui tykistöjoukkoihin, koska Tuusula oli aikanaan määrätty tykistökoetusalueeksi. Tämä oli raskaan talvisodan jälkeä oikeastaan eduksi meille, sillä tappiot tykistöjoukoissa ovat yleensä pienemmät. Terijokelaisten tappiot molemmissa sodissa olivat kuitenkin harvinaisen suuret, sillä huomattavan suuri osa heistä palveli jatkosodassa jalkaväessä ja etulinjajoukoissa.

Myös kunnanvirkaillijat (Laitinen ja Nikkanen) joutuivat uudelleen asepalvelukseen, etulinjajoukkoihin, joten toistamiseen kunnan kuin myöskin seurakunnan asiainhoito ja tehtävät jäivät vanhempien eli aikaisemmin määrätyn hoitokunnan tehtäviksi ja luottamusmiesten hoitoon. Jatkosota alkoi äkkärvämmä ja rajusti sekä meille myönteisesti. Jo syyskuun alkupuolella oli Terijoki kokonaan meikäläisten hallussa. Sitä ennen eli elokuussa v. 1941 määrättiin Terijoellekin kunnanesikunta, vaikka kotikuntamme oli kokonaan sotatoimialueella ja sellaisena pysyi aina toiseen alueluovutukseen saakka. Kunnanesikuntaan, joka toimi sotilashallinnon alaisena virastona, määrättiin kunnanjohtajaksi Kauko Laitinen, joka vapautettiin taistelujoukoista tähän tehtävään. Hoitokunnan toimipaikaksi jäi edelleen Järvenpää, joten terijokelaisten asioita jouduttiin hoitamaan kahdessa eri paikassa. Kunnanesikuntaan tulivat vielä Kalle Perhola, kansanhuollon johtajaksi, Eino Lipponen maatalousasiain ym. hoitoon ja tarpeellinen henkilökunta sekä myöhemmin vielä Sakari Sipiläinen ja rintama joukoista kesällä v. 1942 vapautuneena allekirjoittanut. Hoitokunnan edustajana kunnanesikunnassa oli rovasti Väinö Mutru alusta loppuun saakka.

Ryntäys Terijoelle oli valtava, pyrkijöitä oli jo heti alussa ainakin 2000 henkeä. Heitä päästettiin vain noin 150. Kunnanesikunta ja toimihenkilöt mukana luettuna oli Terijoella korkeimmillaan väkeä 172 henkeä. Etusijan saivat Puhtulan kyläläiset, jotka olivat melkein kaikki päässeet entisille kotitiloilleen, osa Käkösenväen väestöä pieni ryhmä Tyrisevän väestöä ja kuin varkaan 3 perhettä laskettiin myös Haapalan kylään (Pulliselle). Elämä ei ollut helppoa Terijoella tykistötulen ja rajoitetun toiminnan takia.

Terijoella oleva väestö oli kuitenkin tyytyväinen ja onnellinen siitä, että oli päässyt kotiin ja tilojaan hoitamaan, sillä melkein kokonaan oli väestö maatalousväkeä ja heidän perheitään. Ne taas, jotka odottivat pääsyä Terijoelle, purkivat kiukkunsa hoitokunnalle ja kirjoittivat syyt siihen, miksi heitä ei päästetä entiselle kotiseudulle, koska sinne on päässyt muitakin. Oli suuri onni, ettei väestöä päästetty Terijoelle enempää kuin sot. hallintoesik. oli vuoden 1941 loppupuolella ja jonkin verran vielä 1942 alussa myöntänyt paluulupia. Saman kannan oli myös kesällä 1942 ottanut paikallinen kunnanesikunta huomattuaan sodan pitkäkestyvän ja tilanteen epävarmuuden

varsinkin sotatoimialueella, jossa ankariakin kahakointia alkoi ajotain etulinjassa sattua. Noin 2 1/2 vuoden kuluttua siitä, kun terijokelaisten tulivat kotikyliinsä, tilanne varsinkin vuoden 1944 alkupuolella tuntuvasti paheni. Sitä seurasi kesäkuun 10. päivänä kiireellinen evakuointi ja niin tehdyt työt ja parannukset tiloilla oli kiireesti jätettävä.

Onneksi terijokelaisten onnistuivat pelastumaan viime tingassa, myös karja saatiin pelastetuksi ja osittain irtaimistoakin, mutta kaikki raskas kalusto ja huonekalut jäivät vihollisen saaliksi. Henkilötappioita oli siviiliväestön keskuudessa vain yksi, 15-vuotias koululainen Kaija Nikkanen sai surmansa paluumatkalla Simolan suuressa lentopommituksessa.

Tulkoon vielä mainituksi, että jatkosodan aikana oltiin luottavaisia ja varmoja siitä, että kotiseutu meillä pysyy eikä sen menettämiseen oltu varauduttu. Sitä osoittaa myös se, että jatkosodan aikana kaatuneet sankarivainajat tuotiin sot. hallinnon luvalla Terijoelle haudattaviksi. Osa myös jo talvisodan sankarivainajista siirrettiin valtakunnan nykyiseltä alueelta Terijoen kirkkopuiston sankarihautaan. Sinne kertyi yhteensä 75 miestä kaatuneina. Siunauksen toimitti säännöllisesti rovasti Väinö Mutru. Viimeinen siunaustilaisuus oli niin myöhään kuin toukokuun alkupuolella v. 1944, jolloin myös kirkkopuiston hautausalueen siunaus toimitettiin. Senkin toimituksen suoritti rovasti Väinö Mutru, mutta siviiliväestöä ei enää paikalle laskettu kuin muutama kunnanesikunnan toimihenkilö.

Kunnanpäällikönä toimivat alussa Kauko Laitinen, Sakari Sipiläinen ja viimeisenä Emil Nikkanen.

Kunnanesikunnan toiminta Järvenpäässä loppui ja kun arkisto oli luovutettu sot. hall. esikuntaan Savonlinnaan, siirrettiin jäljellä olevat tehtävät Terijoen kunnan hoitokunnalle. Hoitokunnan toiminta jatkui Järvenpäässä entistä tiiviimpänä. Tilanne oli entisestäkin pahentunut, puutetta oli kaikesta. Edelleen samat kysymykset: korvauskysymys, maansaanti, asunto-olot, koulutus, työpaikat ym. Henkinen paine oli kova ja tilanne entistä sekavampi. Kaikki kuitenkin päättyi aikanaan ja hoitokunnat lakkautettiin 31. 12. 1948, seurakunnat vuotta myöhemmin. Kunnat ja seurakunnat eivät saaneet luovutetulla alueella menettämästään omaisuudesta mitään korvausta. Kun Terijoen kunnan asiat oli selvitetty ja arkisto järjestetty luovutettu Maakunta-arkistoon sekä kunnan jäljellä olevat varat yli 6 miljoonaa vanhaa markkaa luovutettu sisäasiainministeriölle, heräsi siirtokuntien keskuudessa ajatus oman kunta-säätiön perustamisesta, joka tulisi pitämään yhteyttä entisiin kuntalaisiinsa ja saadakseen käyttöä jäännösvaransa m. m. opintoavustuksiin ym. Hoitokunnan anomukseen sisäasiainministeriö suostui kuitenkin ehdolla, ettei säätiön nimenä sallita käyttää entisen kotikuntansa nimeä.

Edellä sanotun johdosta säätiön nimeksi Terijoen tilalle ehdotimme Teri-Säätiö, josta kyseenantami johtuu. Teri-Säätiön toiminta sääntöjen vahvistamisen jälkeen alkoi vuoden 1949 alussa ja sen peruspääomaksi saimme takaisin ministeriölle vuoden 1948 lopussa tilittämämme 4.000.000 vmk.

Sen jälkeen on säätiö eri aikoina saanut tähän mennessä 24 eri suurista lahjoitusta.

Säilyköön entisen kotikuntamme muisto meillä pyhänä ja kunnatorttakaana velvoitteena ja kannustavana perintönä tuleville sukupolville.

Hyvä ystävä on paremp lan-
kuo. (Kannas)

Parempi reppu reessä kuin tut-
tava tiessä. (Kannas)

Terijoen maataloudesta

Terijoen kunnan aloittaneen toimintansa itsenäisenä kuntana 1911 kuului siihen ainoastaan Terijoen kylä, pinta-alaan 46 neliökilometriä ja 3,687 asukasta. Kuuden eri vuosina tapahtuneen liitoksen jälkeen oli kunnan pinta-ala kasvanut 123 neliökilometriksi ja v. 1939 oli asukasluvuksi 7.199 henkeä.

Terijoki oli ennen Suomen itsenäistymistä varmaan vilkkain ja tiheimmin asuttu huvila- ja kesäviettäpaikka maassamme. Pietarin suurkaupungin läheisyys ja hyvät liikenneyhteydet rautateitse sinne sekä 24 kilometriä pitkä ihana hiekkaranta olivat yhdessä saaneet aikaan paikkakunnan kehittymisen suositukseksi kesäviettäpaikaksi. Eisiis ollut mitään ihmeellistä, että maanviljelyksen osuus Terijoen talouselämässä muodostui vähäiseksi. Oli muitakin tekijöitä maatalouden heikkoon asemaan pitäjässä. Yksi sellainen tekijä oli eräiden seutujen sopimattomuus maaperänsä puolesta maatalouden harjoittamiseen. Tällaisia alueita olivat esimerkiksi Kellomäki ja Tyynin lentoheikkaharjut, jotka kuivan hiekkamaansa takia sopivat vain metsänkasvuun ja huvilatoiteiksi. Toinen epäedullinen tekijä oli tilojen pirstoutuminen liian pieniksi kannattavan maataloudenharjoittamiseen. Kun alunperin isossajaossa muodostettiin liian pieniä tiloja, jotka usein perillisten kesken jaettiin, oli seurauksena lukematon määrä todellisia kääpiötiloja, joilla kannattavan maatalouden harjoittaminen oli kyseenalaista.

Vilkas huvila-asutus ei ollut maataloudelle yksinomaan kielteinen, vaan se tavallaan auttoi maatalouden asemaa Terijoella. Kun pientiloilla kannattava viljanviljely olisi ollut melkein toivotonta, tarjosi suuri ja ostokykyinen kuluttajakunta varsin hyvät mahdollisuudet kannattavan lypsakarjan hoidolle. Kun vielä otetaan huomioon, että venäläiset halusivat maidon lypsylämpöisenä ja olivat valmiit maksamaan lypsylämpöisestä maidosta jopa 50 prosenttia korkeamman hinnan kuin jäädytetystä maidosta, vaikutti se ratkaisevasti karjanhoidon kannattavuuteen. Edellämaintuista seikoista johdettua muodostui lypsakarjan hoito kannattavaksi yritykseksi varsinaisen maatalouden ulkopuolella. Kuokkalassa tullivartija Otto Ripatti harjoitti verrattain laajaa karjanhoitoa, korkeimmillaan hänellä oli 20 lypsylehmää, vaikka hänen asuntonsa ja karjarakennuksensa olivat pienellä vuokratontilla. Kun kaikki korsirehutiin tällaisessa karjataloudessa oli tuotava rautateitse muualta, alkoi hän suunnitella rehun tuottamista omalla paikkakunnalla. V. 1913 hän osti metsäalueen ja raivasi jo samana kesänä 2,5 hehtaaria peltoa. Samaa tahtia hän jatkoi edelleen, eroten tulin palveluksesta 1916. Tämä sitkeä raivaaja jatkoi maiden ostoa ja raivausta vuoteen 1938, jolloin luovutti tilan pojilleen. Kaikkiaan oli hän ehtinyt raivata peltoa noin 45 hehtaaria. Vaikka maatalous huvila-asutuksen loistoaikana merkitsikin Terijoen talouselämässä varsin vaatimatonta osaa, ei se ollut pystynyt vieroittamaan talonpoikaisväestöä peritystä ammatistaan, vaan oli edelleen useita maatalouteen uskovia viljelijöitä pitäjässä. Parhaana todistuksena tästä olivat jo huvila-aikana perustetut Terijoen ja Kuokkalan maamiesseurat, jotka toimivat sekä aatteellisina yhdistyksinä että käytännön avustajina maanviljelijäväestön keskuudessa.

Yhteyden Pietarin suurkaupunkiin katkettua ja huvila-asutuksen menetettyä merkityksensä elinkeinona 1918 oli pakko etsiä uusia elämisen mahdollisuuksia Terijoella. Maataomistavan väestön oli entistä tarmokkaammin turvaututtava maanviljelykseen ja kun

viljelysalat olivat pienet, oli niitä ryhdyttävä laajentamaan ja tuotantoa monipuolistamaan. Uudisraivaustoiminta saavuttikin heti itsenäisyyden aamunkoitossa laajat mittasuhteet. Tässä oli molemmilla maamiesseuroilla tärkeä tehtävä suunnitelmien laadinnassa, työn kunnollisen suorituksen valvonnassa ja uutisraivauspalkkioiden hakemisen avustamisessa. Niinpä Terijoen ja Kuokkalan maamiesseuroilla oli yhteinen neuvoja vuodesta 1925 lähtien talvisodan alkuun asti. Tätä neuvojan vakansia ehti hoitaa viisi eri henkilöä, viimeinen ja pitkäaikaisin oli maatalousteknikko Eino Lipponen.

Paitsi uutisraivauksen suunnittelu ja valvontatehtäviä oli seuroilla lukuisia muita tärkeitä tehtäviä, joista mainittakoon karjanhoitokurssit Terijoella ja Kuokkalassa, esitelmätilaisuudet, lukuisat retkeilyt näyttelyihin ja mallitiloille, monet erilaiset kilpailut ja koeviljelykset. Erikoisen suuritöisiä ja vaativia olivat näyttelyiden järjestäminen omassa pitäjässä. Ensimmäisen maatalousnäyttelyn järjesti Kuokkalan maamiesseura jo 1918 syksyllä Ollilan asemalla tyhjäksi jääneessä hotellissa. Terijoen maamiesseuran ensimmäinen näyttely oli 1926. Ymmärrettävistä syistä nämä ensimmäiset näyttelyt olivat varsin vaatimattomia. Näyttely Terijoella oli useina osastoineen jo varsin kunnioitettava saavutus. Viimeisenä rauhan syksynä 1939 Terijoen keskiyön kansakoululla ollut puutarhanäyttely oli jo useissa luokissa kilpailuineen osastoineen varsin mittava ja hyväntasoinen, antaen hyvän kuvan viljelysten tasosta.

Karjatalouden kehittämiseksi toimi pitäjässä tarkastusyhdistys ja sonniosuuskunnat Terijoella, Kuokkalassa ja Haapalassa. Paitsi näitä Viipurin läänin maanviljelysseuran ohjauksessa toimivia maataloudellisia järjestöjä ulotti Maatalouden rajaseutuominta neuvonta- ja valistustyönsä Terijoelle. Niinpä sen toimesta aikanaan järjestettiin esikuvatilat Haapalassa Juhon Savolaiselle ja Rajajoelle Mikko Rautaselle. Rajaseutuominnan ylijohtajat Umo Brander ja hänen seuraajansa Aku Korhonen vierailivat usein pitäjässä. Nuorison keskuudessa toimi maatalouskerhoyhdistys maataloushengen ja ammattitaidon kohottajana. Yhdistyksen palveluksessa oli vakituinen kerhoneuvoja. Maatalouskerhotoiminta oli ajoittain hyvin vilkasta useine kilpailuineen, retkeilyineen ja kursseineen. V. 1938 esimerkiksi oli Kuokkalassa Joel Veijalaisen talossa hedelmäpuiden jalostuskurssit.

Maatalouden perusrakennukset varsinkin uutisraivaus, vaativat runsaasti pääomia, joita useimmiten yrittäjiltä puuttui. Ainoa keino oli lainan ottaminen. Terijoelle oli kyllä perustettu 1918 Kansallispankin ja 1923 Savo-Karjalan Osake - Pankin konttorit pääasiassa liike-elämän tarpeita palvelemaan. Maatalouteen oli luoton saanti vaikeaa. Niinpä pääasiassa Kuokkalan maamiesseuran johtokunnan jäsenten aloitteesta perustettiin tammikuun 10. päivänä 1920 Kuokkalan Osuuskassa. Samoin perustettiin Terijoen Maamiesseuran kokouksessa maaliskuun 3. päivänä 1922 Terijoen Osuuskassa. Molemmat osuuskassat toimivat alkuaikoina melkein yksinomaan maatalouden rahoittajana.

Terjoi poja kelloläike

Halmee Reino män 14-vuotiaan Terjoil E. J. Mieltise kello- ja kultasepäliikkeeseen oppipojaks. Nyt hän on Helsingin oma liike. Sotahommii peräst hää olj Kotkas ja sielt män Helsingii. Reino Halmee Kello- ja Kultaliike löytyy Hämeentie 75:s. — E. M.

Huomattavana maatalouden pitkäaikaisen rahoituksen järjestäjänä toimi 1921 perustettu Terijoen asutuslautakunta, joka myösi lainoja pääasiassa maan ostoon ja uusien rakennusten rakentamiseen. Viimeisinä vuosina toimi myöskin 1932 perustettu Terijoen Säästöpankki osaltaan maatalouden rahoittajana.

Tilojen pienuus oli erittäin suuri pulma maatalouden harjoittamiselle. Toinen vaikeus oli huvilapalstojen myynnistä johtunut tilojen pirstoutuminen epäyhtenäisiksi ja vaikeasti viljeltäviksi. Osittaista apua tähän toi Ulkomaalaisten omaisuuden Viipurin läänin hoitokunta. Otettuaan haltuunsa hoidotta olevat ulkomaalaisten omaisuudet se myi huvilapalstat ja suuremmatkin haltuunsa saamat maaomaisuudet lisämaiksi. Myöskin suoraan ulkomaalaisilta omistajilta ostettiin paljon lisämaita. Tällä tavalla yhdistelemällä sopivia alueita sai moni tila parannetuksi elinkelpoisuuttaan. Osoituksena tällaisen toiminnan laajuudesta mainittakoon, että Sakari Sipiläisen tilaan Terijoella kuului 39 ja Einari Ripatin tilaan Kuokkalassa 35 rekisterinumerona.

Lisääntyvä maataloustuotanto vaati tuotteiden markkinoinnin järjestämistä Terijoellakin. Maitokaupan kuntoon saattamiseksi perustettiin 1922 Kuokkalan Maitonmyyntiosuuskunta, jolla oli vastaanottoasemat Kuokkalassa, Ollilassa ja Peräkuokkalassa. Terijoelle perustettiin myöskin Maitonmyyntiosuuskunta 20-luvulla. Maito myytiin Terijoella ja Kellomäellä oleville joukko-osastoille ja Valiolle Viipuriin. Huomattavana maataloustuotteiden ostajana ja välittäjänä toimi Kannaksen Osuusliike, se teki perunan viljelysopimuksia Enson polttimon laskuun, samoin viimeisenä vuotena myöskin polttimo-ohrasta. Perunasopimuksia olisi ollut tarjolla paljon enemmän kuin tehtaan myöntämä kiintiö salli. Sokerijuurikkaan viljely pääsi pitäjässä alkuun sen jälkeen kun Itä-Suomen raakasokeritehdas ryhtyi tekemään viljelysopimuksia viljelijöiden kanssa.

Huomattava osuus puutarhatuotteiden menekin varmistamiseksi oli puolikunnallisen Terijoen Tuotteen perustamisella.

Suurin metsänomistaja Terijoella oli Suomen valtio, joka omisti yli 1200 hehtaarin suuruisen Haukjärven kruunupuiston. Seuraavaksi suurin metsäalue kuului Terijoen kunnalle, joka osti Saha-rovin perikunnalta 382 hehtaaria käsittävän maa-alueen, melkein kokonaan metsää. Yksityisistä metsänomistajista omisti suurimman metsäalueen henkilökohtaisesti Paavolaisen perikunta. Muut yksityiset metsälöt olivat yleensä pieniä eikä niiden hoitoon aikaisemmin kiinnitetty paljon huomiota. 1920-luvulla alkoi harrastus metsänhoitoonkin viritä pitäjässä. Suuret ansiot metsänhoitoharrastuksen lisääntymiseen oli metsätalousneuvoja Olli Villikalla. Ehtipä paikkakunnan metsätalousharrastus saavuttaa jo näkyviäkin tuloksia. Etelä-Karjalan Metsänhoitolautakunnan toimeenpanemissa kilpailuissa 1930-luvulla saavutti moni metsänomistaja jopa ensimmäisiä palkintoja. Ainakin Sakari Sipiläinen ja Emil Nikkanen saivat Keskusmetsäseura Tapion kultaisen ansiomerkin erinomaisesta metsänhoidosta. Mainittakoon vielä veljekset T. ja A. Taponen Puhtulasta erittäin innokkaina metsänsä kunnostajina.

Viljelysten laajeneminen ja viljanviljelyksen lisääntyminen vaati koneistuksen hankintaa, varsinkin puima- ja voimakoneiden osalta, jota taas ei pientilat jaksaneet yksin hankkia. Pulman ratkaisemiseksi oli turvaututtava yhteistoimintaan. Niinpä kuntaan perustettiin lukuisia maanviljelijöiden ko-

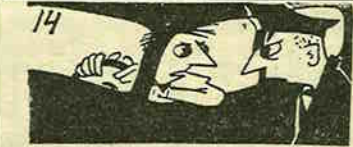
neosuuskuntia. Viimeisenä vuotena ennen talvisotaa toimi pitäjässä seuraavat koneosuuskunnat: Terijoen Käkösenspään, Terijoen Ollinpään, Haapalan, Kuokkalan, Rajajoen ja kaksi Ollilassa toimivaa koneosuuskuntaa. Maatalouden pientilavaltaisuudesta johtuen ei pitäjässä ollut yhtään maataloustraktoria.

Viljantuotannossa ei Terijoki ollut läheskään omavarainen. Rehuviljan lisäksi oli vehnä, nimenomaan kevätvehnä, pääviljalaji. Jokaisella pienelläkin tilalla viljeltiin kevätvehnää. Jo kauan ennenkuin Timantti-kevätvehnä tuli Terijoelle, niinkuin muuallakin Suomessa, yleiseen viljelykseen, viljeltiin Kuokkalassa veljekset Vaittisen hankkimaa ja levittämää kanadalaista (luultavasti "Marquis" - nimistä) kevätvehnää varsin yleisesti. Tämä vehnä oli erittäin satoisaa ja vapaata noki-taudeista, mutta varsin myöhäistä ja sentakia epäedullista viljellä lyhyinä kesinä. Vehnänviljelykseen suosiota oli osaltaan lisäämässä 1930-luvulla Terijoelle rakennettu vehnämylly. Kun sen lisäksi oli Terijoella Vanhasen makaroonitehdas, joka valmisti vähintään 50 kilon vehnäjauhoerästä makaroonia, voivat maanviljelijät syödä oman pellon tuotteena makaroonia.

Terijoen viljelysala ennen talvisodan alkua oli noin 2300 hehtaaria ja viljelmää yhteensä vuonna 1933 julkaistun tilaston mukaan 528, alle yhden hehtaarin viljelmää näistä 115. Yli viidentoista hehtaarin viljelmää oli mainittuna vuonna vain 7 viljelmää. Voimakkaan uutisraivaustoiminnan ja lisämaiden hankinnan ansiosta oli yli 15 hehtaarin viljelmien luku luultavasti vuonna 1939 jo toistakymmentä. Yli 25 peltohehtaarin viljelmää oli vuonna 1932 painetun "Suomen Maatilat" - nimisen teoksen mukaan 4, joista yksi Terijoella, yksi Kuokkalassa, yksi Ollilassa ja yksi Rajajoella.

Suomen itsenäistymisen ja talvisodan alkamisen välisenä 22 vuotena kehittyi Terijoen maatalous erittäin suotuisasti. Peltopinta-ala lisääntyi uutisraivauksen ansiosta enemmän kuin keskimäärin muualla Suomessa, viljelysmaiden tuotto lisääntyi väkilannoitteiden käytön yleistytessä ja karjan tuotanto kasvoi järkipäisempään karjanhoitoon siirryttyessä. Pahimpana jarruna maatalouden kehitykselle oli viljelysalojen pienuus. Viljelyskelpoisia maita oli pitäjän eri puolilla vielä raivamatta varsin erilaisia määriä.

- Einar Ripatti.

— Ettekö näe että katu on suljettu?

— Kyllä mutta minä ajaisin vaan numero kahteen.

— Se ei liikuta minua.

— No sitähan minäkin ajattelin.

Kellomäen rantaa. Kuvassa Järvenpään kaupunginsihteerin Pentti Honkanen.

ETERNA
MATIC

automaattinen
kestävä
tyyliäkäs
vesitiivis

Sopivat kellot ja korut
Ammattitaitoa
Polkkeeha taloss

KELLO- JA KULTALIIKE

REINO HALME

Hämeentie 75 puh. 713 718
Rait.hallia vastapäätä

TÄHÄN TERIJOEN LIITTEeseen

on kertynyt tekstiä siinä määrin, ettei läheskään kaikkea saatu mahtumaan. Monet arvokkaista kirjoituksista ja kuvauksista ovat olleet niin seikkaperäisesti ja asiapitoisesti kirjoitettuja, että niistä on tullut kymmeniä liuskoja eikä niitä asiain kärsimättä voitu lyhentää. Niinpä myöhemmin Karjalan palstoilla julkaistavaksi on täytynt jättää m.m. tunnetun terijokelaisen maanviljelijän ja kunnallismiehen Sakari Sipiläisen arvokas kirjoitus elämästä ja elinkeinoista Terijoella vuosikymmenien talvisotaaan asti ja tehtailija I. Lahtiharjun kirjoitukset Terijoen melko huomattavasta teollisuudesta sekä eräitä muita kotiseudun kuvauksia.

Autoilija ajaa hurjaa vauhtia erään tunnetun sairaalan edustalle ja pysäyttää niin että jarrut ulovat. Ulos työntyy hermostuneen näköinen nuori mies.

— Mitä on tapahtunut, kiirehti eräs paikalle osunut kysymään.

— Vaimoni saa kuukauden kulluttua lapsen ja minun on harjoitettava ehtiäkseni tilanteen tullen ajoissa sairaalaan.